

sirp ja vasar

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, KIRJANIKE LIIDU, KUNSTNIKE LIIDU JA HELILOOJATE LIIDU
HÄÄLEKANDJA 27. JUULI 1973. A. XXXIII AASTAKÄIK NR. 30 HIND 8 KOP.

TA OLI TÖÖRAHVA POEG

Teisipäeva pärastlõunal olid paljud pärnulased piduliku sündmuse tunnistajaks: postkontori esisel haljasalal Pärnu kesklinnas avati silmapaistva ühiskonna- ja riigitegelase, Eesti NSV rahvakirjaniku August Jakobsoni monument. Oma lugupidamist sõnameistri vastu, kelle

varajasest lahkumisest möödus kevadel kümme aastat, avaldasid linna töötajate esindajad, kirjandus- ja kunsti- tegelased. Siin viibisid August Jakobsoni lesk ja tütar.

Mälestussammast olid tulnud avama EKP Keskkomitee esimene sekretär Johannes Käbin, EKP Keskkomitee

(Järg 2. lk.)

TALLINNA ÜLIKOO
Akadeemiline
Raamatukogu

Ta oli töörahva poeg

(Algus 1. lk.)

sekretär **VAINO VÄLJAS**, EKP Keskkomitee osakonnajuhataja **OLAF UTT** ja Eesti NSV kultuuriminister **JUHAN KASPAR JÜRNA**.

Riiklikult Akadeemiliselt Meeskoorilt Gustav Ernesaksa juhatusel kõlas avalaul — V. Kapi «Laena mulle kannelt, Vanemuine».

Pidulikult talitust avades väljendas Pärnu linna TSN Täitevkomitee esimees **VLADIMIR MAKAROV** kõigi pärnulaeste tänu kodulinnast võrsunud suurmehele tema elutöö eest:

«August Jakobson sündis ja kasvas meie linna töölisagulis. Koos Pärnu töolistega tegi ta läbi elukooli, siin hakkas välja kujunema tema maailmavaade. Just seetõttu kuulus August Jakobsoni poolehoid alati tööliisklassile, kogu oma energia ja loominguks ta lendi pühendas ta võitlusele töörahva parema tuleviku nimel.»

...Meeskoorilt kõlab E. Kapi «Lenini partei». V. Makarov vabastab monumendi katted. Kujur Jaak Soansi ja arhitekt Udo Ivaski teos on saanud osakeseks Pärnust. Mälestusmärgi esine täitub esimeste lilledega.

Seejärel saab sõna **JOHANNES KÄBIN**:

«August Jakobsoni kohta võib täieõigusega öelda, ta oli töörahva poeg. Võrsunud tööinimeste hulgas, teadis ta oma kogemustest, missugune maik on raske füüsilise tööga teenitud leival.

Sellepärast olid töötav inimene, tema saatus, taotlused ja õnn August Jakobsonile südamelähedasemad kõigest. Ei saanud talle siis märkamatuks jääda too rõhumine ja ülekohus, mis kodanikus Eestis ahistas ja muserdas seda, kelle kätega on loodud kõik hea, väärtuslik ja kaunis. Ei saanud talle jääda märkamatuks karjuvad klassivahed, mida kõigest väest pühidis Eesti kodanlus kinni mätta rahvastervikluse ideoloogide kõrvulukustava trummipörinaga.

On seaduspärane, et töötava inimese teema kujunes August Jakobsoni loominguks kandvaks teljeks. Ja niisama on seaduspärane, et siis, kui kaua hõõgunud viha lahvas revolutsioonilise võitluse leegiks ja Eestimaa kohal lõi uuesti lehvima punalipp, oli August Jakobson jällegi koos töörahvaga — ehitamas uut elu, tiivustamas võitluse mineviku mustade jõudude vastu, kommunismi triumfi eest. Temast sai kindlameelne ja tulihingeline kommunist, eesti sotsialistliku kultuuri silmapaistev ehitaja, teenekas partei- ja riigitegelane.

Me austame August Jakobsoni kui suurt sõnameistrit, vabariigi rahvakirjanikku, kelle sisukas romaanilooming, võitlevad näidendid ja jutustused on kindlalt läinud eesti kirjanduse kullafondi, on etendanud teedrajavat osa sotsialistliku realismi meetodi juurdumisel meie kirjanduses ning võitnud laialdase tuntuse ja tunnustuse Nõukogude vennasrahvaste juures. Eesti kirjandus- ja kunstitegelased peavad kaliks, jätkavad ja arendavad August Jakobsoni ja teiste sotsialistliku realismi meistrite traditsioone, mida iseloomustab ajastu pulsi terane tunnetamine, ko-

Eesti NSV rahvakirjaniku August Jakobsoni monumendi avamisel. Kõneleb EKP Keskkomitee esimene sekretär Johannes Käbin.

gu südamega kaasaelamine Kommunistliku Partei ja rahva võitlusele meie kõrgete eesmärkide saavutamiseks, kindel ja selgesti väljendatud klassipositsioon.

Me austame August Jakobsoni kui väljapaistvat ühiskonna- ja riigitegelast, kes NSV Liidu ja vabariigi ülemnõukogu saadikuna, mitmesuguseid vastutusraskusi ülesandide täites pühendas kogu oma elu partei ja rahva huvide ustavale teenimisele. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehena ja EKP Keskkomitee büroo liikmena võttis ta rea aastate kestel vahetult ja juhtivalt osa tähtsate sotsiaalsete ümberkorralduste tegemisest meie vabariigis ja selle kindla aluse rajamisest, millelt võrsuvad meie tänased ja homsed saavutused.

Me austame August Jakobsoni kui tarka, mehist ja tahtekindlat inimest, kelle ideekindlus ja ausus, tagasihoidlikkus, töökus ja elu-usk on väärt olema eeskujuks tuhandetele. Ja kui pidada meeles, et kogu too rikas elutöö sündis oludes, kus August Jakobsonil tuli pikkade aastate jooksul pidada ränka võitlust raske haigusega, siis on meil eriti põhjust tunda siirast imetlust oma rahva silmapaistva poja vääramatu tahte- ja hingejõu üle.

August Jakobson oli suur kunstnik, suur kodanik, suur inimene. Sellepärast püsib tema mälestus rahva südames elavana ja tänapäevaseks nagu ta loominguks.

Sümboliseerigu siis see mälestussammas kaasaegsete ja uute põlvkondade kustumatut lugupidamist ja tänu inimesele, kes võimsa tammena kasvas välja rahva hulgast ja pühendas rahvale kogu oma elu!

Rahva ette astus Eesti NSV Kirjanike

Liidu juhatus sekretär, Eesti NSV rahvakirjanik **PAUL KUUSBERG**, kes märkis, et August Jakobson kirjutas sellest, mida ta nägi enda ümber töölisagulis, kus ta elas. Tema 1927. a. ilmunud esikromaan «Vaeste-Patuste alev» üks tegelasi, kelle taotlus oli lähedane suurele Jakobsonile, romaani kirjutav Peterson ütles, et tahab töolistest kirjutada nii, nagu nad on, kirjutada nende voorustest ja puudustest, midagi juurde lisamata. August Jakobson aga lisas juba oma esikromaanis, näitas ka olukorda, milles töölised elasid, mis neid niisuguseks muutis, nagu nad olid. Nii nagu tema suur kaasaegne Tammsaare, oli ka Jakobson omaaegse kodanliku elulaadi vastu kriitiliselt meelestatud.

Iga uue teosega kirjanik nagu laiendas oma aineala. Kui ta algul kirjutas elu vaeslastest, siis hiljem ka selle maailma vägevatest, avades nende olemuse. Kolmas suur teemaring haaras haritlaskonda, nagu varasemast ajast romaan «Vana kaardivägi», hilisemast, nõukogude perioodist näidendid «Elu tsitadellis», «Kaks leeri», «Vana tamm».

August Jakobson ei tulnud kirjanikusse mingi koolkonna sõiduvees, vaid oma programmiga: uurida elu, otsida tött. Kirjandus polnud talle kunagi ilus mäng, vaid vajadus sotsiaalse elu üle kõnelemiseks. Ta meenutab mulle tõsiselt töömeest, kes teadlase põhjalikkuse ja töömehe visadusega kündis läbi meie elu kõige tõsisemaid sotsiaalseid probleeme. Väga kahju, et tänapäeval ei tööta meie kõrval säärane sihikindel töömees, kes sotsiaalseid probleeme nii sügavalt näeb ja haarab, nagu seda oli August Jakobson.

August Jakobson oli loominguks

äärmiselt vitaalne. Ta on kirjutanud mitukümmend köidet romaane ja novelle, ligi paarkümmend näidendit. Tänapäeva tihedas trükkikirjas teeks see välja vähemalt kümme tuhat lehekülge. Ilma tõsise tahtmiseta rääkida elulistest sotsiaalsetest probleemidest poleks võimalik olnud nii palju luua.

Oma teostega lõi kirjanik endale esimese ausamba, mis aastatega järjest kõrgemaks saab, tähendas Paul Kuusberg.

Meeskoor kandis ette ballaadi D. Šostakovitši tsüklist «Ustavus».

NSV Liidu Kirjanike Liidu juhatus esindas selle sekretär **BORISS POLEVOI**, kes ütles: «Minu sõber August Jakobson oli üks aktiivsemaid, huvitavaid, võitlevamaid ja parteilisemaid nõukogude kirjanikke. Kogu tema loomingu oli seotud võitlusega kommunismi eest, Eesti parema tuleviku eest. Ta ehitas uut, sotsialistlikku Eestit, ta tegi ajalugu mitte ainult sulega, vaid ka oma mõistuse, oma inimliku meeldivuse ja isikunõu. Ta ei hoidnud käsi rüpes, ei öelnud kunagi «vaatame veel». Ta oli võitleja võitlejate seas, sõdur sõdurite seas, kodanik kodanike hulgas. Ja sellepärast tema tähtsus püsib kustumatult, tal on palju öelda ka meile, üheksanda viisaastaku töömeestele.»

August Jakobsonist kui suurest eeskujust tänastele noortele kõneles tema nime kandva Pärnu keskkooli õpilaste südamluk tervitus.

Lõpuks esitas meeskoor G. Ernesaksa laulu «Mu isamaa on minu arm».

ÕNNESTUNUD RAIDKUNSTITEOS

Pärnus avati pidulikult August Jakobsoni monument. Rõõmustab mälestussamba oskuslik paigutus intiimsele haljasalale linna keskel uutest ühiskondlikest hoonetest (teater, rajooni täitevkomitee, postkontor) ja vanalinna ajaloolisest ansamblist moodustatud kahe kontrastse telje ristumiskohas. Kalevi tänava poolt suunduvale jalakäijate voolule avaneb monument frontaalvaates, projekteeritud diagonaalsete jalgete poolt, mis liidavad haljasala pargivööndiga, kust paistab kõigepealt vanalinna kaunis panoraaam ning alles siis — lähivaates — avaneb monumendi jõuline massiiv. Silla poolt on monument varjatud tiheda roheline müüri, mis nagu eraldab teda linna peamagistraalide lärmakast müürist. Säärane paigutus, mis loob ühest küljest monumendile rahuliku tausta, teisest küljest aga tagab talle domineeriva asukoha kesklinna ansambli, on dikteerinud teose kompositsiooni. Kaugvaates suhteliselt tagasihoidlike mõõtmetega monument mõjub distantsilt eeskätt just tugevasti liigendatud jõuliste massidena, lähivaates aga suunavad astmeliselt kesktele poole koonduvad rasked pris-

maatilised mahud vaataja tähelepanu kirjaniku portreele.

Seega moodustab August Jakobsoni mälestussammas kunstilise sünteesi kahest viimasel aastakümnel kujunenud monumentaalskulptuuri suunast. Üht neist iseloomustavad võib-olla kõige paremini Eduard Vilde monument Tallinnas ja J. W. Struve oma Tartus. Nendes toob püü vabaneda traditsioonilisest alus — figuur — büst skeemist kaasa arhitektuuriliste elementide rõhutamise, millele allub ka skulptuurne osa, mis muutub pinda aktsentueerivaks reljeefiks. Nende monumentide kuiva võitu geomeetria moodustab terava kontrasti loodusliku taustaga. Viimastel aastatel on aga hakanud domineerima teine suund, mis asetab peamise aktsendi võimsa graniitrahnu loomulikule plastikale. Siia kuuluvad eeskätt Lõhaveri linnuse jalamil püstitatud Lembitu mälestussammas ja Kristjan Raua monument Tallinnas. Lõhaveres valitsevad ümbritsevat loodust domineerivad vertikaalselt asetatud maalilised kiivid, mis peavad tekitama assotsiatsioonide kaudset minevikust ja muistsete kangelaeste ürgsest jõust. Assotsiatsioonide

ahelat seovad kivile raiutud tekst ja vaataja ajalooteadmised. Kristjan Raua monumendi arhaiseeriv lahendus on vähem põhjendatud, sest võimsa kivi pigem suunab vaataja mõttekäiku kunstniku enda loominguga lätete juurde, ütleb aga midagi olulist Kristjan Raua vaimujõust ja tundelaadist.

August Jakobsoni mälestussamba autorid, skulptor Jaak Soansi ja arhitekt Udo Ivask on arvestanud meie monumentaalkunsti seniseid kogemusi ja suutnud vältida kahe nimetatud suuna äärmuslikkust. August Jakobsoni monumendis valitseb kompositsiooni skulptuurportree, milles on rõhutatud eeskätt võimsa ja raske pea sisemist pinget ning suursugust väärikust. Märkimist väärib meisterlik seos taustaga, poleeritud, peaaegu must portreepea kontrasteerib tausta hallika robustselt töödeldud pinnaga. Valitud rakurs on õnnelik, portrees omandab kõla ruumiline alge, mitte aga pinnaline reljeefsus, nagu see on tavaks saanud sääraste lahenduste puhul. Võib-olla ainsaks küsitavaks momendiks jääb otsaesisele laskuv kivilahmakas, mis on komposit-

siooniliselt küll vajalik, lõhub aga pea silueti terviklikkust.

Võrreldes Kristjan Raua monumendiga, on autorid hoopis aktiivsemalt organiseerinud monumendi masside liikumist, nende rütmilist seostamist, osanud tabada mingi taktitundeliselt leitud piiri töötlemata kivi loomuliku ilu ja geometriseeritud masside korrapärastuse vahel.

Realistlik portreepärane lahendus moodustab vajaliku kontrasti kivilahmakate raskepärastele massidele: tekib omapärane plastiline kontseptsioon teadliku organiseeriva algme visast võitlusest stihiaga. Just materjali vastupanu ületamine, mitte aga ainult kokkusobitamine on monumendi plastilise idee olemus, vastates suurepäraselt kirjaniku loominguks kreedole. Skulptori ja arhitekti ühistöö on niiviisi kujunenud orgaaniline tervik. August Jakobsoni monumendis näen ma üht eesti raidkunsti märkimisväärsemat saavutust kogu sõjajärgse perioodi taustal ja kindlasti väärib see meie kunsti-kriitikas edaspidi põhjalikumat analüüsi.

LEO GENS

LENINI PARTEI TEE

30. juulil tähistame märkimisväärset päeva — Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei II kongressi avamise 70. aastapäeva. NLKP Keskkomitee sellekohases otsuses on öeldud: «Tema (s. o. kongressi. Toim.) maailmaajalooline tähtsus seisab selles, et kongressil jõudis lõpule revolutsiooniliste marksislike organisatsioonide ühinemise protsess ning asutati Venemaa tööliklassi partei V. I. Lenini poolt väljatöötatud ideelis-poliitilistel ja organisatsioonilistel põhimõtetel. Tekkis uut tüüpi proletaarne partei, bolševike partei, suur leninlik partei.»

Lenini partei tollest ajast peale käidud tee on tõepoolest suur ja sangarlik. Sellesarnast ei ole astunud ükski teine partei kogu maailmas. Esiteks on see kolme revolutsiooni tee. Kusjuures Oktoobrirevolutsioon oli oma ühiskondlik-majanduslike ja poliitiliste tulemuste poolest kõige põhjalikum ja kõige radikaalsem kõigist revolutsioonidest, mida inimeste ajalugu kunagi on näinud. Ta rajas aluse ühiskonna üleminekuks kapitalismilt sotsialismile, lõi sügava lõhe vana, eksploatatorliku ja uue, rahvastele hiilgavaid arenguvõimalusi andva sotsialistliku korra vahele. Teiseks on see tee nõukogude rahva maailmaajaloolistele tegudele, mis saadeti korda Lenini partei juhtimisel sotsialistliku ühiskonna loomise ning kindlustamise ja kommunismiehitamise ülemineku nimel.

Seitsme aastakümne eest kogunes Belgia pealinnas Brüsselis mahajäetud jahulattu 43 Venemaa sotsiaaldemokraatide delegaati, et pidada oma istungeid ja võtta vastu vajalikke otsuseid. Vaevast et mõni Belgia sotsialistidest oskas kujutleda, kui väljapaistva ajaloolise tähtsusega oli see sündmus. Pärast seda, kui delegaadid olid Belgia politsei surve all sunnitud üle kolima Londonisse, ei osanud kahtlemata ka Inglismaa sotsialistid ette arvata seika, et selle kongressi resultaatina ilmut ühiskondlik-poliitilisele võitluseväljale partei, kes «pöörab ümber» Venemaa ja rajab tee rahvusvahelisele kommunistlikule liikumisele, tänapäeva mõjuvõimsaimale poliitilisele jõule.

Kongressi avades ütles Venemaa sotsiaaldemokraatliku liikumise veteran G. Plehhanov, et ees seisab rohkesti tõsist ja rasket tööd. Ta avaldas veendumust, et see töö viiakse õnnelikult lõpule ja et kongress on partei ajaloos ephhiloova tähtsusega.

Seda eeldades Plehhanov ei eksinud, vaatamata sellele, et kongressil lõhestusid sotsiaaldemokraadid lõplikult kahte eri suunda, mis läksid lahku kõigi organisatsiooniliste ja poliitiliste põhiprintsiipide poolest: Nad rajasid kaks eri parteid — bolševike, Venemaa proletariaadi läbinisti revolutsioonilise partei, ja menševike, väikekodanliku, oportunistliku, tööliikumises tegelikult kodanluse agendi osas esineva partei.

Tähtsamate programmiliste ja organisatsiooniliste küsimuste puhul tekkisid nüüd ägedad vaidlused osutades delegaatide koosseisu ebahüpsust. 43 delegaati, kellel oli 51 häält, kuulus kindlatele iskralastele, s. t. järjekindlatele revolutsionääridele ainult 24 häält. Teised olid kas oportunisti kalduvad «pehmed» iskralased või ilmsed oportunistid (bundistid, endised «ökonomistid»).

Kongressist sai lahinguväli võitluseks iskralaste revolutsioonilise suuna võidu nimel. Esimese päevakorrapunkti raames, mis oli pühendatud Bundi (Üldise Juudi Tööliste Liidu) kohta kindlaksmääramisele parteis, tuli iskralastel anda vastulöökk Bundi delegaatide pretensioonidele selle organisatsiooni eriolukorra suhtes. Bundistid nõudsid föderaalsete põhimõtete kehtestamist VSDTP-s või, teisiti öeldes, partei ülesehitust rahvuslikest tunnustest lähtudes. See tähendas natsionalismi seaduspärastamist ja tööliklassi jõu killustamist eksploatatorlike klasside kasuks. V. I. Lenin ja tema mõttekaaslased ütlesid kongressil kindlalt ja selgelt, et tööliklassi partei peab olema proletaarsete internatsionalistide partei nii oma struktuuri kui ka tegevuse poolest. Väärmatu järjekindlusega kaitses ja rakendas proletaarsete internatsionalismi põhimõtteid leninlik «Iskra», kes koondas paljusid sotsiaaldemokraatlikke organisatsioone ühisele ideelis-poliitilisele platvormile ja tagas nii VSDTP II kongressi kokkukutsutamise. Kõikide põhimõtete kinnitas hiljem kongressi otsus.

S. Titarenko ajaloodoktor

Ülimalt iseloomulik poleemika arenes «Iskra» toimetuse väljatöötatud ja kaua enne kongressi selle ajalehe veergudel avaldatud parteiprogrammi projekti arutamisel mõningates tähtsates küsimustes. Projektis olid formuleeritud partei ülesanded võitluses demokraatlikku (miinimumprogramm), edasi aga sotsialistlikku (maksimumprogramm) pöörde nimel. Programmi projekt sisaldas proletariaadi diktatuuri nõudmise kui vältimatu tingimuse kapitalistliku ühiskonna ümberkujundamisel sotsialistlikuks. Säärased punkti puudumine Lääne-Euroopa sotsiaaldemokraatlike parteide programmides näitab järeleandmisi oportunistidele ja reformismile. Revisionismi rajaja Eduard Bernstein oli juba XIX sajandi 90. aastail pöödnud kummutada marksislikku õpetust sotsialistlikust revolutsioonist ja proletariaadi diktatuurist ning kutsunud sotsiaaldemokraate koonduma reformismi lipu alla. Bernsteiniaad osutus selleks oportunistlikeks, mis lakka-matult II Internatsionaali parteisid kurnas ja nad lõpuks reformistlikeks muutis.

Esitanud proletariaadi diktatuuri nõude, rõhutasid vene marksisistid eesotsas Leniniga, et nad ei tee mingeid mõõndusi bernsteinlastele, reformistidele. Hiljem kirjutas Lenin, et proletariaadi diktatuuri küsimus on selles programmis püstitatud selgelt ja täpselt, ning püstitatud just seoses Bernsteiniga ja oportunistivastase võitlusega. Mõned delegaadid, ja nimelt «ökonomist» Akimov tegid ettepaneku programmist välja jätta punkt proletariaadi diktatuuri kohta ettekäändel, et säärase punkti eileidu Lääne-Euroopa sotsialistlike parteide programmi-des. Kongress lükkas ka need ettepanekud tagasi.

Kindlad iskralased ei ühinenud oportunistidega ka teistes programmpunktides, mis on eluliselt tähtsad töötajate revolutsioonilises võitluses, nimelt rahvus- ja agraarküsimuses ning proletariaadi vaesumise kapitalismi ajal. Meenutame, et viimane punkt taastati hiljem meie partei 1919. aastal vastu võetud teises programmis, samuti ka kolmandas, praegu kehtivas programmis. Pole huvituset märkida, et küsimus proletariaadi vaesumisest kapitalismi ajal, mille puhul II kongressil käis äge poleemika, on ka meie ajal ideoloogilise võitluse aineks. Läänes on tekkinud ideoloog, kes väidavad tööliklassi olevat elanikkonna ühe muretuks elava kategooria, öeldes, et varem täheldatud teravaid vastuolusid tänapäeval enam ei esinevat. Ja seetõttu polevat olemas klassivõitluse mõistetki. Kuid elu näitab vaieldamatult, et vastupidid kodanluse ideoloogide ja nende reformistlike kaasajooksikute kinnitustele kapitalismi sisu palgatööd eksploateeriva süsteemina ei ole muutunud ega saa muutuda. Klassivõitlus käib just eksploateerimise vastu, töötajate eluliste huvide nimel.

Kapitalistlikus maailmas eksisteerivad nõndanimetatud eesrindlike, kõrgelt arenenud maade kõrval mahajäänud riigid, kus sadade miljonite tööliste elutase on äärmiselt madal. Ja ka arenenud maades pole olukord kaugeltki nii hiilgav, kui seda püüavad kujutada kapitalismi ideelised kannupoisid. Näiteks USA-s — rikkaimas kapitalistlikus riigis — elab ametliku kinnituse kohaselt mitte vähem kui 39 miljonit inimest, kes, nagu teatas Senati siseasjade komisjoni liige George McGovern, kannatavad nälga või asuvad nälja piiril. Kapitalistlikule süsteemile omane tendents tööliste olukorra halvenemisele oli ja jääb. Selle ilmnenemise kõrgem või madalam aste oleneb konkreetsetest ajaloolistest oludest, isearanis sellest, kui energiliselt ja organiseeritult tööliklass võitleb kapitalistliku eksploateerimise vastu. Ainult sotsialism astumine kapitalismi asemele loob reaalsed eeldused töötavate hulkade elutaseme kindlale tõusule.

Seda rõhutaski VSDTP II kongressil vastu võetud, eksploatatorlikku korda eitav, ühiskonna sotsialistlikku ümberkujundust pooldav programm.

Erakordselt tähtis oli ka kindlate iskralaste, leninlaste oportunistidevastane võitlus organisatsioonilistes küsi-

mustes põhikirja leninliku projekti arutamisel. Selle võitluse lähtepunktiks said lahkarmised põhikirja esimese paragrahvi puhul (partei liikmeksoleku kohta). Mainitud paragrahvi leninlik formuleering lähtus vajadusest tõsta üha kõrgemale partei liikme nimi ja tähtsus. Kuid Martovi esitatud paragrahvi sõnastus andis tol ägedal ja pingerikkal võitlusperioodil võimaluse partei ridadesse astumiseks kõigile soovijale, olenemata nende valmisolekust ja võimetest pidada revolutsioonilist võitlust. Viitame siinkohal taas Lääne-Euroopa töölisparteiide põhikirjadele, kus on vähe hoolt kantud partei liikmete range valiku eest.

Võitluses selle nimel, kas olla ühtne, monoliitne, tugeva sisedistsipliiniga ühendatud partei või laialivalguv, diskussiooniklubitaoline, võimetu võitlus-tegevuseks tööliklassi avangardis selle arvukate ning riigivõimu abil hästi organiseeritud vaenlaste vastu, saavutasid võidu leninlased. Polnud sugugi juhuslik, et Martov ja tema mõttekaaslased moodustasid rahvusvahelise reformismi ühe väesalga — menševismi — tuuma.

Lenini ideeliste ja organisatsiooniliste põhimõtete võit tähistas uut tüüpi proletaarset — bolševike partei — rajamist, mis olemuslikult erineb II Internatsionaali parteidest, kes tekkisid peamiselt monopolistlikel kapitalismi ajajärgul, selle suhteliselt rahuliku arenemise eepohhil. Neid parteisid iseloomustas ainult ühe tegutsemisviisi — legalismi, parlamentarismi — ülemäärane arendamine, salliv suhtumine oportunistidesse, nad unustasid peamist — tööliklassi sotsialistlikud huvid. Kui algas poliitiliste tormide ja revolutsioonipöörde ajajärk, osutasid need parteid täiesti võimetuks juhtima proletariaadi klassivõitlust.

Alles bolševike partei tekkimisega sai proletariaat parteiorganisatsioon, kes oli uutest ajaloolistest oludest võimeline edukalt juhtima tööliste võitlust nende sotsiaalseks vabastamiseks. See pärast on öeldud NLKP Keskkomitee otsuses «VSDTP II kongressi 70. aastapäevast», et mainitud kongress oli rahvusvahelises tööliikumises pöördepunktiks. Lenini õpetus parteist, mille tegelikkusse rakendamine oli bolševike, kommunistide partei rajamine, on olnud suurim panus revolutsioonilise marksismi varajaste, sotsialismi eest peetavasse hiiglaslikku võitlusesse.

Lenini partei tugevnes ja karastus leppimatus võitluses kodanliku ja väikekodanliku ideoloogiaga, revisionismiga, trotskismiga, parem- ja pahempoolse oportunistiga, marksismi revolutsiooniliste põhimõtete kõigi vastastega. Suhteliselt väikestest marksisistlikest organisatsioonidest ja gruppidest arenes ta võimsaks proletariaadiparteiks, kes esimesena juhtis tööliste ja talupojade võidule nende põliste vaenlaste — mõisnike ja kapitalistide üle, saavutas proletariaadi diktatuuri kehtestamise ja organiseeris NSV Liidus ühtsuse, ulatuslikkuse ja tempo poolest ennenähtamatuid sotsialistlikke ümberkujundusi.

Vaenulikkust kapitalistlikust ümbruskonnast piiratud Nõukogudemaale on muutunud lühikese ajaloolõigu jooksul Kommunistliku Partei juhtimisel mahajäänud maast võimsaks sotsialistlikuks riigiks. Ta mängis otsustavat osa saksa fašismi ja selle kaasosaliste purustamisel Teises maailmasõjas. Täites oma internatsionaalset kohust, osutas nõukogude rahvas orjastatud rahvastele hiiglaslikku abi, vabastades nad Hitleri ikkest. Sotsialistliku riigi võimsus ja Lenini partei õige poliitika said ülimalt mõjusaiks tegureiks, mis soodustasid rahvademokraatlike ja sotsialistlike revolutsioonide edu mitmes Euroopa ning Aasia riigis ja imperialistliku koloniaalsüsteemi kokkuvarisemist. Paljud sotsialismi vaenlased on praegu sunnitud tunnustama, et võimsa Nõukogude riigi olemasolu oli otsustav tingimus jõudude vahekorra põhiliseks muutumiseks maailmaareenil, mis leidis aset pärast Teist maailmasõda.

Lenini partei on innustanud Nõukogude Liidu töötajaid suurtele ajaloolistele tegudele ning on taganud arenenud sotsialistliku ühiskonna loomise meie maal. Sügavad majanduslikud, ühiskondlik-poliitilised, kultuuri- ja

(Järg 13. lk.)

Homme algab X ülemaailmne noorsoo- ja üliõpilas- FESTIVAL

28. juulil avatakse Saksa DV pealinnas Berliinis X ülemaailmne noorsoo- ja üliõpilasfestival. Suure rahvusvahelise kaaluga sõpruspidu on juba kaua aega olnud maailma noorsoo-organisatsioonide tähelepanu keskpunktis. Nõukogude Liidus eelnes sellele üleiluline noorsoofestival deviisiga «Festivalaasta — lõõktöö ja eesrindliku õppimise aasta!»

Toimetuse palus ELKNU Keskkomitee osakonnajuhatajat Hillar Sikku anda hinnang meie vabariigi noorte osavõtule üleilulisest noorsoofestivalist ja tutvustada Berliini pidupäevadest osavõtjaid.

Üleiluline festival kui noorte tegevuse aktiveerimise abinõu ja stiimul ei ole uus ettevõtmine. Seekordsele annab omapära festivali üks uusi eesmärgid — tõendustaseme tõstmine. Selleks korraldati kutsealadel üleilulisi võistlusi ning organiseeriti sotsialistlikku võistlust komsomoli lookehitustel, noortebrigadides ja mujal. Meie vabariigis koostas näiteks 140 000 noort isikliku kompleksplaani, mis hõlmas noore enesekasvatuse kõiki aspekte — tööd, poliitiliste ürituste organiseerimist ning nendest osavõttu, kultuuri ja keha-kultuuri.

ELKNU Keskkomitee büroo kiitis heaks Eesti elektrijaama komsomolibrigaadi (brigadir Anatoli Grigorjev) algatuse — töövalve deviisiga «X festivalile 10 lõõktööpäeva!». Teised komsomolibrigaadid järgisid algatajaid.

Vabariigis toimus 32 taidluskonkurssi ja festivali lõpetuseks Tallinnas Lauluvaljakul suur rahvaste sõpruse pidu, kus anti kätte ka festivalimedaalid. Taidlejate osavõtt oli aktiivne, ülevaatused haarasid noori väga laialt, eri aladelt. Tegelikult algasid üritused juba mullu seoses juubeliaastaga.

Maailma noorte solidaarsuse mõtet kandis endas ka noorte suvepäevad, üks päev neist pühendati rahvusvahelise noorsooliikumise probleemidele ja eelolevale festivalile.

Vaatamata üldisele aktiivsusele ja korraldamisekutele, ei saa öelda, et oleksime toime tulnud kunstiliste isetegevusest osavõtjate arvu olulise suurendamisega, mis oli ka üks festivaliülesandeid. Probleem on üldisem ja keerukam, vajab pikemaajalist tähelepanu. Eesti Televisiooni «Kaks takti ette» on püüvinud hea hinnangu. Selle festivaliürituse ajal tegeldi paljude noorte laulusolistidega, oldi nendele nõuks ja abiks.

Professionaalsete kollektiivide üleilulistest konkurssidest osavõtt ei lüüdnud nii hästi, nagu lootsime. Näiteks jäi «Laine» Minski ülevaatuselt ära ringsõidu lõitu.

Festivali ajal, mais-juunis, korraldati meie vabariigis üheksa suurt temaatilist õhtut, mille sissetulek anti festivalifondile. Õhtutel Tallinnas, Tartus, Paldiskis, Haapsalus jm. oli kokku ligi 10 000 pealtvaatajat. Õhtuid juhtisid ajakirjanikud E. Hion, V. Lindström jt., seal räägiti noorsoofestivalide ajaloost ja ülesannetest, muusika eest kandsid hoolt Olav Ehala või Raito Tammiku ansambel ning meie tuntumad estraadisolistid.

Berliini X noorsoo- ja üliõpilasfestivalile sõidavad Eesti NSV delegatsioonina: ELKNU Keskkomitee esimene sekretär Indrek Toome, Viljandi KEK-i vanemmeister Pavel Pille, Paide «9. Mai» kolhoosi traktorist Arno Jürgenson ja TRÜ üliõpilane Avo Meerits. Sõidavad meie noored folklauljad Karin ja Urve Lippus ning R. Tammiku ansambel koos Oleg Melniku, Boris Lehtlaane ja Heidy Tammega. Ansambel on kutsutud osalema festivali poliitilise klubi üritustes.

Turistidena on võimalus Berliini festival kaasa teha veel veel vabariigi tööeestritel ja komsomoliaktivistil.

KIRJANIKUINDIVIDUAALSUSE PROBLEEM

ja paar viidet Juhan Smuuli loomingu individuaalsusse

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 29)

Hoopis kaugemale oma rahva minevikku on vaadanud Rudolf Sirge. Teda on tugevalt paelunud rahvuse tekkimine ja kujunemine, selle sotsiaalne ja poliitiline diferentseerumine (niisugune süvenemine etendas tähtsat osa näiteks «Maa ja rahva» kirjutamisel, olgugi et, romaanis nähtavalt peaaegu täiesti puudub ajalooline ainestik traditsioonilises tähenduses). Sirge loomingus avalduvas elutunnetuses on aga selgesti tunda eri päritoluga mõjude ristlemist, vanemat ja uuemat aega segamini, sisseelatud ja hiljem väljastpoolt vastuvõetut teineteist täiendamas.

J. Smuuli loomingus tuleb sügavam elutunnetuslik põhi rohkem esile kui Sirgel või Kuusbergil. Ei oleks aga ilmselt õige, vähemalt mitte täpne väita, et see on siin rõhutatam. Rohkem kui kaasaegsete eesti kirjanike loomingus tavaliselt on Smuuli loomingus rahvalikkus ja rahvuslikkus midagi niisugust, mida kirjanik hoopiski ei rõhuta, millest ja mille esiletulekust ta nagu hoopiski teadlik ei ole. Midagi, mis on olemas, on omane, kuulub inimesse ja tema loomingusse. Hoopis rohkem kui teised kirjanikud, kellest siin jutt, on Smuul kaasa võtnud kodust ja kodukohast, lapsepõlvest ja noorusest, Tooma talust ja Koguva külast. Ja kui sealt kaasavõetud (ning hiljem pidevates kontaktides täienenud) ainestik võis teoseti seguneda ja seguneski muude ainete ja motiividega, siis too elutunnetuslik aluspõhi segunes õige vähe ja muutus õige vähe (kui ikka üldse segunes ja muutus?). On küllalt näiteid selle kohta, kus niisugune «kin-nis» pidurdab kirjaniku arengut, ei lase andel välja kujuneda ega realiseeruda. Smuuli loomingust ei leia näidet, kus «aluspõhjas» kinniolek oleks takistanud kaasaegset probleemset või nõrgestanud aktuaalsust. Küll on aga näiteid selle kohta, kuidas omast lahtitulemine ning pealiskaudselt mõistetud temaatilisusele orienteerumine sünnitasid lühiealisi lehekülgi.

Küllap võib seda arutlust samas suunas jätkata. «Elutunnetuslik põhi» paneb end maksma kirjaniku erinevat laadi teostes. Selle mõju algab juba ainevalikust, avaldub jõuliselt karakterite dispositsioonis, arutluste laadis ning paljus muus. Kuni ühiskondlike probleemide esiletulemise viisini välja, üldistuse, mille saab Smuuli loomingus inimese ja ühiskonna vahekord. Mitte küll loomingu algusest peale, kuid juba 1950. aastate esimesest poolest üsna järjekindlalt. Kas ei kuulu Smuuli loomingu ning tema kunstnikuindividuaalsuse eripärase angažeeritust konkretiseeriva joonena, et rohkem kui tema kaasaegses kirjanduses tavaliselt on tema loomingu probleemistik inimlik, karakteritest lähtuv, karakterites ja inimestevahelistes suhetes lahenduv? Kasutades lähtekohana V. Dneprovi kujundit raamatust «Kirjandus ja inimese moraalne kogemus», milles ta kõneleb kommunistliku ühiskonna kolmest korrusest — poliitilisest, majanduslikust ja moraalsest ning rõhutab viimase väljaehitamise tähtsust, võiks ütelda, et nimelt too «kolmas» korrus köitis Smuuli eriti. Asi ei ole muidugi üksnes huvis inimese ja inimeste probleemide vastu. Selline huvi kuulub kirjanduse juurde, on midagi iseenesestmõistetavat. Asi on hoopis rohkem nendes konkreetsetes vahendites, mille läbi see huvi Smuuli loomingus realiseerus. Inimeseusk, võime (ja vajadus?) luua inimlikult rikkaid ja eluplastilisi karaktereid, näidata inimesi, kelle läbi maailm kas või teatud kitsamas ringis tööpoolest inimlikumaks muutub. Need on karakterid, kes esinavad meie aja ühiskondlikku ideaali, sellest hoolimata, et on elanud ja tegutsenud ammu enne meid (Jõnn). Niisugustest karakteritest, nende seas ka autori enda kuju oma sooviga «olla julgem ja parem, kui ma olen» («Jäine raamat»), omandab Smuuli looming erakordse sotsiaalse siseperspektiivi. Reaalne, kaasahaarav positiivne inimlikkus (mida kõigi heade kirjanike loomingus ei ole kaugeltki võrdselt ja ammugi mitte nii vahetult nagu Smuulil) annab erilise jõu ka kirjaniku rünnakule selle vastu, mis ahistab ja segab inimlikul inimesel elamast ja töötamast.

ÜLO TONTS

Suutlikkus asetada palju ühele kaaluksile lubas maksimaalselt koormata ka teist, õieti nõudis tugevat vastukaalu. Ning kriitilise programmi esitamisel näitas Smuul end andeka analüütiku ja üldistajana, kirjanikuna, kes sügavalt mõistis ja konkretiseerivalt nägi edasi- viiva ja tagasikiskuva rindejoont läbi nõukogude ühiskonna.

Teine näide, teine lähtepunkt arutlemaks Smuuli kirjanikuindividuaalsuse «struktuuri dialektika» üle. Ka uurijahuvi kõrvale jättes on huvitav tähele panna, kui omapäraselt ja tulemuslikult võivad kirjaniku teostes ühineda fantaasiaküllus (ande ja loomingu omadus, mis eriti intuiitiivse loomislaadiga autorite puhul seaduspärase jõuga esile tungib) ja teine ande sügavamast olemusest lähtuv joon — sageli «avaliku» dokumentaalsuseni ulatuv reaalsuseharrastus, konkreetsees protoaines kinniolek, niisuguse aine varjamatu kasutamine teostes, kus loomisfantaasiagi kaugeleminevalt kaasa tegutseb. Pealegi ei tule nende omaduste põimumine esile alles küpsemas loomingus, vaid juba aegsasti, sõjajärgsete aastate esimesel poolel. See tähendab: nähtust ei saa põhjendada kogemuse ja meisterlikkusega. Ning kas ei lase ka kirjaniku proosa ja näidendite mitte traditsiooniline, alatasa uuenev vormikäsitus end seletada jõulise loomiskujutluse ja dokumentaalsuseni ulatuva ainetruuduse koosmõjuga? Seda muidugi üksnes osaliselt. Smuuli loomingu vormirahutus on mahukas probleem omaette, mida ei ammenda kirjaniku enda üksikud põhjendused ega seletuskatsed väljastpoolt. Ehk sobib selles ühenduses tsiteerida M. Prišvini päevikut (13. VII 1927):

«Üldiselt olen jõudnud järeldusele, et kõige iseloomulikum on mulle vajadus muunduda, nii et kõik mu saavutused meisterlikkuses taanduvad lõpuks nagu tavaks lõhkuda oma harjumusi alatistes kartuses, et võin sulguda vormi raamidesse ja elu mitte tabada.»

Ja samas veel:

«Minu võitlus mõistusparasuse ja harjumuste vastu kestab sellest ajast, kui alustasin kirjutamist»; «... kogu mu meetod on seisnud harjumuste lammutamises ja iseenda uuendamises.»

Oleks muidugi naiivne hakata samastama kahe suure kirjaniku meetodi seaduspärasusi. Enesevaatlustes kõneleb Smuul oma võitlusest «mõtete mustlasliku ulamisega», teoste kompositsiooniga ja iseenda distsiplineerimatuses. «Jaa-pani mere» alguses selgitab ta, et ei saa enam kasutada päevikuvormi, mida rakendas «Jäises raamatus». Ometi on kiusatus hüpoteesi korras oletada, et Prišvin on siin järelduse tasemele viinud midagi niisugust, mis suuremal või vähemal määral on iseloomulik ka Smuuli loomisviisile — ja muidugi mitte üksnes neile kahele. Sellest, kui oluline on uut tööd alustades välja lülitada senine kogemus, on kirjutatud paljud loovalt töötavad kunstnikud (see on

näiteks üks V. Panso teatritegemise-arutluste korduvaid motive). Kogemus ütleb ette, etteütlemine (ja etteteadmine) kunstis on aga kurjast. Teadagi nõuab oma harjumuste pidev lõhkumine ja senise kogemuse eitamine avarat andelist tagamaad.

4.

Suure kirjaniku individuaalsuse avamine on monograafiline ülesanne. Peale loomingu üksikasjalise käsitlemise eeldab see veel mitmeid vähem traditsioonilisi vaatlusi, nagu näiteks kirjaniku loomingu ja tema biograafia vahekord, inimese ja kunstniku («iseloomu» ja «geeniuse») suhe kirjanikus — muidugi sellest vaatekohast, mida see tähendab tema loomingu-tele läheneda sisendab vältimatult küündimatuset tunnet — nõnda ühekülgne on selgitatu ja alles selgitamist vajava proportsioon. Viimase pisukekski muutmiseks veel mõned tähelepanekud ühest üldisemast küsimusest — eneseväljenduse ja ühiskondliku programmi vahekorra J. Smuuli loomingus.

Kirjanikke on liigitatud ja liigitatakse paljudel eri viisidel. Eespool juba nimetatud «Sõnaalkemias» täiendab J. Parandowski seda süsteemitut süsteematikat omaltki poolt: jaotab kirjanikud kaheks kirjutama hakkamise motivatsioonide järgi. Printsip ei ole tõenäoliselt eriti originaalne, äratav aga ometi tähelepanu, just mõnede järelduste ja tähelepanujuhtimiste pärast, mis sellest järgnevad. Parandowski rõhutab, et kirjanikke ei tohi pidada erandimisteks, et kirjanikuks saamise motiivide selgitades ei oleks õige hakata otsima mingeid erilisi, harva ettetulevaid psühholoogilisi olukordi (võrdle näit. T. S. Eliotiga, kes iseloomustab luuletajaid kui inimesi, «kelles erandlik tundlikkus liitub erandliku sõnajõuga». Vt. hiljuti ilmunud «Valik esseid»). Nii sõnaline väljendamine kui ka eneseväljendus tervenisti — mõlemad vajadused on üldinimlikud. Ühte rühma kuuluksid autorid, keda kirjanduslikule loomingu ajendas mingi idee (poliitiline, religioosne vms.), kellele kirjutamine järelikult asendab tegutsemist, nii et viimane võib olukordade muutudes omakorda asendada kirjutamist. Teise, kirjandusele hoopis tähtsama põhimõttelise rühma moodustavad Parandowski järgi «tõelisest kirjanikuinstinktist kutsutud». Selles «tõelises kirjanikuinstinktist» ei ole vihjetki «kunstile kunsti pärast», sest, kordame, jutt on üksnes kirjutama hakkamisest, sunnist ja jõust, mis inimesi kirjandusse toob. Kirjan-duslikus tegevuses jõutakse niikuinii loomingu ühiskondliku missioonini: «Loomisjõu loomulik areng, omandatud elukogemused, intellektuaalsete huvide avardamine, tunnete küpsus soodustavad seda, mida nimetatakse kirjaniku

kujunemiseks ja mis teda varem või hiljem sunnib tähele panema probleeme, mis pähegi ei tulnud, kui ta nooruses sulepea esimest korda kätte ütles»

(«Алхимия слова», lk. 75).

Kirjutama hakkamise motivatsioonilt kuulub J. Smuul selgesti äratuntavalt «kutsutute» hulka. Seda hoopis «puhtamal» kujul kui enamik tema põlvkonnakaaslasti eriti kirjanduses. Teatavasti kirjutas ta värse ja proosat juba aastaid enne trükidebüüti ning tegi juba varakult katseid trükki pääseda. Ning seda ümbruses, mis oli küll erakordselt rikas kirjutamata kirjandusest, kuid samavõrra vaene mõju-dest, millega tavaliselt seostub kirjanduslike katsetuste huvi. Smuul hakkas kirjutama ükski, kontakteeskujudeta, sisemisest tarbest, kuid tunnetas algusest peale kirjutamise kommunikatiivset funktsiooni. Loomulik eneseväljendus, selgesti avalduv lüüriline tunne, valu-lise igatsuse ja armastuse väljaütlemine kannavad tema esimest trükkijõudnud teost, 1943. a. ilmunud luuletust «Mu noorim öde». Luuletusele osaks saanud tunnustav vastuvõtt (mis sõja ja evakuatsiooni olukorras ei avaldunud mit-te kriitikas, vaid kolmekordses «gradat-sioonilises» uuestitrukkimises ühe aasta jooksul — väeosa ajalehest «Rahva Hääle» kaudu «Sõjasarve» veergudele) võib veel kord kinnitada puhtlühilise luule suurt ühiskondlikku potentsi ja seda pealegi ajal, millest kipume arvama, et ühiskondlik pidi siis isikliku tingimata kõrvale tõrjuma, et pidi toimuma nende kahe vastandus. Nimelt samast ainealast on pärit teisedki kirjaniku Isamaasõja aastate mõjukamad luuletused («Mälestusi isast», «Üks nooruk», «Murdumatud on meis»). On omajagu üllatav, et me ei leia kõiki neid valikraamatuid «Valus valgus» algusest, nii nagu on loomulik, et kirjanik tegi valiku nimelt nende värsside hulgast.

See avatakt J. Smuuli loomingus vajab esiletõstmist seda enam, et avaldamise läbi said need luuletused kohe olulise ühiskondliku koormatuse ja sulavad niiviisi kergesti ühte kirjaniku varase loomingu selle osaga, milles on algusest peale silmas peetud kirjutatu ühiskondlikkust, milles autor läheneb juba teadlikult luuletamisele kui aktuaalse sotsiaalse tähendusega tegevusele.

Täna naseks moodustavad J. Smuuli varasema loomingu tipud osa eesti nõukogude kirjandusklassika «alumisest», s. t. vanemast kihist. Tugev anne pani end maksma just nendes esialgu mitte eriti laiades, kuid kiiresti avarduvates piirides, mille sisse jäi oma aine. Vajadus anda piire teada ja arvestada tuli ilmsiks küllalt vara. Noore kirjaniku soov proosat kirjutada on tema andeliste eeldustega küllaldaselt põhjendatud. Aastatel 1944 ja 1945 trükitud jutud on aga ebaõnnestunud. Põh-juseks pole ilmselt mitte niivõrd kogemuste puudumine (kui jätta siinkohal kogemuste mõistesse arvamata oskus vahet teha oma ja mitteoma aine ning lähenemise vahel), vaid katse kirjutada

Selle suve sõite

Lahemaa rahvuspargist on paari viimase aasta jooksul mõndagi kuulnud ja loetud. Küll selle rajamise põhimõttest, küll koostisosadest, ka probleemidest, millele kõige õigemah lahenduse otsimiseks paljud pead tööle pandud.

Kuidas kujutlused tegelikkuses ilmet võtavad, kuidas plaanid eluhõnguliseks saavad, sellest kõneles juuliku algupoolel Kirjanike Liidu ekskursioonist osavõtnuile rahvuspargi pearahvatekt P. Laipaik.

Viitna, Palmse, Ilumäe kabel, Oruveski, Joaveski, Nõmmeveski, Kõrva, Võsu, Pedassaare, Alti — neil vahemil tunti mõnu looduslikult kaunistest paikadest, inimeste loodud kunstiväärustest, kohtumistest elurõõmsa ja huumorimeelse rannarahvaga. Kõrva vaatamisväärsusi ja ajalugu tutvustas lähemalt A. Kaasik, Alti-jal võidi jälgida, kui nobedasti esimene uuesti ülesehitatav küla kerkib.

Pildil: ekskursioonist osavõtnud Kõrvas.

«väljamõeldud» jutte. Ettemõeldud süžee viis autori niisuguste inimeste ja selliste psühholoogiliste olukordade juurde, mida ta ei tundnud ja millele ei suutnud kirjanduslikus vormis elu anda.

Nõnda sai J. Smuuli looming trükkijõudmisest peale aktuaalse ühiskondliku tähenduse. Väga kiiresti hakkas kirjanik oma loomingu ühiskondlikku programmi ka teadlikult silmas pidama, kui on ikka päris täpne nimetada programmi teadlikuks silmaspidamiseks sotsialistliku ühiskonna ehitamisele vaimustuse ja andumusega kaasaelamist. Küll ei tähenda see, et autor ise, tema eneseväljendus, tema varasemast noorusel peale kantud emotsioonid ja igatsused oleksid nüüd kõrvale jäänud, et need ei oleks enam pääsenud loominguusse. Nagu oleks lihtsustav seegi, kui J. Smuuli sõjajärgsete aastate loomingus ei märgata neid kunstilisi ebaõnnestumisi, mille oluliseks lähtekohaks oli autori soov kirjutada ühiskondlikult ja poliitiliselt väga sisukaid ja kaalukaid teoseid. Sest mõnelgi korral ei olnud niisugusel soovil andes ja aines reaalselt katet. See ei tule ilmsiks mitte üksnes sõjajärgse kümnendivahetuse luuletustes, vaid ka poeemides. Selles žanris on isikliku ühiskondliku alge dialektika keerukused Smuuli tolleaegses loomingus ehk kõige selgemini jälgitavad. Usaldusväärseks lähtekohaks võiksid siin olla kirjaniku enda tagasisaated. Nõnda kirjutab ta «Autobiograafias» «Tormipoja» kohta:

«Püüan seal lahata sotsiaalseid vastuolusid, paljastada kapitalistliku maailma hundiseadusi, mis võivad hukutada ka hea ja tugeva inimese. Samal ajal on see poem minu noorukipõlve unistustest ja ideaalidest ning merest, mida ma endale ette kujutasin ja nägin nendesamade kaptenite jutustuste kaudu. Nad olid väga head jutustajad ja seepärast on poeemis kujutletud meri, hoolimata romantilistest litritest, kohati üsna sarnane nende ookeanide ja mere-dega, mida hiljem olen küllalt näinud.»

Andeka kirjaniku loomingus on suutmise ja mittesuutmise, õnnestumise ja ebaõnnestumise piirid alati selgemad kui keskpärase autori teostes. Nõnda ka «Tormipojas», kus see tasemeline kontrastsus rõhutab nagu omaltki poolt autori annet, tema kirglikku kunstnikuloomust. Juba kaasaegne kriitika pani tähele, et poeemis seatud ideeline ülesanne oli käinud üle jõu. Küll aga on tänaseks selgem kui «Tormipoja» ilmumise ajal, et tegemist on raamatuga, mis kuulub Smuuli teoste põhiritra — mitte üksnes arengudokumentina, vaid ka «lõppväärtuse» poollest.

Samasugust dualismi rõhutab autor «Järvesuu poiste brigaadi» puhul: «Elastin Leevakul kaua koos oma tulevaste kangelastega, külapoistega Peipsi järve äärest. Me töötasime, kasvasime, muutusime koos, ning nii on «Järvesuu poiste brigaad» üheaegselt poem Leevaku ehitajatest ja tüki-ke minu elulugu» (minu sõrendus — Ü. T.).

Nõnda siis loomissituatsioonis sügavale ulatuv paralleel «Tormipojaga» (muidugi ka olulisi erinevusi), kuid hoopis teine kunstiline tulemus. Küllap on «Järvesuu poiste brigaad» Smuuli suurte poeemide «tipp». Teistest poeemidest leiab lehekülgi ja katkende, mis «Järvesuu» nivoost ülegi ulatuvad, ei leia aga sellist heatasemelist väljapeetust. Kui aga hakata selgitama ebaühtluse põhjusi, puutume uuesti ja uuesti kokku ka eneseväljenduse ja programmi vahekorraga kirjaniku loomingus, nagu ei pääse mööda loomingu ja biograafia suhetest.

Tuleb endale sealjuures muidugi hästi aru anda sellest, et Juhan Smuul oli madala valulävega kunstnik, kes pidevalt muretses oma loomingu sotsiaalse missiooni pärast, kelle jaoks kirjaniku vastutav ajatunne ja probleemi erikaal ei olnud kirjanduspoliitiliste arutluste möödamineva tähendusega terminid, vaid kõigepealt isenda kirjanikuelust ja tööst tõusvad küsimused, mis nõudsid aina uusi ja täpsemaid vastuseid. Juhan Smuuli looming ühiskondliku programmi edasine kujunemine on mahukas ja oluline teema, mida mõistagi ei saa käsitleda omaette, vaid üksnes osana loomingu ja loojaindividuaalsuse keerukast tervikust.

Georges Simenon

Kui ma vana olin

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 29)

Küsimus on selles, et tema on ajakirjanik, mina aga romaankirjanik. Järelikult peab olema intervjuu.

Merd silmitsedes mõtleb ta arvatavasti, missugust originaalset küsimust mulle esitada.

Kuskohas sadestuvad kõik trükitud sõnad?

Varem ma vastasin: «Ei kusagil.» Rääkisin kõigest, mis pähe tuli.

Aegade jooksul olen aru saanud, et kõik need konfettidena laialiloobitud sõnad ei kao. Lõpptulemusena moonduvad nad millekski tervikuks, kujundavad legendi ja see legend omakorda aheldab selle, kes temale elu andis.

Kolmapäev, 10. august 1960

Kriitikud heidavad mulle kõige enam ette seda, et ma valin oma tegelased primitiivsete, alaarenenud inimeste hulgas, kes järelikult pole võimelised oma instinktidelt ja kirgedelt vastu seisma. Ent kos ei kuulu nood kriitikud nende hulka, kes peavad end arenenud inimeseks üksnes seetõttu, et neil on õnnestunud meelde jätta mõned ajaloodaatumid ja saada mõned diplomid, nende hulka, kes peavad meie lühiajalist tsivilisatsiooni millekski igavesti kehtivaks ja meie veel ebaküpselt moraali — humanismiks?

Kas enamik biolooge ei lähtu elu uurimisel lihtsamate organismide jälgimisest? Ja kas tänapäeval, mil arst ja psühholoog lähenevad inimesele uut moodi, ei tuleks ka teda uurida kõige lihtsamate näidete varal?

Pealegi olen märganud — mitte ainult märganud, vaid tean tegelikkusest —, et intelligendid, haritud ja kõrgelt arenenud inimesed; alluvad oma süvainstinktidelt ning kirgede mõjule niisama palju kui teisedki. Vahe on ainult selles, et nemad püüavad oma tegusid õigustada.

Näiteks erines Napoleoni käitumine üsna vähe mingi auahne provintsiiaali käitumisest. Kogu küsimus on mastaabis, proportsioonides. Sisu on sama. Balzac käitus oma isiklikus elus niisama naiivselt kui mõni tema kõige lihtsameelsem ja primitiivsem kangelane.

Või missugused raevuhood, mäherdused solvumised ja millised väiklased arvestused olid omased Hugole või näiteks Pasteurile!

Olen näinud, kuidas suurimad meedikud seipitsevad väärarutid intriige, et saada veel üht medalit, veel üht ordenit, ametitooli meditsiiniakadeemias.

Kreeka tragöödiakirjanikud, Shakespeare ja üldse kõik dramaturgid on näidanud kirgi nende puhtal kujul, tänavahulguse kirgi, õnnistades nendega kuningaid, keisreid ja teisi selle ilma vägevaid.

Mina aga valisin lihtsa inimese (tõsi küll, mitte alati — vt. «Presidenti», «Poe-ga» ja mõningaid teisi romaane) enne-kõike selleks, et vältida jesuiitlikke sele-tusi ja kunstlikke reageeringuid, mida kultuur ja haridus inimeses esile kutsu-vad.

Lihtsate inimeste teod on loomulikud, vahetumad.

20. september 1960

Juba kolmkümmend aastat püüan endale hoolega sisendada, et kurjategijaid kui selliseid pole olemas.

27. oktoober 1960

Kolm päeva on Lyonis peetud kriminaalsete kongressi. Koos on juristid, psühhiaatrid, kohtumeditsiini eksperdid, sotsioloogid, vanglapreestrid, politseinikud, kõik oma ala asjatundjad. Inimesed, kellel on teatud määral kohusetunnet (tõsi küll, suurel määral ka väiklast auahnust). Tase on aga hämmastavalt keskpärane. Igaüks kõneleb oma keelt ja vaeu alandub rääkima kõrval istuva spetsialistiga.

Mis siis veel rääkida kurjategijast, kes

on nõndanimetatud lähtepunkt kogu nende tegevusele...

Nad kummarduvad tema kohale. Luubiga, skalpelliga või kõiksuguste teooriatega. Teda sunnitakse igasuguseid teste täitma, mis on niisama absurdid nagu need, mida enne juhilubade väljaandmist mõnedes Ameerika osariikides inimesele ette pannakse. Inimene? Tema ei huvita kedagi — kõik need spetsialistid ei välju oma klassi ega oma keskkonna raamest. Nad kummarduvad jälle üle kurjategija. Fotograafi saabumine huvitab neid hulga rohkem kui vahetu kontakt kurjategijaga.

Sellest on kahju. Ma olen juba kõnelnud, et samasuguse mulje jätab mulle poliitikas toimuv. Ja üldse kõigil elualadel.

Ma pole olnud ei anarhist ega isegi vasakpoolne. Vastupidi, kui olin vaene, tunnistasin ilma igasuguse kibeduseta, et ühiskonna jagunemine klassideks on paratamatu.

Alles aegapidi, tutvunud lähemalt, mõnikord päris lähedalt nendega, kes on eesotsas, kes juhtivad, kes käsutavad, kes otsustavad ja oma professioni piires mõtlevad, hakkasin hirmu tundma.

Kui oleksid olemas kaalud, millega võiks inimväärtusi mõõta...

Olen läinud hoopis ebatraditsioonilist teed. Mida vanemaks saan, seda rohkem olen «vastu». Ütleksin: peaaegu kõige vastu.

Puutumata on jäänud ainult inimene. Loodan, et suudan endist moodi temasse uskuda.

Laisad, armastust ja vanemate hoolt täis päevad. Käisin Johnnyga seenil ning kahe tunni jooksul olin temaga sama-ealine.

Kibelen hoidma käes «Bettyt» ja tegema algust uue romaaniga. Tahan selle kirjutada päris uut moodi. Juba ammu olen tahtnud kirjutada hoopis teistsedalet romaani, teistelt, vähem traagiliselt (sõna pole päris täpne, kuid paremat ei leia) positsioonidelt. Siis aga äkki, viimasel minutil, mõnikord pärast esimest, ironiliselt kirjapandud peatükki, nagu näiteks «Vanaeides», pöördun tagasi tavalise tooni juurde. Olen suuteline kaks tundi või isegi mitu päeva (?) vaatama asju teise pilguga. Siis aga pöördun tagasi tavalise vaatevinkli juurde.

Üten endale tihti, et ilmestsi olen ma kõiki lõplikult ära tüüdanud: nii neid, kes mind loevad, neid, kes mind kuulavad, kui ka neid, kes minuga koos elavad. Võib-olla seetõttu püüan vähem rääkida, ja sellega saan ma hakkama.

Mul on mulje, et pöördun tagasi kuulunud rööbastesse, samal ajal kui ma teise vihkugi alguses andsin endale töötuse mitte puudutada neid küsimusi. Võib-olla on minu mõte toppama jäänud ja jookseb mööda ringi.

Nii või teisiti, aga selle pausi ajal tundsin suurt rõõmu koosolemisest naise ja lastega. Kas on maailmas teisi nii reaalseid rõõme? Kahtlen selles üha rohkem ja rohkem, ja mulle ei tundu, enam ei tundu võimatuna, et ühel ilusal päeval ma üldse ei kirjuta. See juhtub muidugi kunagi hiljem, lootan, et kunagi pika aja pärast. Mõtlen sellele ilma õuduseta.

Praegu ma aga kibelen kirjutama järjekordset romaani — seda, mida tahaksin näha teistsugusena ja mida lootan teistmoodi kirja panna.

Ptüt-ptüt!

28. oktoober 1960

Teen parandusi eile kirjapandusse. Püüan oma mõtet täpsustada. Minu arusaamad pole kaugeltki põhjustatud poliitika-huvist. Minu meelest olen selles vihkus juba kusagil kirjutanud, et ma olen pigem apoliitiline. Poliitika lihtsalt hakkab meid jälle piitsutama nagu 36. aastal, nagu Hispaania sündmuste ajal ja hiljem, mil käis sõda ja kestis vabadusvõitlus. Näen ette momenti — võib-olla on see juba käes? —, mil Prantsusmaa lõheneb jälle kahte leeri ning nõuab igahelst, eriti kirjanikelt, oma seisukoha kuulutamist.

Minu eilne märkus, et mul pole kunagi

olnud vasakpoolseid meeleolusid, isegi noil aegadel oma elus, mil mul näis olevat kõige rohkem põhjust parempoolsete, kapitalismi jms. vastu ülestõusmiseks, pole päris täpne. Oigem oleks öelda, et ma olin nakatatud skepsisest (kerge!)...

Omal ajal arvasin, et koos intellekti arenemisega arenevad ka inimese hingeomadused.

Alles hiljem mõistsin, et seda tuleb harva ette, et ennemini toimub vastupidine protsess, et sotsiaalsel treppi pidi üles tõustes läheb inimene julmemaks ning lõpuks juhindub vaid oma instinktides — sageli omaenese kasuks. Rääkimata juba võimujanust, mis kõige muu üle valitsema hakkab.

Missugused kriteeriumid võtta siis aluseks inimeste hindamisel, nende kaalu määramisel?

Just sellest tahtsin eile rääkida. Väljendasin aga oma mõtet halvasti, ka praegu ei lähe see kõige paremini korda.

Nagu varemgi, usaldan ka nüüd pigem lihtsat inimest, vähem arenenut, kelle käsutuses on vähem hüvesid, kes, nagu pühakirjas öeldud, seisab lähemal... Millele? Moraalivalda astumata on sellele küsimusele raske vastata. Ent missugusest moraalist on jutt? Millel see põhineb?

30. detsember

Kell viis päeval. Eile ja üleile vaatasin televiisorist Belgia sündmuste kroonikat. Elasin hulga rohkem kaasa, kui oleksin arvanud. Ma ei pea end ei belglaseks, prantslaseks, ameeriklaseks ega šveitslaseks (olen sellest juba ilmselt rääkinud). Belgia on maa, kus ma kõige vähem tahaksin elada, kui aga keegi küsiks minu arvamust (seni küll pole keegi küsinud), siis on see ainus koht, kuhu ma sooviksin «lasta matta oma põrmu». Räägin just nimelt «põrmust», sest soovin, et mind põletataks.

Aeglaselt ja vaikides mööda tänavaid, suletud luukidega majade vahel liikuv rahvahulk tuletas mulle meelde streiki, mida lapsepõlves nägin ja mida olen kat-sunud kirjeldada «Sugukonnaloos». Akit-selt tundsin tõelist lähedust, siirast solidaarsust selle rahvaga (räägin ühiskondlikust klassist, keda ma vaeu tunnen, kelle-ga pole kunagi kokku puutunud ja keda pigem olen kartnud).

Mõistagi elan kaasa ka Alžeeria sündmustele. Ja ma kannatan, tunnetades, mähherdusi kombinatsioone põimitakse tema ümber, nii nagu Kongogi ümber.

Eile õhtul juba voodis lamades tegin otsuse hoiduda ühest žestist, esmajoones sellepärast, et see žest tundub mulle teatraalsena.

1952. aastal sunniti mind (seda kinnitab kirjavahetus) astuma Belgia Akadeemiasse. Olen seal ainult üks kord käinud. Kasutades minu kohalesõitu, anti mulle Krooni ordeni kavaleri nimetus. Vannun, et ma ei osanud seda oodata.

Ajakirjanikud arvasid mind olevat erutatud, tegelikult olin nõrduin paratamatusest, et pean ütlima mõne tänusõna. Brüsseli näituse ajal, mil olin suure vastumeelsusega andnud nõusoleku hakata filmifestivali žürii esimeheks, määrati mulle teine autasu, nimelt anti mulle armulikult midagi kommodoori aukraadi taolist (neist asjadest ei taipa ma midagi) — Léopoldi orden. Tookord olin lausa marus. Pealegi tehti mulle autasu teatavaks... festivalipreemiate kätteandmise ajal, justkui soovides tänada, et olin enda peale selle kohustuse võtnud!

Ma ei kuulu ühessegi ühingusse. Ma pole kunagi olnud ei mingisugune sekretär, laekur ega auesimees.

Tunnistan, et rõõmuga teataksin sellele akadeemiale, kuhu ma vaid nimeliselt kuulun, oma erruminekust, saadaksin tagasi mõlemad ordenid, mis mul on vaid üks kord rinnas olnud, samuti tagastaksin ka Prantsusmaale Auleegioni ordeni, mis anti mulle kätte New Yorgis.

Lühidalt, rõõmuga ütleksin lahti kõigist neist ordeneist, mille on mulle andnud inimesed, kes ei tekita minus austust ja kes esindavad mulle võõrast maailma.

Veel veidi — ja ma saadan telegrammi vallooniidele, kes seisavad protesteeriva Belgia rahva eesotsas, ja ütlen, et olen koos nendega.

Sellises žestis on aga midagi teatraalset, vastumeelset. Milles seisneb vabadus?

Hakkan mõistma Léon Blumi hirmsat lauset, mille ta ütles 1936. aastal Prantsuse deputaatide kojas: «Ma vihkan teid, kodanlusi!»

Olen kohanud ja kohtan tänaseni nii siin, Pariisis, Cannes'is, Veneetsias kui ka Nizzas, luksushotellides ja kabareedes neid, keda Léon Blum silmas pidas, keda ma tollal veel vähe tundsin, neid, kelle armust peetakse lahinguid Kongos, Alžeerias, Kuubas ja mitmes teises maailmanurgas, neid, kes ootavad Belgia kriisi lõppu, lootes kogu hingest, et valitsus «kasutab jõudu»...

(Järgneb)

Kui loominguliste õnnestumistega silmapaistnud teatritegijate premeerimine iga hooaja lõpul on juba hulk aastaid püsiv traditsioon, siis teatrikriitika alal on seni selline loomingulise stimuleerimise vorm puudunud. Kriitikale on peamiselt osaks saanud ainult rahulolematuse avaldused mitmesugustel teatritöötajate kokkutulekutel — ja sedagi ainult siis, kui kriitikas on ette tulnud lausa ilmseid mõõdalaskmisi. Nii on paratamatult varju jäänud ka need kordaminekud, mis kriitikal on olnud ja on.

Silmas pidades NLKP Keskkomitee otsust «Kirjandus- ja kunstikriitikast», otsustas Eesti NSV Teatriühingu juhatus hakata välja andma ka preemiaid parimate teatriteemaliste tööde autoritele. Vastava žürii ettepanekute põhjal said seekord preemia kuus kriitikut*.

Pikemate teatrilooliste kirjutiste autoritena paistisid silma **Lea Tormis** («Meie nooruse lindude» lavastuse arvustus ning artikkel «Eesti ja Nõukogude Liidu teatrisuhtest aastail 1920—1940», «Looming» nr. 12, 1972) ja **Karin Kask** (artikkel «Eesti näidendi teatriteed», «Looming» nr. 11, 1972).

Mainitud tööd on esileküündivad oma teema sotsiaalse kaalukuse poolest nii meie teatrikirjanduse viimase aasta üldpildis kui ka autorite enda teatriteaduslikus publististikas. I. Drutse näidendi «Meie nooruse lindude» lavastuse arvustus on kirjutatud

* Sellekohane informatsioon on «Sirbi ja Vasara» 6. juuli numbris.

põhjaliku süvenemisega teose dramaturgilisse omapärase ja lavastuse kunstilisse struktuuri. Orgaanilises ühtsuses vaadeldakse siin lavastaja, kunstniku ja näitlejate loomingut. Seejuures ei tapa loogiline analüüs lavastuse elavat, tundeerksat, esteetilist tajumist. L. Tormise teine, pikem artikkel toob erile rohkem vähetuntud ainekuid eesti teatritegelaste kokkupuudetest nõukogude teatriga kodanliku võimu aastail ja näitab veenvalt, kuidas need loomingulised kontaktid meie teatritegelasi vaimselt rikastasid ja eesti teatrikunst arengule kaasa aitasid.

Karin Kase pikem kirjutis käsitleb eesti ja vennasrahvaste teatrisidemeid vähe uuritud aspektist, nimelt eesti näidendite lavastusi vennasvabariikides ja ka väljaspool Nõukogudema piire. Tuginedes rohkele raskesti kättesaadavale materjalile (omaaegsed arvustused nõukogude perifeeria-ajalehtedes, arvustused teiste sotsialismimaade ajakirjanduses), toob autor selgesti esile säärase loomingulise suhtlemise vastastikuse viljastava mõju rahvuslike teatrikunstide arengule, sest «üks teist toetavad, vastastikku andvad, tihedad, pidevalt otsingute vahutusest kantud teatrisidemed on kahtlemata võimsad vahendid, et hoida laval sündivat kunsti noorena, mitmepalgelisena, tänavajalikuna».

Edasi on premeeritud autorite hulgas **Valdeko Tobro** — arvustused «Sõjas jumala ja inimese vahel peab inimese võitma» (J. Smuuli «Lea» Draamateatris), «Õhtuleht» nr. 248, 1972, ja «Inimesi armastada võiks olla üks välja-

pääs» (J. Anouilh' «Becket» Noorsooteatris), «Sirp ja Vasar», nr. 42, 1972.

V. Tobro on näidanud viimastel aastatel kiiduväärset loomingulist aktiivsust. Ja ehkki mitte kõik tema kirjutised ei ole ühtlaselt tugeval teoreetilisel tasemel, on nende hulgas selliseid, mis annavad tunnistust kriitiku rohkest lugemusest ja püüdest hoolikalt süüvida käsiteldava lavastuse probleemistikku, silmas pidades lavastaja kontseptsiooni kunstilist realiseerimist.

Muusikalavastustest kirjutanud autoritest pälvis preemia

Helga Tõnson — arvustused «Tiivutu «Nahkhiir», «Sirp ja Vasar», nr. 24, 1973 ja «Rõõm otsivast kunstnikust», «Sirp ja Vasar» nr. 9, 1973.

H. Tõnsoni «Nahkhiire» lavastuse («Estonias») arvustuses võib tunda kriitiku avarat eruditsiooni ja vaadeldava teose detailset tundmist, taktitundelist nõudlikkust ja lavastuse kõigi komponentide asjatundlikku analüüsi. Teo Maiste loomingulises portrees on autoril korda läinud avada kunstniku isiksust tema arengus ja karaktersees omapäras. Sealjuures on autor mõõdu- ja taktitundeline, ta on hoidunud ühekülgselt imetlemisest ja sõnalisest ilutsemisest, mida mõnikord näitlejate loomingulistes portreedes ajakirjanduses võib märgata.

Lilian Vellerand vaatleb kirjutises Kaarel Karmist («Õhtuleht», nr. 200, 1972) küll vaid tema loomingut viimastel aastatel, konkreetsemalt — nelja viimast rolli, kuid teeb seda nii, et avanevad näitleja loomingulise isiksuse olulised tahud. Artikkel on kirjutatud elavalt emotsionaalselt, impressionistliku muljetevärskusega, maalides lugeja

vaimusilma ette mitte ainult rollide välised kontuurid, vaid keerukad, vastuolulised, rahvuslikult omapäraseid karakterid, mille loomisel Kaarel Karm nii suur meister on.

Mati Unt on kirjutanud viimasel aastal mitu teatriinimeste lühiportreed, millest jäid žürii sõelale kirjutis «Kuidas portreerida Raine Lood («Sirp ja Vasar» nr. 3, 1973) ja käesoleva aasta «Kultuuris ja Elus» avaldatud kirjutised «Paar tundi preemiajärgse Kaarin Raidiga» (nr. 1) ja «Jaan Kiho monoloog» (nr. 3). Neile kirjanduslikele lühiportreedele on omased ladus ja sundimatu ainekäsitus, vormivärskus, kohatine peen huumor ja — mis kõige tähtsam — oskus näha ning nappi kirjeldusega fikseerida portreeritava isikupäraseid jooni. Näiliselt vähepretensioonikas lühiportrees peegeldub mõnikord meie teatrielu päevaprobleem. Lisaks väärivad Mati Unt tunnustust ka selle eest, et ta jätkab eesti kirjanike ammuse, kuid viimastel aastakümnetel kahjuks nõrgenevat traditsiooni — lähedast suhtlemist ja tihedas kontaktis olemist teatrieluga.

Peale mainitute on ilmunud silmapaistnud teatrilaseid kirjutisi ka teatritegelaste sulest, nagu V. Panso kirjutis Hugo Laurist, M. Mikiveri Teatriühingu kongressi eelne poleemiline artikkel rubriigis «Aeg on atra seada» ja mitmed teatriteemalise kallakuga reisirakirjeldused. Et aga käesolevate preemiate eesmärk on nimelt teatrikriitikut tegevuse loominguline ergutamine meie vabariigi teatrielu protsessis, siis jäi nende kirjutiste premeerimine vastavalt juhendile žürii orbiidist välja.

ÜHE DIPLOMIFILMI TÖÖMAILT

Palar juulikuu päev. Pühavaimu kiriku siseööl suriseb kaamera. Mustas talaaris Heino Mandri kõnnib lõpmatu palju kordi kirikuuksest küll sisse, küll välja, trobikond manguraid kerjuseid kannul. Pealtvaatajad jälgivad kõike seda, nagu ikka. Inimesele on omane teada tahtmine ja nii küsib üks: miks peab prolektor põlema, kas päikest veel vähe on?! — Mis keeles need räägivad, juurdleb teine. Need on Uleliidulise Filmiinstituudi lõpetajad, inglase režissöör William Aldridge ja operaator, Alžeerias pärit Belkassem Bazi, kes «Tallinnfilmi» baasil siin oma diplomifilmi teevad. Muide, kui küsimusest tõepoolest kinni hakata, siis kõnelevad nad võtteplatsil mingit kummalist inglise-prantsuse-saksa-vene segakeelt, viimasel ajal sellesse ka eestikeelseid väljendeid põimides. «Tallinnfilmi» inimesed, kes võttegrupis töötavad, näikse sellega täiesti harjunud olevat. Oigupoolest tuli harjuda hullemagagi. William — Aldridge ja Belkassem Bazi ise pidid näteks harjuma, et nad teevad oma filmi teist korda. Asi on selles, et kui nende diplomitöö «Nicolas» võttes hakkasid juuni lõpul läbi saama, selgus: kõik osutus praagiks — pool kaadrit on kenasti terav, fookuses, teine pool jumal teab kus. Igatahes ähmane. VGIK-ist kaasaantud kaamera vedas alt. Võttegrupp jäi nõrdinult ootama, William Aldridge sõitis instituuti asju klaarima.

Sel ajal kui W. Aldridge «paremini surisevat» kaamerat välja nõutas, harjutasid näitlejad Arnold Sikkil ja Heino Mandri end Tallinnas usinasti mõttega suvepuhkuse ebaajalikkusest inimese elus, režissööri assistent Anu Pihlak veenis aga filmi noorimat osatäitjat Urmas Kulli (määletame teda «Verekiivist»), et filmimine on ratsa-võistlustest (Urmas pidi neil osalema) poole huvitavam. Kõik vaatasid elu rõõmsama külje pealt (õigupoolest muud ei jäänudki üle) ja juulikuu kümpendal päeval alustati Buxtehude filmi otsast peale. Nagu materjali läbivaatus tõendab, langevad kaamera «heakõlaline surin» ja kvaliteet seekord kokku.

«Meie filmi peategelane, XVII sajandi helilooja ja organist, virtuos oma alal Dietrich Buxtehude töötas vaadeldaval ajal Lüübekis Maria kirikus. Stsenariumi kirjutades lähtusin saksa kirjaniku J. Bobrowski jutustusest «Buxtehude»,» kõneleb William Aldridge. Belkassem Bazi lisab, et Tallinna vanalinna miljö ja Pühavaimu kirik vastavad kõige rohkem nende ettekujutusele keskkonnast, milles Bux-

Heino Mandri ja filmi noorim osatäitja Urmas Kulli.

tehude elas. «Tõepärasuse huvides loobusime ettepanekust minna kergemat teed ja teha kõik võttes «Mosfilmi» pariljonis.»

Oma töö eesmärgina ei näe nad mitte ainult vahendada ajaloolist teemat või järgida täht-tähelt J. Bobrowski kirjanduslikku materjali huvitavast kunstnikuisiksusest. Buxtehude (A. Sikkil), tema assistendi ning sõbra Pagendarmi (H. Mandri) ja õpilase Nicolase (U. Kulli) suhete kaudu püüavad nad pilku heita inimeses toimu-

vasse, juurelda võimalike käitumusmotiveid ning noort inimest kujundavate eetiliste normide üle. Stsenarium, aga ka seni filmitud materjal annavad põhjust oletada, et noorte filmitegijatele pole küsimus ainult selles, et Buxtehude kahtleb Nicolase võimekuses saada tema töö jätkajaks, näeb aga seda siiski ainsa lahendusena. Oulisimaks peavad nad tööka, kuidas mõista Pagendarmi keerulist karakterit. Tark ja tundlik mees, kellel on haruldane võime paigale panna seda,

mida ta enda ümber näeb, ja ometi ei saa ta kunagi suureks kunstnikuks.

Osatäitjate valik?

«Elu on paradoksaalne. Ausalt öeldes, nüüd, mil oleme Mandrit ja Sikkelit tundma õppinud võtete vaheajal, on südamest kahju, et me ei tee komöödiafilmi. Nende sellekohased võimed jäävad paraku kasutamata. Ja üldse ei kujuta ette, kuidas me ilma nende ja Urmata tulevikus elama hakkame!»

Tallinn?

«... jääb meelde oma imetoreda vanalinna ja vaiksete kitsaste tänavatega. Tallinn tundub olevat kuidagi rahulik ja enesesse süvenenud suurlinnade hoolimatu ja asjastatud elukäraga võrreldes. Kahjuks on olnud kohutunud kunstiringkondades põgusad, pärast filmivõtteid ja istumist montaažilaua taga ei taha muud kui pikali visata ning mõtteid välistades lakke vahtida. Kuid siiski, kunstnik Ernst Kollom, folklaulja Peeter Tooma, mõnigi teatriõhtu, see, mida on kõnelnud meie sõbrad näitlejad, on kujundanud mälestuse, mis püsib.»

William Aldridge astus VGIK-i 18-aastaselt. Ta õppis Lev Kulešovi juures kuni viimase surmani.

Belkassem Bazi on juba kogemustega operaator. Enne Moskvasse tulekut töötas ta 12 dokumentaal- ja mängufilmi juures, muu hulgas ka naisguse meistri nagu Luchino Visconti käe all. VGIK-is on Belkassem Bazi õppejõuks Margarita Pihledina, üldjuhendajaks Aleksandr Galperin. Tulevikule mõeldes leiavad W. Aldridge ja B. Bazi, et esialgu püüavad nad tööd saada televisioonis, ikka üheskoos jätkates.

SIRJE ENDRE

KINOLEKTOORIUMIDE VÕISTLUSÜLEVAATUSE TULEMUSED

arvati Maapsalu (H. Neerot, V. Kivisaar) ja Jõgeva rajooni kinovõrk (V. Asper, A. Kalmus).

Linnakinodele anti teine preemia (150 rubla) ja kolmas preemia (100 rubla), mis läksid vastavalt Kiviõli kinole «Kalev» (R. Tamm, M. Niilas) ja Kohtla-Järve kinole «Kosmos» (K. Keero, H. Koff).

Kinolektooriumide aktiivse organiseerimise eest premeeriti rahaliselt Rapla rajooni kinovõrgu direktorit Helmut Laurimaad ja administraatorit Evi Rahuoja, Märjamaa kultuurimaja metoodikut Eha Kaljusaart ja Lelle maakultuurimaja direktorit Linda Saart. Kunda kino «Areng»

direktorit Ludmilla Lekki, EKP Võru Rajoonikomitee lektor-konsultant Andres Ojasood, Filmiaenutuse ja Reklaami Valitsuse vanemtoimetajat Tiit Kallastit ja Kohtla-Järve Filmiaenutusbasi toimetajat Milvi Viidast.

Kõiki premeeritud kollektiive ja isikuid autasustati Eesti NSV Kinokomitee ja Kultuuriala Töötajate AOVK aukirjaga. Peale eespool nimetatute said aukirja veel võistlusülevaatuses osavõtjad, ja selle ürituse õnnestumisele kaasaaitajad: EKP Jõgeva Rajoonikomitee instruktor Aavo Aru, Kinnissepa rajooni Salme maakultuurimaja direktor Juuli Järvand, Kinnissepa keskkooli õpetaja Erna Mets, rajooni prokurör Oskar Niinema ja rajoonihaijala peaarst Evald Väär, Maapsalu sanatoorse internaatkooli õpetaja Meeta Toomsalu, Põlva rajooni Ahja keskkooli pioneerikino hooldusõpetaja Tiit Põllendik.

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 29)

Moskva VIII rahvusvaheline filmifestival jätkab kogu maailma rahvaste kunsti, kultuuri, ühiskonnaelu, ajaloo ja geograafia näitlikke õppetunde pealinna kinodes.

Itaalia dokumentaalfilm «Surm töö!» jutustab ametiühingute võitlusest ohutustehnika eest: statistika andmetel hukkab Itaalias 1000 ehitustöölisele aastas 45.

Korea kinematograafistid tutvustavad tänast Phönja'i. Näeme kõrghoonete rajooni, elektritehnika seadeldist, ülikooli, ajakohast meditsiiniteenistust. Diktoritekt teatab: elanike keskmine vanus on tõusnud 26 aasta võrra.

Ladina-Ameerika. «Nendest, kes teevad tellist» — film inimestest, kes pole ühiskonnas arvel, kelle ainsaks elatusallikaks on käitsi valmistatav tellis. Alla vile aastased lapsed, poisid, tüdrukud, enneaegu vananenud naised tassivad seljas toorkivi põletusahju. Kirjeldamatu viletsus. Tõlmune, elutu savimaastik.

Angoola põgenikud. Tumedanahkne käsi haarab kõpia järele. Esimene peenravagu. Põgenikud rajavad uut aeda, kodu, elu.

Jaapan. Panteistliku usutalituse tempel. Lilled pidu. Üine rituaal. Püha tule kandmine. Meenutab meie jaanipäeva.

Anna-bali Balatoni kaldal. Kultuurimajas valitakse linnakese kauneim neiu.

Islandi kütid. Valge karu nülumine.

Ameerika alpinist ronib mäkke. Mees, kõis ja püstjad kaljurahnud.

Värvikirgas Senegal. Eksootilised linnad omandamas selle tundmatul ja isepärasel viisil Euroopa kaasaegset ehitusviisi ja kultuuri.

Maroko film «Mälu». XX sajandil maad laastanud sõjad. Teisel puudub peaaegu tekst. Aastaarve näitavad tiitrid märgistavad aega, mil maanteedel liikusid kodudest lahkunud, väljaaetud inimesed. Ootamatult puhkevad partisanilahingud. Surmakuulid, mis ei säästa inimesi ega kameleid. Meeleheitelised aetud rahva rahu ja õiguse nõudmise demonstratsioonid, miitingud.

Täna filmikunst on tõepoolest aegade kõige intensiivsema sajandi — sotsiaalsete ja teaduslik-tehnilise revolutsiooni, sõdade, rahvaste vabadusvõitluse, enesemääramise ja elu ümberkorraldamise sajandi kogemuse mälu. Ning Moskva VIII rahvusvaheline filmifestival avab heldelt selle laekaid.

«Rossia» läänepoolses tiivas käivad pressikonverentsid.

Kinomajas kestis kaks päeva diskussioon «Filmikunsti humanismi, rahvaste rahu ja sõpruse nimel».

Täispikkade konkurssfilmide žürii jätkab tööd «Rossia» pidulikus filmisaalis.

Ning kui üksteisele järgnevate, sageli ajaliselt kattuvate ürituste rütmiga kohanenud festivalist osavõtja tõttab, südames äsja omandatud õppetundide muljed, «Rossia» ühest hoonest teise, et jõuda pressikonverentsile, pressiplokist informatsiooni saama, filmi läbivaatusele, peatub teda aeg-ajalt hotellil juurde suurepäraselt kostev Kremli kellade rahulik, meloodiline helin, justkui öeldes: kihevile ja liikvele aetud, muudatuste keerisesse haaratud maailmas on midagi püsivat ja sulle jäädavalt kuuluvat. See on sinu kodumaa. See on sinu kodu. Need on inimesed, keda sa armastad ja kes sind armastavad. Iidse kella helin justkui meenutaks tõttajale: mõõda saadud õppetunde oma armastuse mõõdupuuga.

Seda enam et festivali paremate filmide loojad on mõõtnud elu ja kunsti sellesama mõõdupuuga.

Ajaleht «Izvestija» (nr. 167, lk. 6) avaldas Tadžiki NSV rahvakunstniku, riikliku preemia laureadi filmirežissöör Boris Kimjagarovi (tema «Legendi Rustamist» nägime hiljaegu meie vabariigi ekraanidel) kirjutise «Inimlikkuse istikud», milles ta annab kõrge hinnangu gruusia režissööri Rezo Tšheidze võistlusfilmile «Istikud».

Artiklis öeldakse: «See lihtne ja poeetiline film, mis tugineb meie kaasaja elu ainele, justkui jätkaks, arendaks edasi inimlikkuse teemat, mille S. Zgenti (stsenariumi autor) ja R. Tšheidze tõstatasid ekraaniteoses «Sõduri isa».

REZO TŠHEIDZE lisab pressikonverentsil antud intervjuus: «Igakuks peab elu jooksul istutama vähemalt ühe puu. Filmi põhiline on inimese vastutus oma rahva ja tuleviku ees. Meie mõtteks oli näidata isiksust, kelle eeskujul tahaks järgida».

STANLEY KRAMER kinnitas pressikonverentsil:

«Filmi «Oklahoma nii, nagu ta on» loomise emotsionaalseks impulsiks oli minu kirelik soov tõestada inimestele, et me oleme üksteisele vajalikud. Tegelikult seab selle vajaduse järjest sagedamini kahtluse alla, nii tekib mittemõistmine. Seda võib

FILMIFESTIVALI MÄRKMIKUST

seletada ühelt poolt meie kerge solvumisega, teiselt poolt aga kartusega teist haavata. Minu eesmärk oli tõestada, et elu üksilduses on võimatu.»

Festivali diskussioonil ütles Nõukogude Liidu Kinematograafistide Liidu sekretär kunstiteaduste doktor sm. A. Karaganov: «Filmikunst võib teha palju võitluses inimese ja maailma eest. Siin on iseäranis ohtlikud väikekodanlik ükskõiksus, printsipiifits, eriti amoraalne on igasugune vastutöö rahu ja humanismi üritusele. Kinema-

kangelaslik: otse kambrisse kaevatakse allmaakäik, mille kaudu vahistatud põgenevad.

Vytautas Zalakevičius väljendas teose süžee mõtet nõnda: «Me püüdsime formuleerida üldistatult ja tinglikult poliitilisi konflikte, mis puhkevad Ladina-Ameerika paljudes paikades, me püüdsime määratleda võitlusest osavõtjate veendumuste erinevusi.»

Ent erinevalt paljudest festivalil nähtud poliitilistest filmidest ei püüdnud «See magus

Kaader filmist «See magus sõna vabadus»

Kaader filmist «Istikud»

tograafilises keskkonnas omandab uue aktuaalsuse gorkilik küsimus: «Kelle poolt te olete, kultuurimeistrid?» Suusõnalisest vastusest siin ei piisa. Väga oluline on, et kinematograafistid ei vastaks sellele küsimusele mitte üksnes kui sotsiaalselt aktiivsed kodanikud, vaid kui sotsiaalselt aktiivsed kunstnikud — oma filmidega.»

Mitmed kõnelejad, Itaalia professor MARIO VERDONE, Sveitsi filmikriitik MARTIN GIROD ja paljud teised, peatusid poliitilise filmi mitmesugustel probleemidel. Nõukogude tuntud filmiteoreetik ROSTISLAV JURENEV täpsustas poliitilise filmi kui žanri mõistet. Ta ütles:

«Poliitiliseks filmiks võib pidada ekraaniteost, mille süžee on poliitiline, s.t. süžees on riigijuhtimise küsimused, parteilisuse ja klassivõitluse probleemid, ulatuslike ühiskondlike protsesside uurimine.» Sellega seoses pakub huvi leedu režissööri, võistlusfilmile «See magus sõna vabadus» autori VYTAUTAS ZALAKEVICIUSE tähelepanek, mille ta avaldas ajakirjanikele korraldatud pressikonverentsil. Kõneldes kinematograafilisest moest poliitilises filmis, ütles ta:

«Paljud arvavad, et tegu on filmikunsti suure avastusega. Samal ajal arenes nõukogude filmikunst algusest peale kui poliitiline, see suund saavutas haripunkti juba «Soomuslaevas «Potjomkin»».

Režissööri viide tõendab veel kord, et film «See magus sõna vabadus» jätkab nõukogude ekraanikunsti aastakümnete vältel kujunenud traditsioone. Ning samal ajal vastavad teose mitmed tunnused tänapäeva filmikunsti aktuaalse žanri nõuetele.

Filmi süžee on tõepoolest poliitiline. Uhes Ladina-Ameerika riigis areteeritakse kommunistliku partei liidrid. Vabadusse jäänud sellimehed organiseerivad areteeritute põgenemise. Plaan on hulljulge ja

sõna vabadus» üksnes ühiskondliku konflikti historiograafilise ümberjutustamisega. Stsenariumi autorid, Lenini preemia laureaat V. Ježov ja režissöör V. Zalakevičius avavad konflikti elavate kujude käekäigu najal, tegelaste suhete ja karakteri kujutamise kaudu.

V. Zalakevičius kinnitab: «Inimesed on olulisemad kui dokumendid. Kujutage ette, et on korda saadetud midagi niisugust, mis hämmastab teid ulatuse, võimalikkuse ja kangelaslikkuse poolest. Ning püüdes mõista, hakkategi looma kuju inimestest, kes tulid sellega toime. Inimeste puhul, kes on võimelised teoks, mille sooritavad filmis Francisco, Maria, Benedicto ja Carlos, huvitavad mind psüühilised ja isegi füüsilised jooned.»

Tõepoolest, näitlejad Regimantas Adomaitis ja Irina Mironitšenko loovad kindlameelseid kommunistide täisverelise kuju.

V. Zalakevičius väidab: «Üks olulisemaid probleeme tänase kunsti ees on uue konflikti ja kangelas otsingud. Peamine on leida kangelas uus mudel. Kunst otsib teid inimese kujutamiseks lihtsast keerulisema poole, eitamisest mõistmise juurde. Kui soovite — armastuse juurde. Tundmatut on palju. Ainuke võimalus leida midagi on — tööd teha! Teist võimalust pole.»

V. Zalakevičius kasutab dokumentaalset võttemaneeri filmi sündmuste arengu intensiivse rütmilise loomiseks. Samal ajal lahendab ta veelgi keerulisemat ülesannet. Nimelt sulatab ta orgaaniliseks tervikuks sotsiaalse situatsiooni kujutamise ja filmi kangelasel sisemaailma. Sotsiaalse situatsiooni kujutamine ei hävita tema kangelas, vaid vastuoks — ülendab neid. Tema kangelasel ei allu, ei alistu situatsioonile, vaid kujundavad seda ise. Elu ja selle sündmusi aitavad neil kujundada marksislik elukäsitlus, situatsioonide mõistmine

Tatjana

Elmanovič

ja kaine hindamine. V. Zalakevičius vastandab kommunist Francisot ja noort ultravasakpoolset Benedictot. Viimane loobub kannatust ja vastupidavust nõudvast allmaakäigu kaevamisest. Ta lahkub, et organiseerida atentaati türannist riigipeale, et lahendada probleemi mõne auto-maadivalanguga. Ning hukkab mõttetult. Nii omandab filmi peakiri «See magus sõna vabadus» mitmeplaanilise, sügava tähenduse. Vale tee vabadusele viib vabasurma. Vabadus on mõistmises, mis annab jõudu kangelaslikkuseks.

SONA FILMIS.

Kui heli tuli filmi, uputas sõna ekraani ja hävitas tummfilmi väljatöötatud väljendusriikka ekraanikujutise plastika.

Seejärel toibuti. Sõnajõed ahenesid. Algas «lühikese» dialoogi periood. Ilmusid sõnadeta linateosed. Kinematograafistid otsisid heli ja pildi orgaanilise ühendumise teid. Just siis, mil tundus, et ideaalne tasakaal on leitud, hävitas selle poliitilise filmi plahvatus. F. Vancini «Matteotti mõrva» demonstreerimise ajal juhtus järgmine seik. Tõlk jäi äkki vai. Seejärel kuulsime võimendajast vabadust: «Montaažilehede järjekord on segi. Palun vabadust. Püüan tõlkida ilma tekstita...» Ta tõlkis mõned laused ja jäi uuesti vai. Seejärel kuulsime: «Nad kõnelevad nii kiiresti, ma ei suuda, vabandage!»

Ekraanil vaidles parajasti Mussolini oma fašistidest mõttekaaslastega.

Läbivaatus katkestati. Puhkasime, kuni tõlk korras montaažilehti. See oli hea ja kogenud tõlk, kes ei kasuta harilikult mingeid tekstimärke. Poliitilises filmis on aga teksti intensiivsus nii kõrge, et otsese vahendamise kogemustest ei piisa.

Kas ei põhjustanud poliitilise filmi puhangut ekraanikunsti veel üks, sisemine, ekraanikunsti arengu paratamatusest tulenev põhjus, mis kattub huviga sotsiaalsete probleemide vastu? Nimelt sisemine vajadus ühelt poolt haarata filmi enam elu, haarata elu ruumiliselt, poliifooniliselt, mitmeplaaniliselt, ja teiselt poolt — süvendada kujutatava keerulise eluprotsessi tõepära astet. Haarata rohkem ja täpsemalt.

Kas filmikunst ei vajanud mitte uut, mahukamat, mastaapsemat süžeeruumi ja kas pole nii, et ta leidis seda ennekoike poliitilise filmi valdkonnast?

KUNSTNIK NOODISAEGSES VÄRVSFILMIS. See on suur ja huvitav teema, mida lõpuni arendada ei jõua, ent siiski mõni sõna ka sellest.

Prantsuse režissöör André Cayatte näitas poliitilist filmi «Kus suitsu, seal tuld». Tema kunstnik aga lahendas filmi «piksenoole» traditsioonis prantslastele omase hea, eksimatu maitse tasemel. Ent see kuulus hea, eksimatu maitse osutas režissööridele sedapuhku karuteene. Esemel, värvilaigud kujundasid kauni, elurõõmsa, muretu, õnneliku maailmapildi, millel oli väga vähe tegu uuritava sotsiaalse süžee-ga. Ei tekkinud kontrapunkti, seost, plastilist sisu.

Ja samal ajal nägime kunstnikutööd, milles see sisu tekkis. Inglise režissööri Alan Bridges «Palgatud» Sarab Milesiga peaosas. Sedapuhku ilmutas kunstnik virtuoosset maitset, mis täitis filmi mõtte-liselt ja tunnetuslikult. Mõjuvuse saladus ei peitunud üksnes rembrandtliku värvigamma valikus, vaid esemelise maailma, kostüümi värvi orgaanilises ühtsuses misanstsenei liikumisrütmi plastikaga.

Miski ei lõhkunud pilti. Kõik seostus omavahel — värv, kaadri kompositsioon, nielenemendid ja näitleja ekraaniluu selles. Ning nagu ikka säärase erandlike õnnestumiste puhul, tundsi me kahetsust, et harukordne esteetiline ühtsus teenindas sedapuhku vahet mitte kõige ulatuslikumat süžeed rikka leedi elust ja eelarvamustest. Ent ka see filmikunsti kujunduslik õppetund viitab värvusfilmil kasutamata võimalustele, mis ootavad kinematograafilisi stiliste.

Ja lõpuks veel üks vihje. Festivalil korraldati täispikkade ja lühifilmide konkurss. Nagu näeme, puuduvad konkursside nimetustes täpsustused: mängufilmi, dokumentaalfilmi ülevaatus. Miks? Kas juhuslikult? Piiripeenar on muutumas järjest tinglikumaks. Vastastikused mõjutused on liiga ilmsed. Nägime dokumentaalfilme, mille piltkujutis saavutas valitult esteetilise kvaliteedi, ja nägime mängufilme, mis rõhutasid nimme dokumentaalsust. Kõnelemata palju olulisematest mõjutustest, instseneeringu tabu ületamisest andekas dokumentaalfilms jne.

Filmifestival on lõppenud, filmikunsti õppetunnid aga jätkuvad. Õppetunnid vaatatajaile ja õppetunnid loojatele, kellele filmikunst pakub järjest uusi ja keerulisemaid ülesandeid lahendada.

Kui tahaksime mölgutada mõtteid tänase kunsti eripärast, siis kõige sügavam ja kaugeleulatavam protsessina võiksime täheldada monumentaalkunsti teket meie ühiskonnas.

Monumentaalkunst on kõige laiemas mõttes ühiskondlik kunst. Ta osaleb inimeste vahetus elukeskkonnas, mõtestab seda ja annab sellele emotsionaalse värvingu. Monumentaalkunst tuleb kõigi juurde — ka nende juurde, kes ise vahetult kunstiga kontakti ei otsi.

Monumentaalkunsti arendamiseks peab ühiskond eraldama küllaltki suuri materiaalseid ressursse, tagama mitmekülgse teostusbaasi, olema valmis ulatuslikeks eksperimentideks ja kannatlikult ootama resultate. Monumentaalkunst on kunstiliik, kus rohkem kui mis tahes teises tuleb kunstnikul individuaalne allutada ühiskondlikule, isiklik loominguline käekiri seostada arhitektuuri üldise ideega. See on kunstiliik, mis ei salli ebamäärasust, ebatäpsust, milles maksab täiel määral rahvatarkus: üheksa korda mõõda, üks kord lõika.

Monumentaalkunsti arendamine kui ühiskondlik probleem tõusis meil tõsiselt päevakorraale kümmekond aastat tagasi. 1966. a. anti välja vastavad üleliidulised määrused. 1967. a. loodi vabariigis selle kunstiliigi arendamiseks esimene riikliku instantsina riiklik monumentaal-dekoratiivkunsti komisjon.

Läbi kasvuraskuste, läbi igapäevase töö, milles õppisid nii tegijad kui ka otsustajad, oleme jõudnud tänasesse päeva, mil seatud eesmärgid hakkavad orjendama selgemaid piirjooni. Võib-olla oleks asjakohane heita pilk tehtule, ühtlasi aga püüda tabada probleeme, millest sõltub selle kunstiala edasine areng.

Kui püüaksime hinnata viimase kümmekonna aasta tööd arvude keeles, ei saa välja tulla eriti silmapaistvate näitajatega: 15 suuremat mälestusmärki ja monumenti, paarikümmend vennaskalmude, fašismiohvrite haudade ja mälestuskivide kujundust, kümmekond suuremat ja väiksemat arhitektuuriseosega kunstiteost, mõningad dekoratiivskulptuurid parkides ja haljasaladel. Võib-olla ei ületa need arvud oluliselt isegi varasemaid aegu. Tähtis on aga muu. On tekkinud murrang mõtlemisviis, probleemiasetuses, ülesannete ulatuses, tahaks öelda — ka kunstilistes tulemustes.

Monumentaalkunsti ülesanne on kunstnikule alati väga konkreetne. Kindel asukoht, ümbrusega määratud mahud, sisuline konkreetne või kindel teemaaliline suunitlus — sageli lisaks aga

ka maksumuse piir ja valmimise tähtaeg. Kõigest eelnevast lähtudes peab kunstnik taotlema optimaalset lahendusvarianti. Tema loominguline fantaasia peab saavutama kooskõla ümbritseva ja ka teema emotsionaalse lahtimõtestamise.

Et illustreerida põhimõtteid muuda-

KÕIGE ÜHISKONDLIKUM KUNST

tusi loomingulistes lahendustes, võrdleme kaht rida konkreetsetele isikutele püstitatud mälestusmärke.

1. H. Pöggelmanni monument (1960, autorid A. Alas, A. Vomm); A. Adamsoni monument (1962, A. Murdmaa, A. Eskel); J. Anveldi monument (1962, U. Tõlpus, M. Saks).

Nende lahenduses on oluliselt ühiseid jooni: klassikaline ümarplastiline modelleering, traditsiooniline postamentalus, enam-vähem sarnased proportsioonid, ühesugune materjalikäsitus, vaatamata sellele, et mälestusmärgid asuvad erinevas linnaehituslikus situatsioonis, kujutavad eri inimesi ja neid on loonud eri autorid. Umbes samalaadne oleks ka M. I. Kalinini (1950, A. Alas, A. Kaasik) ja V. Kingissepa (1951, A. Kotli, E. Roos) monumentide analüüs.

Vaatame nüüd analoogiliste ülesannete teist rida: E. Vilde monument (1965, A. Murdmaa, A. Eskel); K. Raua monument (1968, E. ja K. Reitel); J. W. Struve monument (1969, U. Ivask, O. Männi). Lisaksime siia veel mälestusmärgid G. Lurichile (1971, P. Tarvas, A. Mõl-

der) ja J. Smuulile (1972, A. Murdmaa, M. Varik).

Ei taha ütelda, et neis kõik saajaprotsendilisel oleks õnnestunud, kuid ilmselt on suurem püüd lahti mõtestada jäädvustatavat isikut, suurem tähelepanu linnaehituslikule situatsioonile. Samal ajal aga avaneb huvitava dialektika ja mõjusamalt autori enda individuaalne käekiri. Oleme hakanud tunnema arhitektuurse vormi enda kõla teosesse kätkeb mõtte väljendamisel. Mitmekesisust on materjali käsitus.

Kui kõnelda arhitektuurseosega monumentaalkunsti tekkest ja kunstilistest tulemustest, siis esmajoonel ja peamise tegurina tuleb arvestada asjaolu, et meil on selle aja sees ehitatud arhitektuuriobjekte, mis on võimelised ja väärilised kandma monumentaalkunsti. Monumentaalkunsti teos pole sugugi ükskõikne oma paiknevuse suhtes. Ka keskpärase kvaliteedi ja viimistlusega ehitisi ei taga orgaanilist sünteesi teosele, mille loomiseks ühiskond kulutab üsnagi suuri vaimseid ja materiaalseid ressursse. Seetõttu võimegi peamiste õnnestumistena märkida neid teoseid, mida kannavad huvitavama arhitektuurilise mõttega, soliidse ehituskvaliteediga hooned: EKP Keskkomitee büroo saalile tehtud gobeläänvaipa ja V. I. Lenini portreereljeefi (autorid M. Männi ja O. Männi), Raadiomaja mosaiikpannood (E. Põldroos), teatri «Vanemuine» sisekujundust koos kultuuri- ja teatritegelaste portreeskulptuuridega (arhitektid V. Tamm ja V. Asi, skulptorid A. Kaasik, A. Eskel, J. Eskel, E. Kolk, E. Rebane, E. Haggi, J. Paberit ja A. Vomm), hotelli «Viru» gobeläänvaipa (M. Adamson).

Rääkides uue loomingulise suhtumise juurdumisest meie monumentaalkunstis, ei saa mõõda minna üksikute autorite osast.

Kahtlemata on väljapaistvamaid nähtusi selles arhitekt Allan Murdmaa looming. Paljude valminud (E. Vilde monument, fašismiohvrite monument Kingissepas, Saaremaa kaitse- ja vabastuslahingute monument Tehumardil, laulupidude mälestusmärk Tallinnas, J. Smuuli mälestusmärk Kirjanike Majal) ja valmimisele olevate (Maarjamäe memoriaalansambel, vennaskalm Jõgevestel, 1924. a. 1. dets. ülestõusu monument Tallinnas) objektide peaautorina on ta suutnud erinevate kaasautoritega erinevate teemade lahendamisel anda igale konkreetsele lahendusele sisust lähtuva emotsiooni (võrdleme näiteks Tehumardi, laulupidude ja Kingissepa fašismiohvrite mälestusmärgi). Tema looming

on rikas väljendusvahendite poolest, vormikõne enamikul juhul lakooniline, ökonoomne, väliste efektideta.

Huvitava intellektuaalse asjalikkusega läheneb ülesannetele arhitekt Udo Ivask, pieteeditunde ja maitsekultuuriga Eha Reitel. Ülesandest ülesandesse kasvab meisterlikkus noortel autoritel Ants Möldril ja Rein Luubil. Omapärase loomingulise käekirjaga on skulptor Jaak Soans. Tema töödes võluvad eeskätt lahenduse terviklikkus ja monumentaalsus.

Monumentaalkunstis on olnud ülesandeid veel mitmel skulptoril, kusjuures üha selgemalt on avaldunud nende isikupäraseid kallakuid. Nii lähtub Mati Varik teema avamisel enamasti üldistavast figuraalsest kompositsioonist (1924. a. dets. monumendi ideekavand koos A. Murdmaaga, Tartu Raadi vennaskalmistu rekonstrueerimisprojekti auhinnatud ideekavand koos T. Kalda-ga). Tema töödes on sisulist pinget ja mõõdukat stilisatsiooni, ilu ja vormitaisu taotlust (dekoratiivskulptuur «Hirved» Tallinna Kunstihoone ees).

Alles esimesi ülesandeid lahendab monumentaalskulptuuris Edgar Viies (dekoratiivskulptuur «Kunstnik», hotelli «Viru» fontääni ideekavand, teemaaliline skulptuur «Võidupüha»). Kuid tema töös on tunda tugevat professionaalsust, meisterlikkust, erakordset head rütm- ja massitaju, tugevat stilisatsiooni.

Skulptor Riho Kulda võib sageli eksperiment. Tema loomingus on liikumist, dünaamikat (dekoratiivskulptuur «Linnud» Kurtal, skulptuur «Metskitsed» Uljanovski Rahvaste Sõpruse parki, pooleliolev suuremõõtmeline «Tuv» uuele Raadiomajale).

Huvitavalt on monumentaalkunstis ennast leidnud Enn Põldroos. Näib seaduspärane, et maalijana kasutab ta mosaiiki. Kunstniku esimeses selles tehnikas pannos Tallinna Polütehnilises Instituudis ilmneb vajalikkust stilisatsiooni ja dekoratiivsust. Seni meie suurimas arhitektuurseosega teoses, mosaiikpannoos «Raadiolill» Raadiomaja konverentsisaalis on E. Põldroos suutnud kujunduslikud elemendid häälestada objekti funktsioonidele vastavale meelele.

Monumentaalkunsti viljelevate autorite loetelu võiks jätkata, kuid eespool nimetatul on vahest olulisim osa uute taotluste süvendamisel. Samal ajal on tegevus monumentaalkunsti vallas olnud nendele kunstnikele uute võimaluste avamiseks enda suhtes, uue kvaliteedi saavutamiseks oma loomingus.

Arvan, et ma ei eksi, kui ütlen: olu-

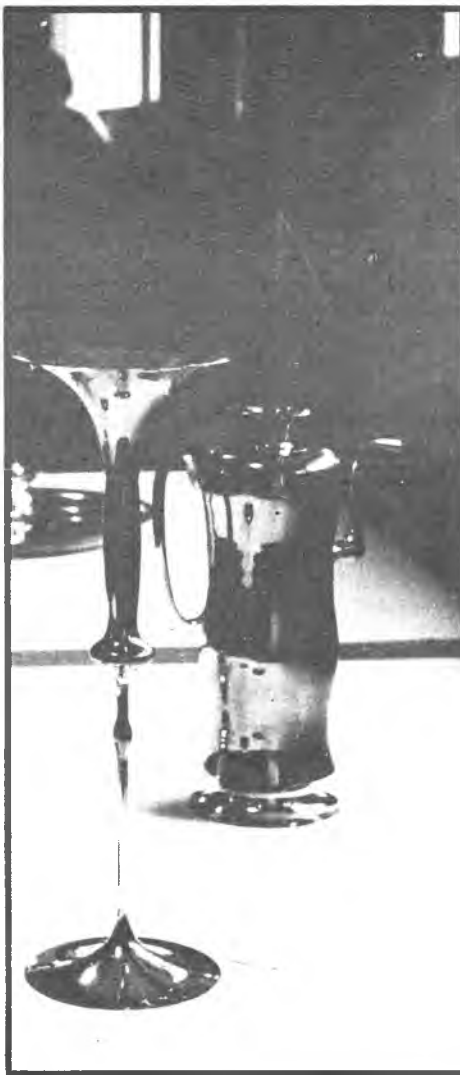

AINO PÕLDRA JUUBEL

Me muutume üha nõudlikumaks nii eluolustiku kui ka esteetika valdkonda kuuluvates küsimustes. Ja ikka rohkem vajame siin asjatundjate abi.

Sisustusarhitekt Aino Põldra on üks neist, kes ümbruse kaunimaks muutmiseks juba üle paari aastakümne pidevalt ametis olnud. Mitmekülgse ja oma ala kindlalt valdava kunstnikuna on ta kujundanud arvukalt interjööre, andnud hulga omanäolisi näitusekujundusi, projekteerinud mööblit, kujundanud kirikaarte, teinud knastööd aakirjadele. Märkimisväärne tema esinemisi vabariiklikel ja üleliidulistel tarbekunstinäitustel, näitustel «Vorm ja ruum», tema loodud kujundusi Kergetööstuse Ministeeriumi toodete väljapanekutele, tööstuskunstinäitusele Kunstihoones (koos L. Arkesega), Ujanovski palee valgusteid, Kirovi ja Tšukotka pioneeride palee kujundust jpt.

Ka edaspidiseks toredaid leidmäärõme ning 1. augustiks — palju õnne ümmarguseks sünnipäevaks!

LEILI KULDKERI METALL.

KUNSTIPÄEVIK

LEILI KULDKERI looming on lüüriline, habras ja õrn. Meie metallkunstnike hulgas on ta selle suuna tüüpilisemaid esindajaid.

Eriti stiilne ja ilus on seekordse näituse (avatud Kunstisalongis) ehteekspositsioon. Lihtne vorm, kas kameelikult ovaalne või kandiline, peenejooneline dekoor, pastelne koloriit liituvad harmooniliseks tervikuks. Igati orgaanilisena mõjub sellistes ehetes lilldekoor. Ent samavõrd nauditavaks on kunstnik teinud ka oma lemmikmotiivi — figuuri. Kompositsioonid moodustuvad paljudest üksteisega põimuvatest figuridest, kujundit loov joon liigub nõtkelt ja tundlikult. Kord katab joonis kogu pinna, kord asub vaid keskosas.

Veidi teistsuguse lähenemisega on sel aastal valminud kaelahted. See oleks nagu omamoodi minikunst, milles hea tasemega juveliirlikkus ja autorile omane lüürika on saavutatud väga väheste vahenditega.

Sel näitusel astub L. Kuldkepp esmakordselt vaataja ette oma seinaplaatidega. Nagu ehetes nii on ta ka siin habras ja tundlik. Mõned plaadid («Suvi», «Assotsiatsioon») näitavad mõtteühtsust ühe osaga meie nooremast graafikast. Jagan täit tunnustust tema seinaplaatide komplektile «Meri, saared kõrkjad, linnud», eriti vasakpoolsele nelikule (saarte sisse peidetud figurid ja linnud). Need plaadid kasvavad otseselt välja L. Kuldkepi ehteloomingust, neis on fantaasiat, joone ja materjali ilu. Huvitava kompositsiooniga on ka teised seinaplaadid (kolmikgrupp «Ateljee», «Suvi», «Assotsiatsioon»), ent «Mere, saarte...» terviklikkust ei siiski ole. Liialt esiletungiv kollane pind (eriti «Suves» ja «Assotsiatsioonis») jääks nagu omaette dekoratiivseks plekiks ning ei lase ideed kandval kompositsioonil mõjule pääseda.

Häid tulemusi on L. Kuldkepil ka vormides. Siingi tundub, et talle sobib enam peenem, elegantsem, mänglevam vorm kui kaine ja asjalik. Vähematest töödest oli taas meeldiv vaadata 1967. a. künnlajalgade

gruppi, uuematest aga tõusis esile tundliku vormiga komplekt «Vana» (1973).

Näituse kujundusega, mis üldiselt oli ju korrektne, päriselt rahule jääda siiski ei saa. Vähe oli arvestatud valgust. Ehetel oli liiga pime, et vahet oleksid seinaplaadidki teistsuguse valguse käes vähem läikivad. L. Kuldkepi intsiimne looming vajaks eraldatavat ruumi. Ilmselt oleks hoopis paremini sobinud III korruse saal, kus praegu on eksponeeritud Eha-Pilvi Jõe klaas. E.-P. Jõe värvikad, selged vormid oleksid ehk veelgi paremini mõjule pääsenud Kunstisalongi avaramas ruumis. Ent ka sinne kujundus on igati meeldiv ning laseb esemeil hästi esile tulla, hoolimata eksponaadi suurest arvust.

L. Kuldkepi võrreldes on E.-P. JÕE käekiri palju temperamentsem, pooltoonidele eelistab ta täiskõlaseid, detailipeenusele lihtsat ja ülevaatlikku vormi. Antud arengulini piires on kunstnik proovinud erinevaid tehnilisi menetlusi (kuumtöötlus, käialõige, pressvorm), otsinud koloriidilist mitmekesisust.

Autori hea vormitaju paistab silma kõigist töödest, olgu tegemist joogiklaasi, karika, vaasi või kruusiga. Puhtad, küllastunud punased, rohelised ja sinised värvid lisavad dekoratiivsust. Eriti hästi mõjuvad askeetlikult lihtsavormilised punased joogiklaasid (1973), tumerohelisest klaasist suvilakomplekt (1973), komplekt sinisest klaasist (1972), punased vaasid (1972) — seda loetelu võiks veelgi jätkata.

Jäädes põhiliselt silindrilise, harvemini koonusekujulise vormi juurde kasutab E.-P. Jõgi mõnikord ka täiendavaid elemente (peamiselt selliseid, mida võimaldab kuumtöötlus), kuid kunagi ei lase ta end liiga kaasa kiskuda, ei hakka detailidega «mängima», vaid allutab need rangelt põhivormile. Selles laadis tööst meeldisid eriti dekoratiivsed karikad «Opaal» (1972) ja vaasid «Aprill 1971».

Mõlema praegu esineva kunstniku tugev külg on oma andelaadi ja selle piiride tunnetamine, oma mõtetele ja väljendusvahetele sobiva vormi leidmine. MAIRE TOOM

line osa kunstnike otsingute hindamisel ja suunamisel, üldistava kollektiivse kogemuse kujundamisel on olnud riiklikul monumentaalkunsti komisjonil. Nõudiikkuse hüppelatt on täna kahtlemata kõrgemal kui komisjoni tegevuse algusaastail.

Monumentaalkunsti ühiskondlikkus seisneb täna meil ka selles, et tema organiseerimine ei ole jäänud üksikute inimeste või asutuste asjaajamiseks. Sellest protsessist võtavad osa peale vabariiklike instantside ka ühiskondlikud organisatsioonid, pea-aegu kõik meie vabariigi linnad ja rajoonid, paljud kolhoosid ning tööstusettevõtted. Suunavate organite osa selles on olnud kahepoolne — huvi äratamine, ülesannete planeerimine, aga ka tee tõkestamine asjatundmatule isetegevusele. Kui kohapealsed asjaajajad tundsid end neis küsimusis esialgu abitult, aga mõnikord ka ülemäära enesekindlalt, siis praegu võime paljude rajoonide ja linnade juhtkondade puhul täheldada asjalikku suhtumist, probleemi olemuse mõistmist ja otstarbekat materiaalsete ressursside kasutamist. On kasvanud jõukohaste ülesannete maht. Kui 1962. aastal oli A. Adamsoni ja J. Anveldi monumendi püstitamine vabariiklik ettevõtmine, siis samasuguse ulatusega ülesanded, näiteks M. I. Kalinini büstmonument Tallinnas (1970) ja L. Kullmani monument Tartus (1972) lahendati tehaste ja organisatsioonide algatusel ning finantseerimisel. Linnad ja rajoonid on aga teoks teinud suuremaidki ettevõtmisi — Narvas Eestimaa Tööräha Kommuni, Tehumardil Saaremaa kaitse- ja vabastuslahingute, Kingissepa fašismiohvrite, Lõhaveres Sakalamaa kaitsjate mälestusmärk. Paljud tehased ja kolhoosid, rajades keskusi ja kultuuriasutusi, planeerivad ja tellivad neisse monumentaalse kallakuga kunstiteoseid.

Monumentaalkunstialane tegevus kui üks osa tuleviku elukeskkonna kujundamisest on saanud meil üldrahalikuks ürituseks. Vastavalt sellele on täiustatud ka seda tegevust suunavaid instantsse. Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruse põhjal tegutseb riiklik monumentaalkunstidekoratiivkunsti komisjon alates 1972. aastast Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures. Alamkomisjonid töötavad Eesti NSV Kultuuriministeeriumi, Eesti NSV Riikliku Ehituskomitee ja Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi juhtimisel. Need komisjonid eksisteerivad alles lühikest aega, nende omavaheline koordineerimine on välja kujunenud, kuid eesmärk — veelgi sihikindlamalt, laiahaardeliselt

malt ja mitmekülgsemalt arendada monumentaalkunsti — on määratletud.

Millele tuleks edasises töös erilist tähelepanu pöörata? Sõlmprobleeme on kolm: perspektiivne planeerimine, loominguliste jõudude otstarbekas kasutamine ja materiaal-tehnilise baasi väljarendamine.

Ei ole saladus, et raskemaid probleeme on seni olnud arhitektuuri ja kunsti süntees, seda mitte ainult üksikehitiste monumentaalkunstiga orgaanilise ning õigeaegse seostamise seisukohalt. Probleem seisneb ka linnade ja asulate kasv perspektiivses analüüsimises ja monumentaalkunsti planeerimises. Mitmelgi korral on juhtunud, et linnade ja rajoonide algatatud mõtted jäävad tahtumata sellele, et ülesanne pole läbi mõeldud koha perspektiivse arengu analüüsist lähtuvalt (Rahvaste Sõpruse monument Haapsalus, J. Gagarini mälestusmärk Gagarini-nimelises näidis-koostöös).

Arhitektuursünteesi komisjoni loomisega Eesti NSV Riikliku Ehituskomitee juurde tekkis võimalus (ja kohustus) lahendada neid küsimusi kaugeulatuvama sihiga: ette näha monumentaalkunsti abil lahendatud ideelis-kunstilisi aktsente juba linnade ja asulate generaallaanides, alustada monumentaalkunstiteose loomist juba ehitise projekteerimise staadiumis.

See on küsimuse üks külg. Mitte vähem oluline pole teine — linnade ja rajoonide enda läbimõeldud tegevuse aspekt. On juhtunud, et vajadus mälestusmärgi püstitamiseks kerkib üles mõned kuud enne selle avamiseks mõeldud tähtaega. Tavaliselt hangitakse siis ideekavandid kiirustades, läbi mõtlemata, sageli alustatakse tööd enne projekti ekspertiisi monumentaalkunsti komisjonis. Tagajärjeks on sel juhul ebarahuldav kunstiline lahendus, milles sageli nihkub paigast kooskõla mälestusmärgi mahu ja sisulise kaalu, valitud koha ja esinduslikkuse vahel. Oleks vaja, et rajoonid koostaksid oma piirkonna kohta monumentaalkunstiteoste püstitamiseks pikemaajalised sisulised programmid. Neis tuleks arvestada kohaga seotud sündmusi ja isikuid ja ka ühiskonna ideaalidest ning kohalikust eripärast tulenevaid teemasid. Sisulise programmi elluviimine tuleks aga kooskõlla viia paikkonna arhitektuurilise väljaehitamise, kasutades ühtlasi võimalusi, mida annab selleks arhitektuuriseosega kunstiteoste loomine.

Monumentaalkunsti ülesandeid plaanides peame olema realistid oma käsutuses olevate materiaal-

sete ja loominguliste jõudude hindamisel. Ei ole juhus, et Maarjamäe memoriaalansambli alustamisest möödub varsti kümme aastat, et mitmevooruliste konkurssidele ja lepingutele vaatamata puudub ikka veel täielikult vee-nev kavand Lenini monumendile Tallinnas, et huvitavatest võistlustulemustest hoolimata jääbki vist sümboliseks sümboolse Järvevana ehitamine Ülemiste kaldale, et osavõtt monumentide ideekavandite avalikest võistlustest piir-dub sageli 4—5 tööga, et vähe avastab neil võistlustel uusi, silmapaistvaid autoreid ja et ka silmapaistnud autoreil jääb ideekavandite lõppresultaadini veel tükk tööst, vaevarikast tööd.

Eksisteerivad optimaalne võimaluste nivoo ja vabariigi üldine valmisolek monumentaalkunsti ülesannete lahendamiseks — nii materiaalses, organisatsioonilises kui ka loomingulises mõttes.

Ei tahaks olla pessimist loomingulise potentsiaali, võimekate autorite ja veel avanemata loominguliste reservide arvestamisel. Kuid ikkagi paistab, et meie loominguliste kogemuste kogusumma on alles suhteliselt väike ning ei toetu mitte eriti paljudele kunstnikele ja arhitektidele. Uute autorite võimed avanevad järk-järgult ja peaaegu igalühel neist läheb mõni aasta, enne kui nad suudavad lahendada ulatuslikumaid ülesandeid. Püüdes määratleda meie loominguliste vajaduste mahtu, võiks öelda: see saab olla nii suur, et kõik vastavate kalduvustega, vähemalt hindadele «hea» tegema suutelised kunstnikud oleksid pidevalt võimetekohaselt rakendatud. Ei tule aga asjale kasuks, kui ülesannete hulk sunnib nende juurde asuma autoreid, kellel puuduvad kogemused, aga veelgi halvem — kalduvused. Monumentaalkunst on selleks liiga kallis, et leppida «kolmele» tehtud tööga.

Loominguline tegevus monumentaalkunsti vallas täna — see on pidev otsimine ja võimaluste leidmine monumentaalkunsti sünteesiks arhitektuuriga. Mõistel «monumentaalkunst» on meie arusaamises kaks mahtu. Tavaliselt mõistame selle all monumente, mälestusmärke, arhitektuuriseosega kunstiteoseid. Laiemalt kuulub siia aga kogu ehituskunst. Järelikult, hoolitsedes monumentaalkunsti arengu eest, tuleb hoolitseda ka ehituskunsti edasiviimise eest. Sõndamata mitte-spetsialistina laskuda viimases küsimuses üksikasjadesse, julgeksin siiski märkida, et eeldusteks on siin lennukam arhitektuuriline mõte, paremad ehitusmaterjalid, kvaliteetsem teostus, peamine aga — arhitektuurilise vormi emot-

sionaalne mõtestamine, mis allutab endale ka kõik teised sünteesiotsivad kunstiliigid.

Monumentaalkunst ei saa leppida tühja dekoratiivsusega, samuti ei saa ta üle võtta tahvelkunstile omaseid teemalähenede vorme. See kunstiliik nõuab suurt ideelist kandvust, aga samuti ka distsiplineeritud vormi. Ta eeldab mõtte vormi ja teostuskultuuri, mida saavad anda ainult pingsad loomingulised otsingud ja kogemused.

Monumentaalkunsti arendamise ideel ei ole elujõudu, kui me ei loo sellele tugevat materiaalset teostuslikku baasi. Probleem on olnud korduvalt päevakorras ja loodetavasti leitakse sellele perspektiivseid vajadusi kattev lahendus. Oluline on sealjuures avarate eksperimenteerimisvõimaluste loomine. Otstarbekas oleks see esialgselt siduda juba olemasoleva tootmisbaasiga vabariigis (plastmassid, klaas, emailid, alumiinium, mitmesugune metallitöötlus jne.). See annaks võimaluse põhimõttelise sobivuse seisukohalt läbi katsetada maksimaalsel hulgal materjale ning võiks kujuneda embrüonaalseks faasiks uute žanrite juurdumisele monumentaalkunstis. Samuti tagaks see juba sihipäraselt loodavate eksperimenteraalbaaside otstarbekama sisustamise.

Monumentaalkunsti materiaalse baasi suhtes on ehitusmaterjalid esmajärgulise tähtsusega. Kvaliteetne ehitusmaterjal (erikujulised dolomiitplokid, kõrgpõletusega klinkertellised, aga võib-olla ka mingi klaasplastik, alumiiniumsõrestik jms.) võib saada monumentaalkunsti otseseks teostusmaterjaliks. Ilmselt looks see arhitektuuriga eriti orgaanilise sünteesi. Materiaalse baasi tugevdamisel tuleks seda perspektiivi silmas pidades planeerida vastavaid katsetusi ja kaasa tõmmata ehitusmaterjalide tootmisega tegelevaid ametkondi.

Nagu juba eespool märgitud, on monumentaalkunstialane tegevus üks osa elukeskkonna esteetilisest kujundamisest. Kuid mitte ainult see. Ta on suur ideelis-poliitiline üritus, mille Lenin tõstis päevakorraile juba Nõukogude riigi algusaegadel. Täna need võimalused selleks on kümnekordistunud. Ja ainult meie sotsialistlikult organiseeritud riigis on reaalne selline probleemiasutus, kogu ühiskonna ideale kajastav, kogu ühiskonda teeniv ja kogu ühiskonna ühiste pingutustega loodud kunst, mis jääb meie elu ja ideaalide materialiseerunud tunnistajaks paljudele põlvkondadele.

JUTTA MATVEI

EHA-PILVI JÕE KLAAS.

Prantsuse kriitikud märgivad: osa, mis kahe maailmasõja vahelisel ajajärgul kuulus kunstielus New Yorkile, on nüüd üle läinud Londonile. Praegust äärmuslike modernistlike voolude keskust Londonit nimetatakse irooniliselt «popkunsti Firenzes». Nüüdisaegse inglise kunsti üle arutlemiseks andis põhjust Pariisis toimunud suur näitus. Keskkel kohal asusid seal Peter Blake'i, Richard Hamiltoni, Patrick Colfieldi tööd. Popkunst arenes inglise maalilise hoogsalt 50. aastate lõpul ja 60. aastate esimesel poolel, mis oli osalt seotud inglise popmuusika üldise vaimustusega. Kriitikute arvamusel mööda on ameerika popkunstile omane suurem brutalsus, teravus, inglise omale aga intümsus käsitus. Nagu näitusel selgus, ühineb popkunst kergesti mis tahes teiste kunstiliste vooludega, sealhulgas opkunstiga. Nüüdisaegne inglise kunst kajastab maa kultuurielu: ühest poolt traditsioonitruudus, klassika rikkalikud kollektsioonid, teiselt poolt realismi äärmine eitamine, selle üle irvitamine.

Pealkirja all «Maagiograafia» avaldas nädalaleht «Nouvelles Littéraires» vestluse Jakob Aganiga seoses kunstniku personaalnäitusega Bourget's. Kriitikud peavad Agani nüüdisaegse prantsuse kunsti üheks novaatoriks, nimetades teda opkunsti ja kineetilise kunsti rajajate hulgas. Küsimusele, missuguseid kunstilisi vahendeid ta eelistab, vastas Agan: nähtamatuid, näiteks radari kiirt, mis kõige paremini annab edasi graafilist liikumist. Agan lõi äsja nõndanimetatud telekunsti, kineetilise kunsti jätku, mis ei ole seotud objektiga ja moodustab omamoodi hajuva ruumi. Bourget's olid esitatud Agani «nähtamatu» graafiline ruum — suur valge pannoo mustal pannool. Vaataja astub «pildi» ette ja teeb kätaliigutusi. Iga tema liigutus kutsus esile helisid, seda kunstniku kavatsuse kohaselt, vaataja saab ise «teo-

seks». Agan arvab, et edaspidi hakkab ta tegelema just säärase «žestikuleeriva, heliseva skulptuuriga».

Washingtoni Rahvusliku Kunstigalerii ekspositsioonist on eemaldatud kaks viiest Vermeer van Delfti maalist, sest need osutusid võltsinguteks. Nagu uurimused tõendasid, on «Naeratav tütarlaps» ja «Pitsikud» suhteliselt hiljuti tehtud koopiad. 20. aastail ostis need Rahvusgalerii suure summa eest ja neid eksponeeriti esmakordselt galerii avamisel 1941. aastal. Samal ajal võeti ära etiketid 17 lõuendilt, mida seni peeti Rembrandtile, Gainsborough'ile ja Dürerile kuuluvaks. Galerii vahetab etikette nii märkamatu kui ainult võimalik, avaldamata mingeid teateid. «Meil on kaalukad argumendid talitamaks ettevaatlikult, ütles galerii direktor Carter Brown. «Me ei taha vaatajaid segadusse viia. Me ei taha vähendada galeriis rippuvate maalide autoriteeti.»

Ameerika ajakirjanduse teatell moodustavad vahetatud etiketid «Metropolitan Museum'i» euroopa kunsti koos 15 protsenti.

Mis puutub Vermeer van Delfti «Naeratava tütarlapse» ja «Pitsikud» algupära kindlakstegemisse, siis see kestis aastaid. Need teosed ilmusid ootamatult 20. aastail Saksamaal ning tollal ei tekitanud kahtlusi — teadlased kinnitasid nende algupära. Alles 60. aastail hakati asjas kahtlema. Maalid saadeti salaja Euroopasse, spetsiaalsesse ekspertiisi. Uurimused selgitasid, et mõlemad teosed on maalitud masinaga kootud lõuendile ega sisalda Vermeeri ja tema kaasaegsete kasutatud värvaineid.

KUNSTIKROONIKA

Kunstiteadlane Boriss Bernstein sai venekeelse väljaande «Eesti graafika» eest NSVL Kunstnike Liidu II järgu diplomi ja rahalise preemia.

Keraamikakunstnik Saima Sõmerit premeeriti tänavuse, Gdanski II rahvusvahelise keraamikanäituse medaliga. Kunstnik esines nimetatud näitusel kolme dekoratiivvormiga.

POOLAASTA HELILOOJATE LIIDUS

Kuigi Heliloojate Liit oma uksi kogu suve päris kinni ei pane, kujuneb juuli- ja augustikuu Heliloojate Majas kõige vaiksemaks, heliloojatele aga kõige loomingulisemaks ja uute plaanide pidamise ajaks väljaspool linna. Lõppenud loomingulist poolaastat meenutab kokkuvõtvalt toimetuse palvel Eesti NSV Heliloojate Liidu juhatuse vastutav sekretär helilooja JAAN KOHA.

Eesti NSV Heliloojate Liidu NSV Liidu moodustamise 50. aastapäevale pühendatud juubelipleenumist on möödas rohkem kui pool aastat. Sellele järgnenud kuud on olnud liidu liikmeile töörohked. On valminud hulki uusi teoseid, korraldatud huvitavaid loomingulisi kohtumisi, peetud nõu vabariigi muusikaelu mitmetes olulistest küsimustest. Heliloojate Liit on organiseerinud palju muusikalisi üritusi, samuti neis kaasa löönud.

Meie heliloojad ja muusikateadlased on võtnud osa Vene NFSV ja Moskva, Kasahhi, Gruusia, Usbeki, Armeenia, Ukraina heliloojate liitude pleenumitest ja kongressidest, leidis aset eesti heliloojate õhtu Vilniuses, meil käisid külas armeenia heliloojad. Üksikuid külalisi oli meie muusikaeluga tutvumas teistestki vennasvabariikidest, aga ka Indiast, Tšehhoslovakiast, Ungarist, Bulgaariast, Soomest, Ameerika Ühendriikidest.

Üleliidulise Heliloojate Liidu laste ja noorsoo esteetilise kasvatus komisjon tutvus Moskvast meie heliloojate vastavate teostega, meie Heliloojate Majas toimus laste ja noorsoo muusikalise kasvatamise nõupidamine, lastele ja noortele oli pühendatud ka muusikafestival märtsikuu algul. Heliloojate Majas leidsid aset kohtumised tehase «Ilmarine» töölisega, Lagedi kooliga. Nõukogude armee sõjameestega.

Pikka aega tegime ettevalmistusi R. Tobiasi 100. sünniaastapäeva vääriks tähistamiseks.

Liidu juhatuse laiendatud koosolekul arutati muusikateaduse ja kriitika sektsiooni tööd, teoks sai Heliloojate Liidu Tartu osakonna aruandluskontsert.

Huvitavaks kujunes traditsiooniline õhtu Tallinna Riikliku Konservatooriumi kompositsiooni eriala lõpetajatega, õhtu ansambliga «Leegajus» jt.

Liitu võtsime vastu viis uut liiget: heliloojad Raimo Kangro ja Lepo Sumera, muusikateadlase Mart Humala, viiulimeistri Felix Villaku ja Eugen Mere.

Heliloomingu uussaaki üle vaadates alustaksin instrumentaalmuusika suuremate vormide nende tutvustamise järjekorras töökoosolekutel. Peatselt pärast pleenumit näitas Helmut Rosenvald oma huvitavat Kammerümfooniat tšellole ja orkestrile — tugeva pingega teost, mis mõjus kontsertlikkusega on hea täiendus meie väikesearvulises tšellorepertuaaris. Mitu aastat tagasi alustatud teos — Lüüriline kontsertlõpe viiulile ja orkestrile — valmis nüüd Lydia Austeril. Hillar Kareva «Quasi una sonata» trompetile ja klaverile on kontserdipala tugeva solisti tarvis hea heliloojapoolse trompetikäsitus. Mati Kuulbergi Kontsertsonaat soolotšellole on interpreetide nõudlik ja huvitav virtuooslik teos, kuigi autor pole selles rakendanud tšellole tüüpilist cantabile't. Sel poolaastal saime juurde triod Jaan Räätsalt ja Ants Sõbralt. A. Sõbra teos on kirjutatud viiulile, metsasarvele ja klaverile, J. Rääts on senisega võrreldes pöördunud rohkem folkloristlike elementide poole. Tema terviklik teos on lihtsas helikeeles ja peaks olema arusaadav ka laiemale publikule. Olev Sau näitas oma III keelpillikvartetti, milles autor tihedakoelise polüfoonilise käsitlemise juures pole unustanud ka muusika heakõlalist. Boriss Parsadanjani Soolosonaat tšellole on muusikaliselt sisukas, harrav teos, mis on nõudlik nii interpreetide kui ka kuulaja suhtes. «Vaskpillilugudega» lõpetas oma paljutsüklilise «Koolimuusika» Anti Marguste. Oleks tore, kui väärt panus meie muusikaõpilaste-pillimeeste repertuaaris leiaks kiiresti laialdast kasutamist. Kergemas plaanis instrumentaalteostest nimetaksin Valter Ojakääru Kontserti saksofo-

nile ja sümfooniaorkestrile ning Viktor Ignatjevi Avamängu estraadiorkestrile.

Uudiseid oli ka lavamuusikas ja vokaalsümfoonilises žanris. «Vanemuises» esietendus Boriss Parsadanjani ooper «Sool», Alo Põldmäel valmis muusika balletile «Merineitsi», mis muinasjutulisele süžeele rajanevana on väga kolooriitne ja rikas orkestritambritelt. Õhtut täitva kolmevaatuse balleti võtab mängukavva «Vanemuine» (lavastab Ülo Vilimaa).

Jaan Räätsa «Väike oratoorium» meeskoorile, baritonile ja orkestrile on emotsionaalne teos, milles autor on taotlenud klassikalise oratooriumi vormis kirjutatud muusikale anda tänapäevast kõla ja sisu.

Instrumentaalmuusika väikevormidest meenutaksin viimase aja eesti viiuliliteratuuri ühe eredama ja parema teosena Eugen Kapi «Nelja eesti tantsu» viiulile ja klaverile («Konnatants», «Puuratas», «Kandali» ja «Pöiapolka»). Peenelt ja maitsekalt on tehtud Edgar Arro «Kaheksa eesti rahvalaulu» orelele (IV vihik).

Eelmise poolaastaga võrreldes tuli juurde toredaid teoseid vokaalmuusikas, ka kammeržanris. Kaunis ja südamlik looduspilt on E. Kapi romanss «Õo», samas üllatas ta meid meeldivalt kahe rahvaliku lauluga «Rannaküla poisid» ja «Tallinna kajakad». Peatselt kasutamist peaksid leidma Boris Körveri eredale melodiliste kujunditega rahvalikud laulud «Kodusel saarel» ning «Jah, elu on pagana vahva». Nimetaksin veel Gennadi Podelski huvitavat romanss-ballaadi vormis estraadilaulu «Vietnami emal», Valter Ojakääru mõtlik-poetiliselt laulu «Tuhk ja teemant» ning tema maitsekalt tehtud humooristlikku «Säinalaulu», Heino Lemmiku soololaulu «Sinine õhtu», Raimond Lätte keskkooliealistele mõeldud laulu «Ratsur ja uinuv printsess» (esitamiseks kitarri saatel). Onnestunud katsetuseks (ka stiililise lahenduse poolest) tõise ja kerge muusika piirimail tuleb pidada Harry Otsa soololaule «Ristikhein», «Suve viimne õhtu» ja «Ilusa ilmaga».

Kord tuli meie uusloomingu arutlusele Eesti Televisiooni ja Raadio segakoor ning laulis seal seitse uut koorilaulu (autorid G. Ernesaks, L. Auster, H. Lemmik, R. Lätte, L. Veevo, E. Mägi). Kõik olid tugevad laulud (heas ettekandes), eriti meeldiva mulje jätsid Gustav Ernesaksa «Kuulajale» ja «Nii kui valguse allikas». Kooriloomingust mainiksin lõpuks veel Heino Lemmiku laule «Kodumaa» ja «Laulu lõpetus» ning Uno Naissoo meeskoorile kirjutatud muusikaliselt köitvat vokaliisi «Meestejutt», mis peaks koorikavade koostamisel tähelepanu leidma.

PRIIT KUUSK

BORISS PARSADANJAN

ARNE OIT

ARVI SIIG

ESIMESED MUUSIKA AASTAPREEMIA

Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegium ja Eesti NSV Heliloojate Liidu juhatuse tegid teatavaks iga-aastaste muusikapreemiade esimesed, 1973. aasta laureaadid. Preemia määrati helilooja Boriss Parsadanjanile ooperi «Sool» eest, helilooja Arne Oidile ja luuletaja Arvi Siiale massilaulu «Igavene tuli» eest.

Boriss Parsadanjan (sünd. 1925, kompositsiooniõpingud 1954–1959 Tallinna konservatooriumi H. Elleri klassis) on tuntuks saanud peamiselt sümfoonilise muusika autorina: neli sümfooniat, viiulikontsert, «Reekviem», kaks avamängu, sümfooniline poeem «Sassuuni David», kantaat «Kotkas», puhkpillikvintett, soolosonaat viiulile jm. Ooper «Sool» (Uno Lahe libreto Isaak Babeli samanimelise jutustuse põhjal) esietendus RAT «Vanemuises» k. a. jaanuaris (lavastaja Kaarel Ird, muusikajuht Timur Kogan). Teose aineks on nõukogude rahva kangelaslik võitlus Nõukogude riigi ja sotsialismi rajamise nimel, selles peegelduvad ajastu mitmeladused vastuolud ja võitluse raskus, eelkõige aga rahva vankumatu usk oma võitluse õigsusse. Esietenduse järel ajakirjanduses ilmunud muljetes öeldakse, et helilooja on osanud tõepäraselt iseloomustada seda heroilist ja keerukat ajajärku, et teose muusika on meelde jääv,

hästi orkestreeritud ja tulvil sügavat revolutsioonilist hõngu.

Arne Oit (sünd. 1928, lõpetanud H. Elleri kompositsiooniklassi) on meie tuntumaid kerge muusika autoreid. On kirjutanud opereti «Muhulaste imelikud juhtumised», estraadikomöödia «Imekaunis Galatea», muusika Karlssoni-lavastusele Noorsooteatris ja estraadietendusele «Keelatud on...», «Oh sa issand» jt., muusikali «Kes usub muinasjutte» jm. On võitnud ridamisi preemiaid Filharmonia aastavahetuse võistluskontsertidelt, Eesti Raadio lauluvoistluselt «Tippmeloodia» jt. Üleliidulises ulatuses on A. Oidi loomingut hinnatud Aleksandrovi-nimelise medaliga, NSV Liidu 50. aastapäevale pühendatud üleliidulisel lauluvoistlusel sai tema «Üks kuuendik kogu maailmast» diplom. A. Oidi laule on hästi vastu võetud ka mitmel rahvusvahelisel lauluvoistlusel. Laul «Igavene tuli» sai üldsusele tuttavaks möödunud aastal Voldemar Kuslapi esituses «Tippmeloodias» ja väärts aasta kokkuvõttes preemia kui parim kaasajateemaline pala. Arvi Siiga seob heliloojat viljakas koostöö, mille tulemusena on valminud teisi populaarseid laule, nagu «Vana meloodia», juba nimetatud «Üks kuuendik kogu maailmast» jt.

LAULUPIDU LÄTIS

RIIA (TASS). Laulupeost osavõtjate suure rongkäiguga tähistati Lätis nõukogude võimu taaskehtestamise 33. aastapäeva.

Kolonnide eesotsas sammusid koorid Diklist, Cesvainest ja Dobelet, kus sada aastat tagasi toimusid esimesed Läti laulupeod. Vabariigi linnade ja rajoonide esindajad kandsid värvirikkaid Läti ja teiste NSV Liidu rahvaste rahvarõivaid. Kolonnides olid külalised teistest liiduvabariikidest ja sotsialistlikest maadest.

Pandi lilli V. I. Lenini monumendi juurde.

Rongkäigust osavõtjaid tervitasid tribüünil viibivad Lätimaa KP Keskkomitee I sekretär A. Voss, Läti NSV Ministrite Nõukogu esimees J. Rubenis ning teised Lätimaa KP ja vabariigi valitsuse juhid, NSV Liidu kultuuriminister J. Furtseva, NLKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja V. Sauro, NSV Liidu kosmoselendur, Nõukogude Liidu kangelane G. Titov ja teised laulupeo külalised.

160—RICHARD WAGNER—90

22. mail möödus 160 aastat Richard Wagneri sünnist, käesoleva aasta veebruaris oli tema 90. surma-aastapäev.

Noorukina soov saada luuletajaks. Draamakatsed. Puudulik ja suhteliselt süsteemitu muusikaalne koolitus. Jonnakalt püüv enesetäiendamine, suurmeisterite teoste iseseisev uurimine. Ja kui 28-aastane Wagner lõpetab «Lendava Hollandlase», ei loo ta sellest peale enam ühtki ooperit, millest kõige lühisõnalisemaski ülevaates võiks väikides mööda minna. Ei ainsatki, mida saaks pidada nõrgemaks või taqasihoidlikuma väärtusega teoseks, nii nagu see kunstnike loomingus paraku üsna tavaline on. Jah, kümme ooperit rohkem kui nelja aastakümne jooksul — selles pole ju tõepoolest midagi hämmastavat või erakordset. Arvuliselt. Kui aga kõik need kümme on suutnud tänapäevani jääda maailma ooperiparemiikku, tõestab see, kui tõsiselt ja enesenõudlikult lähenes helilooja praktikuna ülesandele ja eesmärkidele, mida ta teoreetiline rohkus kunstiprobleeme käsitlevais kirjutis püstitas.

Kogu olemuse ja jäägitu andumusega üha täiuslikuma muusikalise draama poole pürginud Wagneri looming piirdubki (peale mõne väikese erandi) ooperitega. Tema muusikadraamakontseptsioon juurdub sageli mingis üksikus värvikas stseenis, millesse oleks nagu tihendatult kokku võetud teose kogu olemus. Nende esmaselt visandatud stseenide ümber (Senta ballaad «Lendavas Hollandlases», Graali jutustus «Lohengrinis») koob ta seejärel tegeliku sündmustiku. Oma ooperite libretistina püüab ta vanakreeka traagöödiade eeskujul sulatada võimalikult kõiki kunstžanreid ühtseks tervikuks.

Pro et contra Wagner — 'Wagneri poolt ja vastu'. Nõnda on raamatu «Muusikud polemiseerivad» alapealkiri. Selles mullu ilmunud teoses võimaldab muusikateadlane Johannes Jürisson lugejal olla möödunud sajandi muusika suurte sõnalahingute tunnistajaks. 1849. a. revolutsioonist osavõtu pärast maapakku siirdunud, teeb Richard

Wagner revolutsiooni muusikas: kirjutab libretosid, loob muusikat, dirigeerib, juhendab lavastajaid, selgitab trükisõnas oma ideid, polemiseerib vastasleeriga. Ja lõpuks kroonib pingutusi edu, enneolematu ja pärast kordumatu: tema enda valiku ja plaanide järgi ehitatakse tema eluajal muusikatempl tema ooperite

esitamiseks. Ning Bayreuthi linna nimi esineb teatmeteostes ikka seostatuna Wagneri ja tema pidumängudega.

Eks vastuolulisus Wagnerisse suhtumises püsi nüüdisajalgi. Mida näiteks saame ütelda tema loominguga kohtumise võimalustest meil viimaste aastakümnete jooksul?

Möödunud kolmekümne aasta vältel on ooperi- ja balletiteater «Estonia» toonud lavale üheainsa (!) Wagneri ooperi («Lendav Hollandlane» 1958. a.). Kolmkümmend aastat aga loetakse tavaliselt inimpõlveks, s. t. niisuguse intervalliga vahelduvad generatsioonid, kolmkümmend aastat on ka lavakunstnike keskmine esinemisaeg.

Kontserdisaalis on sama aja kestel (siin on küll raskem täpselt ülevaadet saada) kantud ette üsna tagasihoidlik killuke Wagneri loomerikkusest. Peale paari sageli korduva nimetuse («Lohengrini» 3. vaatuse eelmäng, palverändurite koor «Tannhäuserist») on filharmonia kontos ka «Tristani ja Isolde» kahe vaatuse kontsertettekannet (I vaatus 1970. a., II vaatus 1971. a.; kahju, et need piirdusid vaid ühekordse esitamisega!). Lisaks veel üks või kaks avamängu. Aga ikkagi... Ei tohiks ju tekkida muljet, nagu poleks Wagnerist rohkemat esitada. Just nimelt kontserdisaalis. Lasub ju tema

Čiurlionise-nimelisel võistlusel

Väljapaistva leedu helilooja ja kunstniku Mikalojus Konstantinas Čiurlionise (1875—1911) mälestuseks korraldatakse Leedus 1965. aastast alates tema nime kandvaid pianistide võistlusi. Esimene neist oli vabariiklik, teisel, mis toimus 1969. aastal, osales juba viis vabariiki: Leedu, Läti, Eesti, Moldaavia ja Valgevene, samas oli ka organisatide konkurss.

Kolmas pianistide võistlus, mis Vilniuses hiljuti lõppes, oli Čiurlionise 100. sünniaastapäevale pühendatud paljudest üritustest esimene. 30 registreerunud osavõtjast tuli kohale 18: Vilniusest 8, Riia 4 (pidi tulema 9), Minskist 3 (14), Tallinnast 2 ja Kišinjovist 1. Võistlejate vanusevahelise ulatus 12 aastani: muusikakoolidest oli 4 osavõtjat, konservatooriumi lõpetanud 5, ülejäänud olid üliõpilased. Teise vooru lubati 7, finaali 4 mängijat. Esikoha tühjaksjätmine annab tunnistust, et tänavuse konkursi tase oli oodatust madalam. Žüriisse kuulus Leedust kolm, igast külalisvabariigist üks liige; esimees oli Leedu NSV Riikliku Filharmoonia direktor vabariigi teeneline kunstitegelane D. Trinkunas, esimehe asetäitja Läti NSV Riikliku Konservatooriumi klaverikateedri juhataja dotsendi kohustetäitja K. Blumenthal.

Problemaatilisim oli esimene voor, kus peale kohustusliku Čiurlionise fuuga ja ühe vabalt valitud prelüüdi tuli mängida kaks suurvormi — nõukogude helilooja sonaat ja konkurssidel harvaesinev Bach'i süit. Just viimane osutus komistuskiviks peaaegu igale osavõtjale. On huvitav, et kõige rohkem mängiti partiitaid (c-moll süiti viiel, e-moll süiti kolmel korral), prantsuse süitidest oli populaarsem si-minoorne, sol-minoorset inglise süiti sai kuulata kolmes interpretatsioonis.

Nagu teada, võib iga tants saada erinevates süitides ka erinevaid kõrvalnõuansse, kusjuures tema põhijooned ja reljeefne kujundlikkus säilivad. Paraku kõlas mõneski süidis *allemande* nagu *sarabande*, menuett nagu *gigue* jms. Et sageli ei tabatud üksikute tantsude olemust, siis ei saanud perspektiivis olla ka süidi kontrastset ülesehitust. Tantsulisus ja polüfooniline faktuur ei kannatanuks liiga kiireid temposid, mistõttu ilmnis ka rohkeid libastumisi ja unustamisi. Omaette probleem Bach'i muusika ettekandmisel oli pedalisatsioon. Enamasti kasutati pedaali rohkem, kui faktuur seda vajab.

Teise vooru kavas oli kaks etüüdi, suurvorm ja üks teostest, mis leedu nimekad heliloojad Vainiunas, Raciunas, Barkauskas, Bražinskas jt. kirjutanud spetsiaalselt selleks konkursiks ja pühendanud Čiurlionisele. Algus Bražinskase «Maastik», mida võis kuulata kolmes erinevas tõlgitsuses, on huvitav ning uudselt kirjutatud koloriitne pala. Etüüdid, mis näitavad esmajoones

interpreedi tehnilisi võimeid, asuvad tavaliselt konkursi esimeses voorus. Sel võistlusel polnud rõhk asetatud nende esituse virtuosusele küljele, vaid anti vabamad võimalused kunstiküpsuse näitamiseks; ka lõppvoorust ei esitatud traditsioonilist klverikontserti orkestri-ga, vaid seda asendas 30—40-minutiline soolokava ja kaks omal soovil valitud Čiurlionise prelüüdi.

Tehes mõningaid üldistusi vabariikide kohta, kust oli rohkem esindajaid (1—2 osavõtjat ei anna õiget pilti), võib esile tõsta kahtlemata Riia kooli, kuigi tänava ei olnud see esindatud parimate pianistidega. Viimastel aastatel on edusamme teinud valgevenelased: nad saatsid konkursile küllaltki heade eeldustega pianiste. Märgatav oli nende mõningane hooletus tekstikäsitusel, ilmnis häirivusi kõlas. Suhteliselt suur osavõtjate arv Leedust ei õigustanud end. Oli nii andekust kui hallust, eba-stiilsust, soovida jätvat kõlakultuuri, juhustlikku pedalisatsioonist.

Nooditekstist kogu konkursi ulatuses: palju lahkuminekuid oli kohustusliku Čiurlionise Fuuga b-moll op. 34 ettekandes, muide ka leedulaste enda puhul. Osa süüst kannavad nooditeksti trükiavad. Tahaks loota, et neljanda Čiurlionise-nimelise võistluse osavõtjateni jõuab korrektselt redigeeritud väljaanne õigel ajal.

Ehkki sõnad ilma elavat esinemist kuulmata ei anna lugejale emotsionaalset ettekujutust muusikast ja muusikust, tahaksin siiski veidi kõnelda võitjatest.

Pidevalt seisis esirinnas leedulane Robertas Bekionis, neljanda kursuse üliõpilane. Ta saavutas teise koha. Võrsunud poistekoorist, hakkas Bekionis klaverimänguga tegelema hiljem. Tal on kujunenud oma ütlemisslaad, tema mängus on tunda loomingulist initsiatiivi. Vähem meeldis Bach'i tõlgitsus, Prokofjevi Viies sonaat oli tubli saavutus, hästi esitas ta ka etüüde. Kolmandas voorus oli hea kuulata Haydni Sonaati D-duur, samuti Liszti Fantaasiat ja fuugat BACH, meeldiv oli Debussy «Estampe». Bekionisele määrati ka eripremia Čiurlionise tööde, eriti fuuga parima interpretatsiooni eest. Pianist tunnetas stiili, andis omapoolset, kuid esimese premia saavutamiseks jäi vajaka veel kunstimeisterlikkusest.

Kolmandaid premiaid oli kaks. Ühe võitis Anna Rabinovič Minskist — kunstiküps noor, kellel jätkus tahet mängida sel konkursil pärast konservatooriumi lõpetamist 1972. aastal (töötas praegu lastemuusikakooli õppejõuna). Ta esines väga stabiilselt. Kahjuks on Rabinoviči kui interpreedi tehnilised võimed teataval määral piiratud, ent ta sai käe väikelele ulatusele vaatamata toredasti hakkama Prokofjevi Neljanda sonaadiga, samuti Debussy

etüüdiga kaheksale sõremele. Hästi lähedane tema hingelaadile tundus olevat Schubert — Sonaadi c-moll finaali oli äärmiselt võluv. Teine kolmas preemia anti Riia muusikakooli neljanda kursuse õpilasele Olga Moskaljonovale. Hästi kõlas tema esituses Mjaskovski Sonaat fis-moll, õrn ja õhuline Raveli «Helide org». Ülejäänud kavast oli tagasihoidlikum. Üldiselt on tal veel vähe lavalisi kogemusi ja julgust.

Kõik kolm laureaati said rahalised preemiad. Leedu NSV Riiklik Filharmoonia garanteerib neile kontserdid oma vabariigis.

Konkursi diplomand Arunas Šlaustas (Čiurlionise-nim. Vilniuse Kunstide Keskkooli XI klassi õpilane) paistis esimeses voorus üsnagi lootustandvana nii Bach'i süidi kui ka Prokofjevi Esimese sonaadi tõlgitsusega, ent Liszti Ungari rapsoodia (rapsoodialiku toonusega) ja Beethoveni Sonaat cis-moll op. 27 valmistasid pettumuse. Nooremad mängijad, kes olid valinud raskemad helitööd, nagu Beethoveni «Kuupaistesonaat», Schumanni «Liblikad», Prokofjevi Seitsmes sonaat, ei küündinud oma tunnetamisega nende teosteni.

Kaks meie vabariigi esindajat — üliõpilased Natalia Truškina ja Anne Sarap (vastavalt kolmas ja neljas kursuse) näitasid end heast professionaalsest küljest, ehkki nende tulemused olid võib-olla mõjustatud suurest õppekoormusest enne võistlust. (Vahemärkus: ka meil peaks edaspidi sellelaadiste ürituste puhul leitama võimalus vabastada osavõtjad paariks kuuks õppetööst, nagu seda tehakse teistes konservatooriumides). Tunnustuseks A. Sarapi isikupärase interpretatsiooni eest andis hiljuti Leedu NSV Heliloojate Liidu juurde loodud kriitikute sektiioon oma esmakordse auhinnana talle aukirja ja leedu kunstniku maali.

Hoida käes ja heal tasemel keerulist, umbes kahe soolokontserdi ulatusega stiilirohket kava on suur ja tänuväärne töö; seepärast tuleks öelda, et kaotajaid võistlusel polnud. Püsiva töö tõelised resultaatid tulevad ilmsiks iga osavõtja edaspidisel loomingulisel teel.

Lõpetuseks tahaksin meenutada, et kolme aasta pärast on Tallinnas vabariikidevaheline noorte interpretide konkurss. Leedu võistluse kogemuste põhjal peab nentima, et kõige olulisemad on osavõtjate põhjalik ettevalmistus ja valik. Aegsasti peaks hakkama tööle organiseerimiskomitee, tuleks jällegi korraldada võistlus eesti heliloojate kohustuslike uute teoste saamiseks konkursile. 1969. aasta üliõpilase võistluse organiseerimisel oli meil väärt kordaminekuid ning seda enam on nüüd vaja teha kõik, et varakult kõrvaldada võimalikud häirivad asjaolud.

ADA KUUSEOKS

Kontserdiga Mustvees lõpetab täna külalisturnee meie vabariigis Gruusia NSV Riikliku Filharmoonia estraadiansambel «Gilja Romen». Mustlansambli revüüsse kuulusid vanad romansid, koloriitsed ja meeleolukad mustlaslaulud ning hoogsad mustlastantsud.

LÜHIDALT

Kolm nädalat kestis Hollandis muusika- ja teatrifestival. Amsterdamis, Haagis, Rotterdamis ja teiste linnade kontserdisaalides, teatrites ja muuseumides esinesid paljude maade kunstimeistrid. Kõlas Mozarti, Händeli, Berlioz'i heliloomingut. Esmakordselt Hollandis kanti ette Händeli ooper «Rodelinda».

Ideaalne iste orkestrantidele

Orkestrant olla tähendab muidugi eelkõige pilli mängida, ent see tähendab ühtlasi ka palju istuda — istuda tunde päevastel harjutustel ja runde õhtustel esinemistell. Pole aga kaugelki üksikpik, mille pillimees istub, seda teavad kõige paremini orkestrandid ise, kes palju ringi rändavad ja igasuguseid istmeid on maitsa saanud. Viis aastat tagasi hakati Austraalias põhjalikult uurima, kuidas pillimehed tahaksid istuda, millise kehahoia-tingib ühe või teise pilli mängimine, milline peaks olema istme põhi, seljatugi, missugused selle jalad, mis kasutusel olevate toolide puhul kõige enam häirib jne. Uurimiste ja katsetuste tulemusena nägi käesoleval aastal ilmavalgust ideaalne komplektorkestrantidele kolmele «kasvule», eriste tsellistidele ja samuti kontrabassistidele. Istmed anti katsetamiseks Londoni Menuhhiini-festivali orkestrile, kui see saabus Austraaliasse kontserdimatkale. Uus iste on valmistatud alumiiniumist ja terasest, kaalub 4,8 kilo ja on kaasaskandmiseks kergesti kokkupandav. Pärast kontserdimatka teatasid «menuhhiinlased», et nad ei mõtlegi enam loobuda neist tõeliselt ideaalseist istmist!

ooperites pearaskus põhiliselt orkestril, selle seniolematul värvirikkusel. Kuigi näiteks Tšaikovski hingelaadile ei passinud hoopiski lauljate ülesanded Wagneri lavateostes, ometi kirjutas ta Wagneri «imeilusatest sümfoonilistest episoodidest», tema orkestripartiitidest ja «kõige ehtsama sümfonisti võtetest». Teiselt poolt: mida ja kui palju Wagnerist kirjutatakse ja räägitakse? Heidame korra pilgu teatmekirjandusse. Valime kümme aastat tagaolevat rahvusvahelises ulatuses tarvitavamat entsüklopeediat ja võrdleme ühe või teise helilooja tegevusele ning loomingule pühendatud artiklite pikkust. Tulemus üllatab kahtlemata väga paljusid. Napisõnaliselt, entsüklopeedia-päraseks iseloomustamiseks on vaid Beethovenile antud rohkem tekstimah-tu. Richard Wagner on kindlalt teisel kohal, edestades Mozartit, Bach'i ja kõiki teisi heliloojaid. Praegu avaldamisel olevate teatmeteoste põhjal muidugi ei saa teha nii kindlat järeldust, kuid tuleb märkida, et Suure Nõukogude Entsüklopeedia uue, kolmanda väljaande ilmunud köidete ulatuses ei ole artikli pikkuses muusikameeste hulgast Wagnerile võistlejat.

Mõningaid hajakatkeid meie igapäevastest informatsioonist.

- «Viini Riigiooperi juubelpidustustel 1969. aasta suvel etendati grandioosses, 47 lavastusest koosnevas läbilõike-repertuaaris... kuus Wagneri ooperit.»
- «...festivali «Salzburger Osterfestspiele» keskseim sündmus oli Wagneri ooperite lavastamine H. von Karajani juhatusel.»

- Rumeenia lauljatar M. Stoicat tutvustati (resp. ta tutvustas end ise) meil külalisetenduste puhul: «... repertuaaris on peale Puccini ja Verdi ooperite ka Wagneri «Lohengrin» ja «Tannhäuser».
- Miliza Korjus kirjutab oma mälestustes: «Elastin just ookeani ääres... Laulsin kella üheksast kuni kaheksastkuni. Laulsin kogu ooperi läbi — oli see siis «Traviata», «Tristan ja Isolde», «Rigoletto».
- Barcelona 1972. a. rahvusvahelisel laulukonkursil, kust edukalt naasis Mati Palm, oli eriauhind ette nähtud Wagneri teose esitamise eest.

- Eesti Televisiooni ja Raadio sümfooniaorkestri esimese välisreisi puhul avaldatud kommentaaris öeldakse: «Publikule meeldisid väga ka Tormise avamäng ja, nagu kõikjal, — Wagner.» (Eisitati «Lohengrini» III vaatusel eelmäng.)
- Oma juubelpäeva teleintervjuus mainis Tiit Kuusik tulevikusoojades üht-ainsat nime — Richard Wagner.

Niisiis, ka siin on nagu mingi *pro et contra*. Wagner kipub meil olemagi helilooja, kellest küll räägitakse ja kirjutatakse palju, ent kes jääb vaid muusika ajaloo lehekülgedele, ning meil tuleb temaga tutvumiseks põhiliselt piirduda silmitsi trükiiridest ülelibisemisega. Sellest on vähe.

Aastat neli või viis tagasi teatas «Estonia» teatri direktor ühes raadio-vestluses «Tannhäuseri» repertuaarivõtmisest. Tegelikult pole seni veel jõutud. On's pöhi all vältel, nagu puuduksid meil Wagneri-lauljad? Ülal-esitatud ridadest võiks järeldada koguni vastupidist. Ja laulja võimete iseloomustamisel ning hindamisel loetakse vägagi tähtsaks Wagneri interpreteermist, seda peavad ka lauljad ise vajalikuks otsemaid mainida. Tuleb kahet-

seada, kui meie suurlauljate elutöö loetelus tekib Wagneri kohale tühi laik.

Bernard Shaw'd ei tarvitse võtta muusikaautoriteedina, siiski pole huvitusest teda siinkohal tsiteerida: «...Händeli eeskujul jälgides kasutas Wagner lauljate häält kogu ulatuses. Registreid muutes hoidis ta lauljaid füüsilise ülepingutuse eest, kuulaja kõrvale aga andis puhkust. Seepärast on ka Wagneri-lauljad tõusnud maailmas esikohale.»

Neli aastat tagasi avaldas «Sirp ja Vassar» läbi kahe numbriga (18. ja 25. apr.) S. Dreideni artikli «Revolutsiooni laineil». See oli peaaegu tervikuna pühendatud V. I. Lenini kiindumusele Wagneri muusikasse. Kirjutises nimetatud teostest üksikud kattuvad meil viimase veerandsaja aasta jooksul esitatutega, seavastu kõige elamusrikkamalt kirjeldatud helitööd («Good Friday Music» «Parsifalist», Siegfriedi leinamarss ja teised) panevad vaid kannatamatusega ootama nende kuulamise võimalust.

Toscanini viimse avaliku kontserdi kava koosnes eranditult Wagneri loomingust, sealjuures bakhanaal ooperist «Tannhäuser» osutus võrratule peast-juhatamise fenomenile üllatuslikuks komistuskiviks: paljusid kordi seda teost juhatanud dirigentide kuningas peatus kohmetult keset ettekannet, sest ootamatult pettis mälu 87-aastast maestrost.

Ja nüüd väike kõrvalepõige — heli-

pladikaupluse. «Tannhäuser» ilmus hiljuti tervikuna müügile ja — saadestisest piisas soovijatele täpselt kaheks tunniks...

Pro et contra. Ega vist olegi teist heliloojat, kes oma tegevusega oleks põhjutanud nii palju pool- ja vasturääkimist. Ja kuigi kriitika Wagneri pihta sageli ka üsna õigustatud on, püsib ta ikkagi XIX sajandi ühe võimsama kunstisiksusena.

160 aastat sünnist, 90 aastat surmast (matemaatikusiilm kipub neid arve liitma: summa oleks õige ümmargune juubel!). Kolme aasta pärast, 1976. aastal peetakse Bayreuthi pidumängude saja aasta juubelit. Tähtpäevad tähtpäevadeks. Wagner on liiga suur, et teda ainult tähtpäevadele ahendada. Küllap oleks praegu, kui üks muusikahooaeg on taas lõpule jõudnud, kohane plaane pidada järgmiseks ja järgmisteks. Meie teatri- ja kontserdilaval on ette kantud esmajoones Wagneri varasemaid töid. Miks ei võiks kavalehtedele ilmuda nimme meil vähem (või sootuks mitte) esitatud teoseid? Pole ju ealeski meie kontserdisaalid kõlalnud näiteks «Reini kulla» avamäng, on möödunud terve igavik, mil esitati Siegfriedi-idüll, «Parsifali» avamäng või ka toosama Londoni «Queenshall»is pühapäeval, 1. veebruaril 1903. a. mängitud «Good Friday Music». Meie põhiline, noorem kontserdipublik pole neid (ja palju muudki) kunagi saanud vahe-tus ettekandes kuulata.

UNO USSISOO

Lüürik ja mõtleja

(Fjodor Tjutševi 100. surma-aastapäevaks)

«...Tjutšev võib endale öelda, et ta... on loonud kõne, mis ei allu surmale,» väitis omal ajal Turgenev. Tjutševi poeesia hindajate hulka kuulusid Puškin, Nekrassov, Tšernõševski, Dobroljubov, Ševtšenko, Lev Tolstoj, Dos-tojevski, Fet, Blok, Brjussov. Tema luulet armastas Mendelejev. Harvadel puhkehetkedel luges tema värse V. I. Lenin. Suure huviga suhtub Tjutševi loomingusse ka meie kaasaegne lugeja. Tjutšev sündis 1803. aastal. Tema esimesed luulekatsetused kuuluvad varajasse noorusse. 1819. aastal esineb ta esmakordselt ajalehes Horaciuse läkituse värsistusega. Pärast Moskva ülikooli lõpetamist (1821) asub Tjutšev diplomaatilisele tööle ning veedab kaks-kümmend kaks aastat välismaal. Seal tekivad tal sõbralikud suhted Heiniga, kelle luuletusi ta tõlgib vene keelde. 20.—30. aastail Tjutševi poeetiline anne tugevneb, tema nimi aga jääb suhteliselt vähetuntuks nii lugejate kui

ka kirjandusringkondades. Esimese katse tutvustada lugejat laiemalt selle suure ja omanäolise poeedi loominguga tegi Puškin, kes oma «Sovremennikus» avaldas Tjutševilt mahuka luuletsükli (1836). Puškini sõbrad kõnelesid «imetlusest ja vaimustusest», millega Puškin suhtus Tjutševi luuletustesse, mis on «tulvil sügavmõttelisust, värvierust, keele uudsust ja jõudu». Tjutševi loomingulise ande tunnustamine ei jõudnud aga samal ajal laiemale kitsast imetlejateringist, kuhu kuulusid peamiselt Puškini lähemad kirjandusega tegelevad sõbrad.

1849. aastal «avastas» Nekrassov just nagu uuesti Tjutševi kui poeedi. Ta pühendas poeedi loomingule pika artikli, milles kõrvutab tema luuletusi kindlalt «vene luule geeniusse paremate teostega». Nekrassovi ja Turgenevi initsiatiivil ilmus 1854. aastal Tjutševi esimene luulekogu.

Heasoovliku hinnangu sai Tjutševi poeesia vene demokraatlikelt revolutsionääridelt. Lugend ühest ajakirjast poeedi luuletusi, nimetas Tšernõševski neid imekaunisteks. Võitluses reaktioonilise «puhta kunsti» teooriaga vastandas Dobroljubov Tjutševit Feti «puhta» lüürikale, näidates, et esimene pole suuteline tabama mitte üksnes

möödaminevaid muljeid intiimsetest loodusnähtustest, vaid ka palavat kirglikkust, karmi energiat ja sügavaid mõtteid, mida on tekitanud peale loodusnähtuste ka kõlbeldised ja ühiskondliku elu probleemid. Dobroljubovi hinnangul on väga suur tähtsus Tjutševi loomingu õigeks tõlgitsemiseks, seda enam, et hilisem revolutsiooniline kriitika püüdis liigitada tema poeesia «puhta kunsti» nähtuste hulka.

Tjutšev elas kaua (ta suri 1873. a.) ning oli tunnistajaks tähtsatele ajaloolistele sündmustele. Ümbritseva tege-likkuse teravapilgulise jälgijana tunnetas ta teravalt vana maailma mädasust.

Vana maailma surmale määratuse tunnetamine tekitas poeetis selle vana maailmaga ideoloogiliselt tugevalt seotud inimese meeleolude ja läbielamiste kõrval elavat huvi suurte sotsiaalsete vapustuste ajastu vastu...

Tjutševile kuulub mõtteid, mis võiks olla motoks tema lüürikale: «Et poeesia õitseks, peavad tal olema juured maa sees.» Maale on poeet pühendanud suurepäraseid värse.

Elav elu oma paljukülgetes ilmingutes — loodus, inimene, ajalugu, kunst — kõitsid poeeti vastupandamatu jõuga.

Peaaegu kõige tähtsamal kohal Tjutševi luules on looduslüürika. Sellel aga

pole midagi ühist looduse kauniduse mõtestamatu imetlemisega, vaid see on tulvil sügavaid filosoofilisi mõtteid. Loodusnähtused ja -kujud on Tjutševile tavaliselt vaid ajendiks, et rääkida inimesest.

Kirgliku patrioodina uskus Tjutšev vene rahva loomejõu suurusse ning pidas kalliks tema paremate poegade mälestust. Lomonossov oli talle kallis kui võitleja vene kultuuri rahvusliku omapära nimel. Puškini traagilist hukkamist elas ta läbi kui rahvuslikku õnnestust. Olles vaimustuses vene keele rikkusest tõestas Tjutšev oma värssidega, kui hästi ta ise keele varasalve kasutada oskas.

1918. aastal võeti Tjutševi nimi Lenini kinnitatud nimekirja, kuhu kuulusid silmapaistvad vene kultuuritegelased, kellele kavandati püstitada mälestusmärgid Moskvas ja teistes linnades. Juba nõukogude võimu esimestel aastatel loodi Muranovas Tjutševi muuseum. Poedi luulepärand on tervikuna lugejani jõudnud.

Selles pärandis pole kõik võrdväärtuslik: enamik Tjutševi poliitilisi luuletusi on kantud reaktioonilistest slavoofiilsetest tendentsist ja pakub vaid puht-ajaloolist huvi. Nõukogude lugeja aga jätab poedi loomingus kõrvale minevikule kuuluva ning säilitab vene klassikalise kirjanduse kullafondis selle lüüriku-mõtleja, sõnamaastiku peene meistri, inimtunnete ja elamuste sügava kujutaja parimad saavutused.

K. FIGAREV

KEELEVEERUD

Tõlkeasjad tähelepanu tulipunktis

Lugeja-kirjutaja **Mahvalda**
Tahtlik on saanud pikema kaastöö «Omastava käände» nimetatavast käandest ja teistest soovide-st, milles ta ütleb muu hulgas:

«Kirjanduse tõlkeid arvustatakse meil kullalt harva, seepärast võib arvata, et enamik «Sõrja ja Vasara» 11. mai numbri lugemist luges ka Miralda Soovliku sõnavõttu Juri Tõnjanovi raamatut «Kühla» tõlke kohta. Need, kes muud ehk poleks lugenud, lugesid sellepärast, et pealkirjas lubatakse kõnelda prantsuse revolutsionäärist Jean-Paul Ivanovits Marat'ist (ja teisest). Ja need, kellel juhtus pa-rast «Kühla» lugemine käsil olema, ei jätnud ehk ka arvustusega tutvumata.

Kõigepealt osutub blufiki kir-jutise piigupüüdlil pealkiri. Prantsuse revolutsionääri Jean-Paul Marat' ei nimetata raama-tus kusagil Ivanovitsiks. Tsar-skoje Selo lütseumi prantsuse keele õpetaja David Ivanovits de Boudry' kohta on lk. 26 lugeda: «Kuniõn oli talle [Küchelbecke-rile] saladuskatte all jäänud, et David Ivanovits on Marat', tolle-sama Marat' liiane vend; ta oli olnud sunnitud endale teise pe-rekonnanimi võtma». Perekon-nanime oli ta olnud sunnitud muutama, seda peab raamatu au-tor vajalikuks teatada, isanimit aga oli tulnud seltskondliku suhtlemise pruugis kasutusele täie enesestmõistetavusega, seda ei ole tarvis vene lugejale küll kuidagi seletada, ja ka meile on see arusaadav, sest eestlasi on Venemaal või vene kollektiiv-vides küllalt tihti nimetatud ees-ja isanimega, neid vajaduse kor-ral suu- ja venepäraseks mu-gandades.

Kühla asemele, mis eesti teks-tis mõjub loomulikuna, pakub kriitik kirjakuusid Kühlija ja Kjuhlija. Esimene ei ole liha ega kala: sakslase suhu ega suus sel-lise lõpuga vorm ei sünni [En-gelhardt ütleski raamatus saksa moodi Küchel], vene vormi üle-võtmisel on jälle imelik sisse sokutada võõrtähte c; ent kirju-tada Kjuhlija tähendaks tarbe-tult kinni olla ühe vene tähe küljes, mis ometi on vaid häda-vahend saksa ü vastena, kui meil on ü olemas ja see ei ole võõr-täht. Nimevorm Kühlija on meil pealegi juba varem mõnevõrra tuttav, esinedes näiteks Maria Maritši romaani «Põhjavalgus» tõlkes (1965). Meenutagem siin-kohal, et ENE-s on kunstnik Karl Pavlovits Brüllow (mitte Brüllow ega Brjullovi).

«Suurvürsti eesnimi on kor-davalt Michel. Järelikult [!] on keisri perekonna mõni liige [?]

Siit johtub, et «piigupüüdlil pealkiri» «Prantsuse revolutsio-näärist Jean-Paul Ivanovits Ma-rat'st ja teisest» ei ole bluff, vaid hüperbool, mis peaks olema lubatud M. Soovlikulegi. — Keeleveergude toim.

prantslane.» — «Kui on tegemist vene eesnime prantsus-pärase kujuga, tulnuks see trükkida kursiivis.» Kas see on soovitus? Või on juba niisugune õigekirju-tusreegel (õigetrukkireegel)? Keh-testatud? Kas tädi Maali nime ametlikum, kuid üsna harva ka-sutatav vorm Amalie tuleb selle-pärast, et see on «eesti nime» võõrapärane kuju, kirjutada kursiivis? «Vene nime» Georgi kandidaate hüütakse tihtipeale Zorž — prantsuse moodi: kas peame seda kirjutama Zorž? Või vahest Georges?

«Punkti paneb üle» kirjutise esimeses pooles lausepaar: «Kõi-ge kummalisem on Wilhelmi isa-nimi kujul Karlov. Vahest ei tundnud tõlke tegijad ära oma-stavat käänat Karl'ist.» Omastav kään nimest Karl on vene kee-les Kapra ja eesti keeles Karli; julgeme loota, et tõlke tegijad seda teavad; aga ära tunda nad seda kõnealusest raamatust ei saanud, sest sellist vormi raama-tus ei esine. Isanimi Karlov on keeleajaloo ja grammatika seisukohalt possessiivadjektiiv ehk omastav omadussõna — samuti nagu perekonnanimed Nikitin, Petrov ja loendamatud muud sel-letaolised. (Kahtlemata aga oleks Karlov vajanud seletust kom-mentaarides, sest eesti lugeja ei tarvitse seesuguse isanimevormi olemasolust teada ega selle eri-tähendust tunda.)

Edasi väidab Miralda Soovlik, et tõlkes olevat üstaval «säilita-tud vene grammatiliste aegade süsteem». See väide ei pea üldse paika: raamatust esinevad kõik kolm eesti keele pöördõna mi-nevikuaega (liht-, täis- ja enne-minevik), vene keeles aga on tea-tavasti vaid üks minevikuaeg.

Väga õigesti kirjutab kriitik oma loo lõpulõikudes, et raamat vajaks palju enam kommentaa-re, ning loetleb hulga asju ja nimesid, mida tulnuks seletada. Vahest oleks liialdus nõuda (kriitik seda ei nõuagi), et kom-mentaarid tutvustaksid kõiki raamatust esinevaid ajaloolisi is-i-kuid; ent näiteks see, et pole sõ-na-näiteks kindral Tollist, on juba kur-jast.

Nõustuda ei saa aga kriitiku väitega, et «tõlge tervikuna jääb allapoole nüüdistaset». Tõlkes on lihtsalt üksikuid vigu, üldiselt on raamat eesti keeles hästi loe-tav, küllalt vabalt voolavas ja loomulikus keeles. Ebamäärane «nüüdistase», millele kriitik vih-jab (vist mingi «keskmise» ta-se), ei saa küll märgatavalt kõr-gem olla, kui meenutada neid viimase aastakümne raamatuid, mille lugemisel on ilmnenud märksa rohkem mitmesuguseid vigu ja puudusi; ja selliseid ei olegi nii vähe.

Tõlkekirjanduse kriitika on vajalik ja tõsine asi. Kriitikul tuleks aga enne kirjutama asu-mist selgusele jõuda, kas teda tõukab sõna võtma hea või pa-hasoovlikkus, ja kui viimane, siis enne kirjutusmasina taha istu-mist lugeda sajani. Muidu võib jälle maha saada jutuga, mis on allpool nüüdistaset.

Arvi Leosk arvustab M. Sonki-ni teoses «Soomuskambrite võit-med» (kirjastus «Eesti Raamat», 1972) täheldatavat võõrsõnalembust:

«Autod olid kaetud punase kumatsiga» (lk. 86). Esiteks pole seda sõna eesti keeles tar-vis, teiseks tähendab «kumats» (hele)punast puuvillriiet, «puna-ne kumats» seega siis «punast punast riidet». «Varsti pärast Ok-toobrirevolutsiooni retiree-rus kindral Thompson Vene-maalt» (lk. 112). Edasi: ofitsiaalne missioon (234), irregulaarsed ban-ded (230), Nõukogude press (34), Venemaa press (37), Lääne suur press (211), Lääne press (219).

Kirja autor on leidnud raama-tust ka ülepingutatud või lonka-vaid väljendeid: salakambritesse kõige laiemal avalikkuse eredaid kiiri laskma (37), kirglike sõja-vastaste kõnede skalpelliga Sak-sa diplomaatia saladusi lahutama (13), miljonite pilgu ette astusid alasti faktid (38), talupoeglik (p. o. talurahva-) revolutsioon (54) jt.

Miralda Soovlik kirjutab: «Walt Disney «Piilupart, Miki ja teised» («Kunst», 1972) on Ameerikast Eestisse jõudnud

Soome kaudu. Kui mitte teisiti, siis saaksime seda teada tege-laste kõnest, mida vaestel mam-madel-papadel tuleb soome-eesti keelset eesti keelde tõlkida. Näi-teks on ümberpanija tihti komis-tanud paronüümi (samakõlalise, kuid erineva tähendusega sõna) otsa. «Peipst on tulnud (eesti keeles saanud) kassisõber» (121). «Tema oli näed (e. k. nime) admiral» (16). Soome väljend kas niin on ümber pandud kas nii? (125). Eesti keeles võinuks ehk öelda va a t n ö n d a!

Lohakusest kõnelevad niisugu-sed laused, nagu «Kas sa mõtled ka kunagi midagi muud peale söögi?» (72). «Kohe see kassi-pöög voolab koos veega kanali-satsiooni» (120), «Nüüd, kus lõ-bustuspaik siin, pole meil raha piletitaks» (44). 81. leheküljel räägib Moby-part Monroo-via rahvast, aga 82. leheküljel on pildil silt Monroovia pank.

Kui peaks teoks saama uus-trükk (vt. SV 5. 5. 73. lk. 13), siis peaks praegust teksti tub-listi kohendama.

Võtkem vaatluse alla teinegi raamat. «Mõttevara» («Eesti Ra-mat», 1973) tegijail pole olnud meele, et aforism on nõudlike-maid žanreid, kus tõlkija stiili-vaist peab olema eriti hea. Ome-ti pole siin osatud iga kord mõ-tet eesti keeles arusaadavalt välja öelda. Näiteid: «Nooruses õpitakse, kuid vanaduses saadak-se sellest aru» (89). Millest saadakse aru? «Puud on varjuks, lapsed aga vanaduseks» (153). Kummalsed lapsed, kes on vana-duseks!

Kui uskuda kasutatud kirjan-duse loetelu, siis on aforisme tõlgitud inglise, prantsuse, sak-sa ja vene keelset ning võetud ka eestikeelsest raamatust «Väl-javõtteid sotsialistlike utopistide teostest». Selle pealkirjaga raama-tut pole eesti keeles kunagi ilmunud.

Indoeuropisme on tõlkes palju, eriti loksab verb o m a m a, nagu näit. «on veel vajalik, et ta (rah-vast) o m a k s seda, mis teeb elu meeldivaks» (41). «Inimesed, kes o m a v a d tugevat tahet... või-davad neid ümbritsevad (t) rasku-sed» (73). «Kui ollakse noor, o m a t a k s e liiga palju jõudu oma toiminguteks...» (90).

Paljud mõtteaterad põevad ks-tõbe: «Kiirustamine armuasjus on tulevase õnne mõrvaks» (135). «Sugutungi rahuldamine osutub vajalikuks mehe ja naise füüsil-iseks ning vaimseks arenguks» (139). «Kunst on inimesele sama-suguseks vajaduseks nagu söö-mine ja joomine» (219).

Kahtlema paneb, kas «Igal as-jal oma aeg» on just portugali vanasõna (56) või kas mõtteaval-dus «Suurem osa kuritegudest saadetakse korda joobnud ole-kus» (170) on üldse aforism.

SÕNAVÕTTE SÕNADE ASJUS

Vello Kaasik kirjutab:

«Juba kaunistest aega vaidle-vad kirjamehed selle üle, kumb kahest fantaasia vastest on pa-rem — kas *ulme* või *ruja*. Aina kurdetakse, et ühel on aga'd juu-res ja teine pole ikka see. Väi-detakse, et *ulme* ja *ulm* on liiga lähikõlalised ning *ruja* kipub muidu «lahja» olema. Asja üt-les I. Sikemäe: võib-olla pakub keegi kolmas hoopis kolmanda variandi.

Haarasin sellest mõttest kinni. Pikema kaalumise järel tekkis arvamus, et peaksin lähtuma sõ-nadest *üle* ja *üles*. Nii saabuski *ülme* (II vâlde); *ülme* (III vâl-de). Ja pakun selle nüüd fantaa-sia uue vastena. Uus sõna; uus tüvi ja päris ilmekas kõla. Iga-tahes *ulmaga* segi ei lähe ja «lahjast» *rujast* on «tugevam» (vâldete poolest). Edasi oleksid naabersõnad: ülmeline, ülmekas, ülmima. Liitsõnu annab hästi moodustada: ülmelend, ülmepu-hang, ülmeküllane, ülmekikas, ülmevaene, ülmekirjandus, ülmekirjanik jne.»

A. Heinapuu «Dvigatelist» ei taha nõustuda sellega, et *ruja* võib viia mõtte *ruigamisele* (vt. A. Kaalepi väide, SV 11.5.73). Minul küll sellist assotsiatsiooni pole tekkinud ja arvatavasti mit-te ka «Ruja» ansambli liikmel.»

Vastab
Vidris Vissermann.

Vabariiklikus ajalehes seoses tähtpäevaga ilmunud artikli raames esitatud väite puhul, et «vabariigi postside ettevõtete tähtsaks ülesandeks on postisaadetiste häireteta kodanikele kättesaamata-mine», küsitakse minult, mille alusel toimub üldse koda-nike liigitamine.

Vastan. Ka mina arvan, et inimene, kes postisaadetisi korra-likult kätte ei saa, on lihtsalt häiretega kodanik ja süüdistagu seepärast mitte ke-dagi teist peale iseenda kui niisuguse. Mis aga puutub antud juhtumil figureerivasse asutuse-nimesse, siis peaks kirjade häireteta postside ette-võttest kättesaamine olema tunduvalt kvaliteetsem ja konk-reetsem kui häireteta postkontorist või posti-asutusest või isegi posti-ettevõttest kättesaamine.

Kirjaridu

V. Kruuspere leiab, et asu-tuste või ettevõtete juhatajate käskkirjad on tegelikult kollektiivi- või ametkonnasisesed bületäänid, mis käsitlevad näiteks töötajate puhkusele minekut või puhkuselt tulekut, ümberpaigutusi, ameti-kõrgendust, töölt vabastamist või vallandamist, premeerimist jms. Ta teeb ettepaneku, et nendes ametipaberites ei

oleks imperatiivvorme, s. o. käsku minna puhkusele, käsku asuda tööle, käsku võtta vastu preemia jne. Võiks kir-jutada nii: «Korralisele puhkusele lähed 2. juulist 1973 Peeter Tamm.» Lõpuks küsib kirja autor, kas tsiviilasutuses ei oleks otstarbekas käskkiri üldse asendada mõne teise ja sobivama dokumendinimetu-sega.

LENINI PARTEI TEE

(Algus 3. lk.)

olmealased muutused töötajate elus on põhjustanud ajaloos seniolematu inimeste ühenduse — nõukogude rahva, meie suure kodumaa kõigi rahvaste ja rahvuste vääramatute sõpruskonna. Marksismi-leninismi lipu all, Kommunistliku Partei — oma karastatud avangardi — juhtimisel lahendab nõukogude rahvas praegu kommunismi materiaalse ja tehnilise baasi loomise probleeme. NLKP XXIV kongress töötas välja kommunistliku ehitustöö konkreetse poliitilise liini käesoleval etapil ning püstitas ajaloolise ülesande ühendada teaduslik-tehnilise revolutsiooni saavutused sotsialistliku süsteemi eelistega ning tagada rahva materiaalse ja kultuurilise elutaseme tunduv tõus tootvate jõudude kiire ja igakülgse arendamise alusel.

Järjekindlate proletarsete internationalistide parteina osutab NLKP oma välispoliitilises tegevuses pidevalt abi kõigile jõududele, kes võitlevad rahu, demokraatia ja sotsialismi nimel imperialismi vastu. NLKP XXIV kongressil väljatöötatud rahuprogramm tagab soodsad rahvusvahelised tingimused kommunismiehitamisele NSV Liidus ja sotsialistliku sõprusühenduse tugevdamise ning aitab kaasa töölisliikumisele ja rahvuslikule vabastusvõitlusele. Imperialismi agressiivse välispoliitika tõkestamine, erinevate ühiskondlike süsteemidega riikide rahuliku koostöötegemise ning põhimõtete kinnitamine, üldise rahu ja rahvaste julgeoleku tugevdamine, sotsiaalse progressi tagamine meie planeedil — nii määratles NLKP oma ülesandeid rahvusvahelisel areenil. Neid kinnitasid L. Brežnevi ettekanne NLKP Keskkomitee 1973. a. aprillipleenumil ja pleenumi otsus «NLKP Keskkomitee rahvusvahelisest tegevusest partei XXIV kongressi otsuste elluviimisel».

Pleenum otsustas, et NLKP aktiivne, algatusvõimeline rahvusvaheline poliitika, mis baseerub Nõukogude riigi võimsusel ja autoriteedil ning kogu rahva toetusel, soodustab positiivseid niheid ülemaailmses rahvusvahelises olukorras. Tunduvalt on tugevnenud sotsialistlike vennasmaade positsioonid ja ühtsus, nende kooskõlastatud poliitika mõju maailmasündmustele on kasvanud. Pleenum tegi NLKP Keskkomiteele ülesandeks ka edaspidi vääramatult ellu viia XXIV kongressil määratud välispoliitilist kurssi, võidelda rahuprogrammi täielikuks ellurakendamiseks, jõuda selleni, et saavutatud positiivsed muutused rahvusvahelises olukorras jääksid püsima.

Suur ja õilis ülesanne. Selle täitmiseks võitleb meie partei nagu ennegi leninismi, proletarsete internationalismi võimsa lipu all.

Ajakirjast «Moskva»

LÜHIDALT

Jaundes (Kamerun) toimus III rahvusvaheline Aafrika raamatu näitus teemal «Aafrika kunsti käsitlevad väljaanded», mis kujunes Aafrika mandri kultuurilisel väljapaistvaks sündmuseks.

Tunduv osa näituse ettevalmistustest tehti NSV Liidus. NSVL Teaduste Akadeemia valis ja saatis Kameruni liigi 500 eksponaati — raamatuid ja kogumikes ning ajakirjades ilmunud suuremaid artikleid, estampgraafikat ja fotoreproduktioone.

Kirjastus «Nauka» andis näituse puhul välja Aafrika rahvaste kirjanduste ja kunsti nõukogude uurimuste annoteeritud kataloogi prantsuse ja inglise keeles. Nõukogude väljapanek näitusel, mis oma ulatuselt ületas teiste osavõtjate maade ekspositsioonid, nende seas ka Prantsusmaa ja USA omad, äratas külastajates raugetumat huvi.

ESTICA

■ Moskva kirjastus «Molodaja Gvardija» andis välja Arvi Siia luuletuskogu (tiraaz 24 000). Tõlkinud A. Zorin, B. Stein ja B. Putso.

■ Varssavis ilmuv nädalalehe «Kultura» 8. juuli numbris on avaldatud Gustaw Kania sulest pikem arvustus Jaan Krossi «Nelja monoloogile Püha Jüri asjus». Autor märkib: «Üks on kindel: tutvumine «Nelja monoloogiga Püha Jüri asjus» pakub palju lugemisrõõmu, sest raamat on lihtsalt hästi kirjutatud (ja niisama hästi tõlgitud).»

■ Ajakirja «Teatr» nr. 6 portreede rubriigis ilmus A. Turkovi kirjutis «Lõbusa rahutusega silmis», mis on pühendatud Juhan Smuulile.

■ Ajaleht «Sovetskaja Kultura» avaldas 20. juulil Sergei Levini artikli «Nagu igapäevane leib». Autor käsitleb NSV Liidu rahvaste dramaturgia ja teatrikunsti üldliidulist festivali, vennasrahvaste näidendite lavastamist meie teatrites ning repertuaari elavat vastastikust vahetamist, mis üha kindlamalt juurdub vennasvabariikide teatriellu.

Tšehhidest, lunapargist ja muustki

Te tulete töölt. Olete veidi väsinud, veidi tülinud, pea täis mõtteid homsetest kohustustest, teid häirib õiplekk pükstel ja suvine palavus, ka on teil janu, ning äkki — selle asemel et jälle hakata kiruma õllepuudust ja suviseid järjekordi (nii nagu neid eile ja üle-eilegi sai kiratud) — seate ennast hoopiski mingi kummalise naeratava järjekorra lõppu ning naeratate isegi.

Kuid võib-olla olete elus juba ühteist saavutanud. Teil on maja, noorepoolne naine ja külmkapp õllepudelitega, auto («Moskvitš 412») ja inglise portselanservis kaheteistkümneme suule, teil ei ole veel vaid püstolvälgumihk-lit. Ka teie seisate natuke järjekorras,

tivalide korraldamine, suviste ujulate hooldamine, mitmesugused kursused ja lõpuks alles atraktsioonid. Tallinnas on Brno lunapargist ainult atraktsioonide osa. Ringreisidel oleme käinud vaid NSV Liidus — kahel eelmisel aastal viie, tänavu nelja trupiga, kellest üks töötab praegu Tallinnas. Meid on nähtud ka Jürmalas, Rostovis, Zaporozjes ja mujal. Muljed Tallinnast? Et Tallinn oli esimene välislinn üldse, kus esinesime, siis on ta meile nagu koduseksi saanud. Meeldivad koht mere ääres, head inimesed, kellega koos töötame... Aga lapsed on igal pool, kus peatunud oleme, ühesugused, kõikjal on huvi suur.»

lahutust. Palju meil siis ikka on oma armsas Tallinnas (või Tartus, Pärnus, Kohtla-Järvel — kuidas kellelegi) võimalusi niisama lihtsalt kiikuda ja naerda? Kui veel meenutada, et Tallinnas ei ole ka tsirkust (mis ometi üheski teises korralikus Nõukogude linnas ei puudu), avalikke piljardisaale, välisujulaid ja muud seesugust, siis... Siis on tõepoolest selge, miks peame sõberdusi lõbusaid kohti väljast laenama.

Tallinna Puhkeparkide Direktsiooni direktor Fred Raudberg: «Jah, tõepoolest, tallinlaste nõudmine seda laadi meelelahutuse järele on suur, ning näib aina kasvavat. Kui 1971. aastal

ja kui olete lasketiirul niisama osav nagu senikõikjal mujalgi, ongi ihaldatud ese käes.

Ehk on teie järeltulijal tekkinud kentsakas soov sõita millegipärast just Moskva—Praha rongiga, ning te ei imestagi, et mis pagan küll peaks teie viieaastasel pojalt suvises Prahas tegemist olema, vaid noogutate talle mõistvalt... Sest pole midagi lihtsamat kui sellele soovile vastu tulla.

Teie aga olete autojuht, õigemini olete, sest andsite oma load ajutiselt hoiule, kuid nüüd maksate ainult 30 kopeikat — ja saatete ihaldatud dokumendid tagasi. Kolmeks minutiks.

«Mis see on,» küsite nüüd, «kus on see unelmate paik, kus ainult sellele mõeldakse, et meid ei koormaks tähtsamatud soovid?» Kus on need naeratavad järjekorrad, müstilised rongid, põnevad autodroomid ja lasketiirud? See paik on — kuid arvatavasti teate juba isegi — Tallinna Lauulväljakul, kus on end laagrisse seadnud Tšehho-

See oli siis Anna Honcu. Kuid ikkagi: kas siis tõesti pole inimestel muud teha kui näiteks teadmata põhjustel kellukeste teeks nimetatud ringikihutamisel püüda kõigest jõust tabada pea kohal rippuvat palli, mis tõtt öeldes ju kedagi ei sega? Või milleks üldse kogu see kihutamine ja need jaburad kirstudest tõusvad koletised? Milleks? Nägime mõne tunni jooksul lunapargis sadu väga erinevaid inimesi alates kahekolmeaastastest mudilastest ja lõpetades vähemalt seitsmekümneaastase vanaisaga (kes, muide, väga uljalt autodroomil kihutas). Kohtasime tuttavat kunstnikku ja näitlejat, kuid ei näinud ühtegi tuttavat psühholoogi, kes oleks selle üldise vaimustuse ja hea tuju põhjust autoriteetselt ning teadusepärastelt selgitanud. Püüdsime siis ise seoseid leida. Kahtlemata pakub ringikihutamine laadamuusika saatel parajal määral lõbu noorele ja vanale, aga kui kauaks... Ka on tšehhide lunapargis pakutavate lõbustuste tehniline

müüsimise suve jooksul 800 000 piletit, siis tänavu on tõenäoline jõuda poolteise miljonini. Kõige rohkem külastajaid käis mai lõpul, hooaja esimesel nädalavahetusel: päevane sissetulek ulatus siis üle 26 000 rubla. Nii et oma lunapargi loomine oleks igati kasulik ja lähemal ajal peaksid vastavad organid asja ka otsustama.»

Küllap pole sel puhul tarvilik nii mitmepoolne arutelu kui näiteks ooperiteatriga seoses, aga küsimusi tekib siingi. Et nende atraktsioonide tase, mida tšehhid meile praegu pakuvad, ei ole just kaasaegse tehnika viimane sõna, on päevselge, aga vaevalt ka meie kõige moodsamaid «lelusi» suudame hankida. Tundub, et tehnilises mõttes saame jääda äärmiste näidete vahele. Ja nagu tšehhide lunapark, peaks meiega park olema mõeldud eeskätt perekondadele, kus nii vanad kui ka lapsed võiksid koos lõbutseda ja vaba aega mõnusasti veeta. Asja teine külg on puhtkunstiline. Tahaks, et

slovakkia lunapark, avatud iga päev (välja arvatud teisipäev) kella kahest päeval üheksani õhtul, nädalavahetustel niisama kauaks juba keskpäevast peale. Nii see on. Ja iga päev tiirlevad laululava kõrval karussellid, kihutavad autod, puhiseb vedur, pauguvad püsid. Õuduste koopas naerab skelett tšehhi rahvamuusika saatel oma üksildast naeru... Siinkohal mõni sõna lunapargist, nagu sellest rääkis hiljuti Tallinnas viibinud Brno linna puhkeparkide peadirektriss Anna Honcu:

«Meil on puhkeparkide ülesanded veidi laiemad kui teil siin. Nende hulka kuulub ka kogu kontserditegevuse, sealhulgas rahvusvaheliste muusikafes-

ja kujunduslik tase kohati üpris primitiivne ning õige kaugel sellest, mida meiega huvilised on võinud mujal maailmas, kas või näitusel «Atraktsioon 71» Moskvast näha. Ja on vist ikka vähe küll, kas sõita hariliku karusselliga või hoopis raketoplaanil, kus sa võid kaaslõbutsejate rakettide fotosilmi pimestades neid «alla tulistada» või siis ise ohvriks langeda. Kuid ometi — publikut jätkub! Ning põhjendatult. Prob- leemikimbu võib küll kokku siduda iga aastaga üha suurenevast töökoormusest ja argielu pingest, standardmajadest ja -korteritest, konveieritöö monotoon- susest ning meil seni veel väljaarenda- mata võimalustest saada «tühja» meele-

suudaksime anda oma lõbustuspargile, kui see kava tõesti teoks saab, maastikuarhitektuuriliselt ja üksikatraktsioonide kujunduselt igati tänapäeva disaini tasemele vastava väljanägemise. Kas see on sobiv ülesanne Kunstiinstituudi diplomandile või juba lõpetanud noorkunstnikule, peaksid asjadele lähemalseisjate otsustada jääma.

Seda, kuidas kõik meil tegelikult kujuneb ja millal Tallinn oma lunapargi saab, näitab tulevik. Seniks aga — min- gem Lauulväljakule lustima! Meie te- game seda ega kavatsegi kahetseda.

TOOMAS KALL
JAAK OLEP

MOSKVA FILMIFESTIVALI AUTASUD

23. juulil tehti teatavaks Moskva VIII rahvusvahelise filmifestivali tulemused.

Täispikkade mängufilmide konkursil määrati **kuldauhinna** filmile «See magus sõna vabadus» (NSV Liit); režissöör Stanley Kramerile (USA, film «Oklahoma, nii nagu ta on») — humanismiteema järjekindla käsitluse eest filmikunstis; filmile «Armastus» (Bulgaaria).

Jürii eriauhindade vääriks arvatil filmid «Matteotti mõrv» (Itaalia) — poliitilise teema veenva käsitluse eest; «Suteska» (Jugoslaavia) — antifasistliku võitluse teema käsitluse eest; «Nood aastad» (Mehhiko) — rahvusliku vabadusvõitluse teema käsitluse eest.

Hõbeauhinna määrati filmidele «Foto-graafia» (Ungari), «Kopernik» (Poola), «Röövimine» (Prantsusmaa).

Auhinnad parima naisosatäitmise eest said Tra Giang («17. laiuskraad: päevad ja ööd», Vietnam DV) ja Ingrid Wardund («Lina pulm», Norra).

Auhinnad parima meesosatäitmise eest anti Sergio Corrierile («Inimene Masinist», Kuuba) ja Ramaz Tšhivadzele («Istikud», NSV Liit).

Jürii diplomid läksid filmidele «Reetmise päevad» (Tšehhoslovakkia), «Kodu, armas kodu» (Belgia), «Istikud» (NSV Liit), «Touqui-bouqui» (Senegal) ja «Plahvatus» (Rumeenia).

Lühifilmide konkursil määrati **hõbeauhinna** parimate kroonika- ja dokumentaalfilmide eest järgmistele ekraaniteostele: «Surm töö» (Itaalia); «Nukker kuld» (Kolumbia); «Tee Truong Soni» (Vietnam DV) — julgete ja mehiste reportaažvõtete eest raskestes sõjatingimustes.

Hõbeauhinna parimate populaarteaduslike filmide eest läksid ekraaniteostele «Punane päike» (Taani) ja «Allveehooiused» (Suurbritannia).

Jürii auhind looduskaitseteema eduka lahenduse eest anti filmile «Leekidesse sammujad» (NSV Liit).

Jürii eridiplomidega väljapaistvate ideelite ja kunstiliste saavutuste eest määrati ära filmid «Pesunaised» (Saksa DV), «Vanad linnas» (Süüria), «Kaheksajalg Tšilli moodi» (Tšili), «Roosid Lidicest» (Tšehhoslovakkia) ja «Soolo» (USA).

Lastefilmidest võitis **kuldauhinna** «Pinnocchio» (Itaalia).

Hõbeauhinna läksid filmidele «Rännak» (Iraan), «See julm, tühi poiss» (Poola), «Punkt, punkt, koma...» (NSV Liit) — Eestis linastus pealkirja all «A, B, hakka pähe».

Jürii määras **pronksmedalid** filmidele «Kuus karu ja kloun Cybulka» (Tšehhoslovakkia) — parima komöödia eest; «Veronica» (Rumeenia) — parima muusikateose eest muinasjutužanris.

Jürii eridiplomid pälvisid filmid «Jalutus käik» (Tšehhoslovakkia) — originaalse multiplikatsiooni eest; «Tom Sawyer» (USA) — Mark Twaini teose uue ekraniseeringu eest.

Rahvusvahelise Filmipressi Föderatsiooni auhind määrati Senegali režissöörile Gebrel Diopile (film «Touqui-bouqui») hiljuti kolonialismist vabanenud maade arenguga seotud aktuaalse teema omapärase kunstilise käsitluse eest.

NSVL Kinematografistide Liidu juhatus diplomaadid määrati Tšehhoslovakkia filmile «Reetmise päevad», näitleja Ricardo Cucciolale osatäitmise eest Itaalia filmis «Matteotti mõrv» ja Iraagi filmi «Janused» režissöörile Muhamad Šakri Džamilile panna eest arenevasse filmikunsti.

Rida filme määrati ära riiklike ja ühiskondlike organisatsioonide, loominguliste liitude ning ajalehtede ja ajakirjade toimetuste auhindade ja diplomitega.

(TASS)

AUTASUSTAMISI

● Edukate külalisetenduste eest Eesti NSV-s autasustati Leningradi Riikliku Akadeemilise Komöödiateatri kollektiivi Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga.

Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja said Leningradi Riikliku Akadeemilise Komöödiateatri näitlejad Irina Zarubina, Jelizaveta Uvarova, Vera Karpova, Sergei Kokovkin, Jevgeni Zarov, Vjatšeslav Zahharov, Viktor Haritonov, Nikolai Heifetz, Anatoli Milovslavski, Vadim Golikov, Pjotr Fomenko ja Mihhail Jankovski.

● Viiekümnennda sünnipäeva puhul ning eeskujuliku töö ja aktiivse ühiskondliku tegevuse eest anti trükikoja «Jõgevatrükk» direktorile Ella Hohlovale Jõgeva rajooni parteikomitee ja täitevkomitee aukiri.

AUNIMETUSI

BORIS BERNSTEIN

ENN PÕLDROOS

Teenete eest eesti nõukogude kunstiteaduse arendamisel anti Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega Eesti NSV Kunstnike Liidu liikmele kunstiteadlasele Boris BERNSTEINILE Eesti NSV teenelise kunsti tegelase aunimetus ning teenete eest eesti nõukogude kujutava kunsti arendamisel Eesti NSV Kunstnike Liidu liikmele maalikunstnikule Enn PÕLDROOSILE Eesti NSV teenelise kunstniku aunimetus.

PARTEI JA RAHVA VÄÄRAMATU ÜHTSUS

Pidulik koosolek Tallinnas

Üleeile oli Tallinnas partei-, nõukogude ja ühiskondlike organisatsioonide ning Eesti NSV töotajate esindajate pidulik koosolek VSDTP II kongressi 70. aastapäeva puhul.

See on suur tähtpäev NLKP ja kogu meie maa ajaloo, rahvusvahelise kommunistliku ja töölisliikumise ajaloo. Mõõdunud perioodil on kuulsusriikas leninlik partei — maailma esimese tööliste ja talupoegade sotsialistliku riigi valitsev partei — läbi käinud võitluse ja võitude grandioosse tee ning viib nüüd nõukogude rahvast kindlalt edasi kommunismile.

Piduliku koosoleku presiidiumis olid seltsimehed J. Käbin, A. Vader, V. Klauson, K. Lebedev, N. Johanson, O. Merimaa, E. Tõnurist, F. Ušanov, K. Vaino, V. Väljas, A. Purga ja L. Sišov ning teised vabariigi juhtivad partei- ja nõukogude töotajad, sotsialistliku töö kangelased ja partei veteranid.

Avasõna lausis NLKP Keskkomitee liige, EKP Keskkomitee esimene sekretär sm. J. Käbin.

Sm. Käbini kõnet kuulati suure tähelepanuga ja sellele reageeriti kehtvate kiiduavaldustega.

Suure vaimustusega valiti aupresiidiumi NLKP Keskkomitee Poliitbüroo. Ettekandega «70 aastat VSDTP II kongressist» esines NLKP Keskrevisjoni-komisjoni liige, EKP Keskkomitee teine sekretär sm. K. Lebedev.

Saalis puhkesid palavad kiiduavaldused vastuseks tervitussõnadele marksismi-leninismi auks, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei, Lenini suure partei auks.

Tõrmitiste kiiduavalduste saatel võeti vastu tervituskiri NLKP Keskkomiteele.

Koosolek oli lõppenud. Püsti seistes laulsid saalisviibijad parteihümni «Internatsionaal».

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU KAHEKSANDA KOOSSEISU VIIES ISTUNGJÄRK

Üleeile algas Toompeal Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu kaheksanda koosseisu viies istungjärg.

Neljanda ja viienda istungjärku vaheline periood oli rikas tähelepanuväärsete sündmuste poolest. Nagu kõik nõukogude inimesed, lülitusid meie vabariigi töotajad aktiivselt võitlusse viisaastaku kolmanda, otsustava aasta rahvamajandusplaani edukaks täitmiseks ja on juba saavutanud üsnagi palju töövoite. Meie inimeste sügava rahulolu on esile kutsunud NLKP Keskkomitee, tema Poliitbüroo ja isiklikult NLKP Keskkomitee peasekretäri seltsimees L. I. Brežnevi välispoliitiline tegevus NLKP XXIV kongressil kavandatud rahuprogrammi ellurakendamisel.

Kell 10 hommikul asusid loozidesse seltsimehed J. Käbin, A. Vader, V. Klauson, K. Lebedev, N. Johanson, O. Merimaa, E. Tõnurist, F. Ušanov, K. Vaino, V. Väljas, A. Purga ja L. Sišov, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitja A. Rüütel, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitjad G. Nellis, G. Tõnspooeg ja A. Vendelin, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär V. Vaht, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi ja vabariigi valitsuse liikmed.

Eesistuja laua taga olid Eesti NSV Ülemnõukogu juhataja rahvasaadik I. Vahe ning tema asetäitjad rahvasaadikud H. Burmeister ja V. Maamägi.

Istungjärku avas Eesti NSV Ülemnõukogu juhataja I. Vahe.

Kuulati ära mandaatkomisjoni ettekanne, mille esitas komisjoni esimees rahvasaadik K. Nõmm. Ülemnõukogu võttis mandaatkomisjoni ettekande põhjal vastu otsuse tunnustada Eesti NSV Ülemnõukogu saadiku I. Toome volitusi, kes valiti 18. veebruaril 1973 Mustla valimisringkonnas nr. 174.

Kinnitati järgmine päevakord:

1. Eesti NSV rahvamajanduse arendamise 1973. aasta riikliku plaani ja sotsialistlike kohustuste täitmise käik.

2. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadluste kinnitamine.

3. Muudatused Eesti NSV Ülemnõukogu alaliste komisjonide koosseisus.

Ettekandeks «Eesti NSV rahvamajanduse arendamise 1973. aasta riikliku plaani ja sotsialistlike kohustuste täitmise käigust» anti sõna Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehele rahvasaadik V. Klausonile.

Ettekandele järgnenud läbirääkimistel võtsid sõna rahvasaadikud U. Jürisoo (Narva valimisringkond nr. 64), V. Konstantinov (Tallinna valimisringkond nr. 7), V. Tenosaar (Tallinna valimisringkond nr. 10), A. Nagel (Vastseliina valimisringkond nr. 182), N. Serebrjannikov (Kohtla-Järve valimisringkond nr. 56), E. Lill (Tallinna valimisringkond nr. 37), J. Vladõtsin (Narva valimisringkond nr. 61), Tartu Linna TSN Täitevkomitee esimees R. Ilp, rahvasaadikud M. Liiva (Viljandi maavalimisringkond nr. 170) ja O. Merimaa (Türi valimisringkond nr. 123), Narva Linna TSN Täitevkomitee esimees A. Zamahhin, rahvasaadik J. Mere (Simuna valimisringkond nr. 144).

Eile istungjärg jätkus. (ETA)

KULTUURI- AREENILT

Bulgaaria 1923. aasta septembrilüestõusu 50. aastapäevaks (esimene fašismivastane ülestõus maailmas) ilmuvad Bulgaaria kirjastuste väljaandel mitmed eriväljaanded, muu hulgas entsüklopeedia, «1923. aasta ülestõus», mis sisaldab materjale ülestõusu ettevalmistamisest, osavõtnest, samuti Georgi Dimitrovi ja Vassil Kolarovi avaliku kirja. Antakse välja album «Septembrilüestõus Bulgaarias» rohkete fotode, kaartide ning teiste ülestõusu valgustavate materjalidega.

Lukirjandusest on ettevalmistusel järgmised teosed: Radoslav Mihhailovi romaan «Esimene valangud», Kamen Kaltševi «Lõomav suvi», Georgi Karaslavovi näidend «Ema kõigile», Mladen Issajevi värsikogu «Septembriraev» jt. ning kirjanduskriitiliste uurimuste kogumik «1923. aasta september ja bulgaaria kirjandus».

Kesk-Aafrika pealinna Banqui ühes kinolõppes Nõukogude filminädal, mille jooksul linastati ekraaniteoseid «Vaata, mida toob esmaspäev», «Valgevene vaksal», «Kremli kellad», «Musta märgiga valge linn», «Viimne reliikvia». Nõukogude filmikunsti esindasid näitlejad Olga Ostrumova ja Anatoli Kuznetsov.

Kuuba Raamatuinstituudi trükikoda las- kis välja juubeliexemplari — 100 000 000. raamatu. Instituut koordineerib kogu vabariigi kirjastustegevust. Oma eksisteerimise kuue aasta jooksul on välja antud 4000 raamatut, üle 48 miljoni brošüüri, enam kui 40 miljonit teaduslik-tehnilist, ühiskondlik-poliitilist ja spordiajakirja.

Rumeenia Teaduste Akadeemia raamatu- kogu saadab igal aastal teistes maadesse üle 130 000 raamatu. Siia kuuluvad teaduslikud uurimused, Rumeenia väljapaist- vate kultuuri- ja kunstitegelaste ning kirjanike teosed. Tänavu on raamatukogul kirjanduse vahetamise suhtes ümmarqu- selt saja riigi teaduste akadeemia, rahvus-liku raamatukogu, ülikooli, instituudi ja informatsioonikeskusega.

Maria Callas on otsustanud lavale tagasi pöörduda, teatatakse Rooma teatriringkon- dades. Maailmakuulus lauljanna esines oma viimases rollis (Tosca) 1965. aastal. Pärast pikka eemalviibimist tahab M. Cal- las alustada kontserdisaalis: tal on ette valmistatud programm, mis kannab nime- tust «Aariad, laulud, duetid». Temaga koos laulab itaalia tenor Giuseppe di Stefano.

Somaalimaal Mogadišu linnas korraldati esimene somaali kujutava kunsti näitus, mille rohked külastajad võtsid elava hu- vi vastu. Välja oli pandud üle 200 ko- halike kunstnike maali, skulptuuri ja käsi- tööeseme.

Pariisi tuntud kirjastus «Hachette» on andnud välja kapitaalset bioograafilist uurim- use «Jules Verne», mille kirjutas kirja- niku pojapoeg Jean Jules-Verne. Liigemale nelikümne aastat kogus ta materjale oma kuulsa vanaisa bioograafia jaoks. Kuigi Jules Verne kuulub planeedi kõige loeta- vamate autorite hulka, on tema elu ja loo- mingut seni vähe uuritud. «Jules Verne'i looming ise on andnud põhjuse selle kõige erinevamateks interpretatsioonideks», üt- les Jean Jules-Verne intervjuus Pariisi nä- dalalehele «Les Nouvelles Litteraires». Verne'i looming on särav, kuid selles on ka mõõdukasus.

Jules Verne'i «nooruse saladust» vaatleb tema pojapoeg aspektist, et kirjaniku püs- titatud küsimused ühtivad olemuselt täna- päeva probleemidega. Jules Verne'i raamatud haaravad julgelt romantilise ajastu teaduslike otsinguid, jaatades inimlois- tust, üllaid tundeid ja usku inimesse, mis näivad täiesti vastavat meie kosmoselendu- de eepohile ja teaduslik-tehnilise revolutsiooni grandioossetele edusammudele.

Jean Jules-Verne rõhutab, et oleks üle- kohtune arvata Jules Verne'i raamatuid ainult lastele kirjutatuks. Tema looming on adresseeritud kõigi vanuseastmete lugejai- le. «Igal eal on Jules Verne'il võimalik tea- da saada üha rohkem saladusi», mär- qib ta.

Ameerika nimekas filminäitleja Sidney Poitier on otsustanud loobuda näitlejakar- jäärist ja proovida kätt filmitegemisel. Nüüd käivadki Londonis tema juhtimisel ekraaniteose «Kuum detsember» võttes. Peaosad täidab Jamaika näitleja Ethel Anderson.

Uues Bachi mälestuspaigas Leipzigi Thomaskirchhofi linnaosas tehakse ette- valmistusi messikülastiste vastuvõtuks. As- jaarmastajad võivad siin faksiimiletrük- ke omandada, mille hulgas on Leipzigi linna rae poolt 1723. a. kiriku eeslaulu jaoks väljaantud teosed. Ka hakatakse messilinnas Bachi muusikat külastile jaoks mängima.

MIHHAIL ISSAKOVSKI SURNUD

Suri Mihhail Issakovski, silmapaistev nõukogude poeet, sotsialistliku töö kangelane, nelja Lenini ordeni omanik, Kommunistliku Partei liige 1918. aastast.

Pärit rahva hulgast, rahva eluga katkematutes sidemetes, oskas Mihhail Issakovski oma loomingus väljendada nõukogude inimeste mõtteid, tundeid ja püüdlusi. M. Issakovski luuletused jäädavalt paljurahvuselise nõukogude kirjanduse kullafondi. Tema luuletuste rahvalikkust ja lüürilisust tõendab fakt, et paljud neist on heliloojate poolt viisistatuna lausa rahvalauluna üldtuntuks saanud («Katjuša», «Rindeäärse metsas», «Ju rändlinnud asuvad teele» jpt.).

M. Issakovski luuletuskogude miljonilised tiraazid kõnelevad rahva suurest austusest tema loomingu vastu.

OLI JA ON

● Möödunud nädalavahetusel peeti Kärda kultuuripargis Hiiu- ja Pärnu maakondade rahvakunstiõhtu ja laulupäeva, kus külalisteks olid teeneline segakoor «Raudam» Ahti Raiuse, Tallinna Tuletoormaja rahvatantsuansambel Ott Valgemäe, Tallinna Taksopargi laulumehed Enn Kiilaspea ning Tallinna Vineeri- ja Mööblikominaadi puhkpilliorkester Vello Loogna juhatusel, Kohtla-Järve E. Vilde nim. klubi naiskoor jt. Peoliste hulgas viibis ka Hiiu- ja Pärnu maakondade sotsialistlikus võistluses oleva Saumjani rajooni delegatsioon Armeenist. Rahvakunstiõhtu ja laulupäeva üldjuhtideks olid Maret Kõmmus ja Edgar Pärnsalu.

● Teenete eest vabariigi rahvamajanduse arendamises, aktiivse osavõtu eest NLKP XXIV kongressi otsuste täitmisest ja seoses Eesti NSV 33. aastapäevaga paigutati Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu otsekohe vabariiklikule autaholile 49 eesrindliku töötaja fotoportreed. Kultuuritöötajatest on nende hulgas Põlva rajooni kultuurimaja direktor Heino Hiiesalu.

● Tšehhoslovakkiasse sõitis Leo Metsar, kes võtab osa Bratislavas korraldatavast tšehhi keelest tõlkijate suvekooli tegevusest.

● Jõudsid lõpule Pärnu suvemusikakontserdid. Muusikasuvi sellega siiski ei lõppenud. 3. augustil algab muusikafestival «Pärnu 73», mille avakontserdil laulab Eesti NSV teeneline kunstnik Margarita Voites. Kümne päeva kestel toimub Raekassa kontserti. Muusikafestivali peakorraldaja on Eesti NSV Riiklik Filharmoonia.

● Suure Isamaasõja aastate suuremaid partisanivõitlusi Tartu rajooni territooriumil peeti 1944. a. veebruaris Võrtsjärve mail. Rahvatasujate mälestuseks püstitas nüüd sealtkandi rahvas Rannu koolimaja ette mälestussamba, mille pidulik avamine sai teoks möödunud laupäeval. Samba autor on skulptor Juhan Paberit.

● Vabariigi 33. aastapäeval leidis Paide Vallimäel aset Paide rajooni muusikapäev, kus domineerisid puhkpillimuusika. Muusikapäeva mälestusmedali said kollektiivide juhid: Tallinna garnisoni puhkpilliorkestri juht I. Tomberg, Kabala noorteorkestri juht A. Päril, E. Kuulmann (Türi Metsakombinaadi orkester), O. Noormets, (Vätsa kultuurimaja orkester), E. Alasalu («Estonia» kolhoosi orkester), K. Liivak (Jäneda kultuurimaja orkester), T. Hiob (Paide RTK orkester), T. Peetsalu (Paide MEK-i ansambel), külalisdirektori R. Uusma ja muusikapäeva üks initsiaatoreid, Paide kultuurimaja inspektor T. Tamm. Muusikapäeva puhul oli Paide koduloomuuseumis avatud näitus rajooni muusikaelu ajaloost.

● Kuu aega viibivad Haapsalus kursustel 30 isetegevuslikku näitejuhti peaaegu igast meie vabariigi paigast. Kursuste juhendaja on Bernhard Lülle Eesti NSV Rahvaloomingu Majast, õppejõud Karl Ader, Paul Maantee jt. Lõpuks korraldatakse avalik loominguõhtu, kus esitatakse katkendeid «Peer Gyntist», «Tõest ja õigusest», etüüde, tummisteene jn.

● Viljandi turismiklubi korraldab ka tänava C. R. Jakobsoni sünniaastapäeva tähistamiseks matka Kurgjale. Traditsiooniline rännak mööda Sakala teed algab 28. juulil kl. 11. Külalistakse C. R. Jakobsoni talumuuseumi ja E. Sargava kodutalu ning võetakse osa samas peetava Viljandi matkajate kokkutuleku üritustest.

● Täna kell 12 avatakse Eesti NSV Rahvamajanduse Saavutuste Näituse paviljonides «Baltikumi tarbekeraamika». Väljapanek koosneb Leedu, Läti ja Eesti keramikatootjate kunstitööde kombinatsioonide ja ka individuaalloominguna valminud tarbetoode, meie vabariigi ekspositsioonis ka klaasemetest.

● Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi rahvalauleurijad käisid koos Riikliku Konservatooriumi ning Keele ja Kirjanduse Instituudi töötajatega ühisel kolmenädalasel ekspeditsioonil Valga rajooni Kaagjärve külanõukogus. Tähelepanu pöörati kõigile rahvaloomingu vormidele — regivärsiliste ja uemate rahvalaulude kõrval ka rahvajuttudele ning -mängudele, vanasõnadele, kõnekäändudele jt. Külalastati Karula ümbruse vanimat elanikku, Rebasemõisa elunevat 102-aastast Andres Madalat.

● Eesti Looduskaitse Seltsi Türi ja Suure-Jaani osakond organiseerisid suvepäeva Vilveres Rõugu dendropargis. Käidi Kabala metskonnas, vaadeldi Tagametsa kaunist loodust jne.

NOTA BENE!

NÄITUSESAAJAD

TALLINNA KUNSTISALONGIS on Leili Kuldkepi metallistööde näitus. Alates 30. juulist on Saima Loigu tööde näitus. Avatud kl. 12—18. Laupäeval kl. 12—16. Pühapäeval suletud.

KUNSTIHOONE SEKTSIOONIDE SAALIS on Eha-Pilvi Jõe klaasinäitus. Alates 2. augustist on Saima Loigu tööde näitus. Avatud kl. 12—19. Esmaspäeval kl. 12—18. Teisipäeval ja kolmapäeval suletud.

PIRITA SOVHOOSI NÄIDISALAS (Pirita tee 26) on Erika Haggi skulptuuride näitus. Avatud iga päev kl. 12—20.

EESTI NSV RIIKLIKUS KUNSTIMUSEUMIS on näitus «Eesti kunst», «Nõukogude Eesti maal», «Vanad meistrid», «K. Toominga kunstikogu». Avatud kl. 12—19. Laupäeval ja pühapäeval kl. 11—19. Teisipäeval suletud.

TARTU RIIKLIKUS KUNSTIMUSEUMIS on Martiros Sarjani joonistuste näitus. Avatud kl. 12—19. Esmaspäeval suletud.

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMA- TEATRI KÜLALISSETENDUSED

«Vanemuise» väikeses majas
Teisip., 31. VII, kolmap., 1. VIII ja neljap., 2. VIII kl. 19 «Lea»; reedel, 3. VIII, laup., 4. VIII kl. 19 «Mees, naine ja kontsert»; teisip., 7. VIII, kolmap., 8. VIII ja neljap., 9. VIII kl. 19 «Õhtusöök viiele»; reedel, 10. VIII, laup., 11. VIII ja pühapäev, 12. VIII kl. 19 «Meie nooruse linnud»; teisip., 14. VIII, kolmap., 15. VIII ja reedel, 16. VIII kl. 19 «Ära jäta mind!»; reedel, 17. VIII, laup., 18. VIII ja pühapäev, 19. VIII kl. 19 «Õhtusöök viiele».

Viljandis «Ugala» ruumides
Teisip., 31. VII, kolmap., 1. VIII ja neljap., 2. VIII kl. 19 «Mees, naine ja kontsert»; reedel, 3. VIII, laup., 4. VIII ja pühapäev, 5. VIII kl. 19 «Lea»; teisip., 7. VIII, kolmap., 8. VIII ja neljap., 9. VIII kl. 19 «Meie nooruse linnud»; reedel, 10. VIII, laup., 11. VIII ja pühapäev, 12. VIII kl. 19 «Õhtusöök viiele»; reedel, 17. VIII, laup., 18. VIII ja pühapäev, 19. VIII kl. 19 «Ära jäta mind!».

Pärnu kuurordiklubi
Teisip., 14. VIII ja kolmap., 15. VIII kl. 20 «Õhtusöök viiele».

Nõmme sovhoosi klubi
Neljap., 16. VIII kl. 20 «Õhtusöök viiele».

UUSI RAAMATUID

Eduard Männik. TEOS. Hall maja. Sõjajutud. Inimesed vaekausil. Ajalehepoisid.

Raamatusse on koondatud kõige huvipakkuvam ja iseloomulik osa Eduard Männiku (1906—1966) kirjanduslikult teelt: romaan «Hall maja» (1930), sõjajutud «Paljassaare tipul» (1948), «Südamete proov» (1950) ning pikemad jutustused «Inimesed vaekausil» (1957) ja «Ajalehepoisid» (1958—1962). «Teoste» sissejuhataval veerul märgib koostaja V. Ilus, et E. Männiku nõukogudeaegne looming ei vaja kommenteerimist, küll aga pole võib-olla ülearune mõni selgitav sõna tema debüütromaan «Hall maja» taasavaldamise puhul. «Hall maja» ilmus esmakordselt «Looduse» kroonise romaanis sarjas, kusjuures kirjastus suvaliselt romaani tunduvalt kärpis. Tolleaegne professionaalne kriitika (O. Urgart) oskas märgata noore Männiku kirjanduslikku võimekust, osutades ühtlasi A. Kuprini «Müika» eeskujule. Esimestel sõjajärgsetel aastatel, kui Eduard Männikust oli kasvanud silmapaistev proosaist, suhtuti kriitikas «Hallisse majasse» peaaegu kui

autori nooruspatusse, mida ei kõlvanud meenutada. Kuid juba 1956. aasta algul ütles P. Kuusberg selle romaani kohta paikapidavad sõnad: «Männik ei kirjutanud oma «Halli maja» kodanliku kesk-konna rikutud maitse köidatamiseks, vaid siin on tugevasti tunda noore autori protesti-tahet olukordade vastu ühiskonnas, mille pinnalt võrsuvad niisugused hallid majad». Kujundanud A. Hoidre. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 28 000 eks. 548 lk. Hind 1,22 rbl.

Uno Laht. MU KALLIS KODUVILLANE PROVINTS. Ajalaulud.

Tsükleis «Seltskondlikud mängud», «Läbi aguli... loomaaeda», «Paradiisi ja saunas», «Enese(t)estused», «Vaateid Vargamäelt...» ja «... ja parnässuse päält», «Kuku, kuku, kellakägu!», «Kollektiivse tarkuse sünda», «Alabama jäätis», «Kuld-rannake», «Kullatud kuplite all», «Jubeliaana» ja «Teekond murtud metsas», uljas loodus-kaitsealul Kiplingi laadis suviseks rahvamatkaks «Me oleme valged jumalad», nukur-suusalaalus Lahe laadis «Hüljatud talus», värssfolje-tonis «Neitsid kaevul», kup-les «Pirukatund», ballaadis priskuse ülistuseks, luuletu-gudes «Heas klikaegses ki-vimajas...», «Varietees, kel-la-viite-tee!», «Pidulik vestlus personaal pensionari sm. Mau-seriga», «Sõkriteater», «Älä noli pulukummil» käsitleb

autor paljusid ühiskondlikke probleeme nii satilrilises kui ka filosoofilises laadis. Eessõ-na asemel antud värssides mainib poeet: «Ei, kullake-sed, ärge otsige koduvilla-sust Nuustakult või Nehatust, vattvammustest, kes nullas tuhnivad, vaid

Provints kummitab meis endis, kullakesed. Nailonsajandi tõusiku suursugusust vaevab villane mõõdanik vaimselt! Seitsesada aastat kintsukaapimist, igale võimule ja mõelõivule vastavalt kännust kännuni, võõralt laulat kiidumanti klaniv, õõskirvest kohvikannuni. lee-eelt TV-pastlaromantikani.

Sel popil teemal, delikaatselt vintske-l, kui lubate, koos teiega, provintslen ja koduvillaseks jään, kullakesed, nagunii.

Kujundanud E. Palmiste ja mat. Trükitud 16 000 eks. R. Meel. Kirjastus «Eesti Raamat». 176 lk. Hind 84 kop.

Bernhard Kellermann. TUNNEL.

XX sajandi saksa kirjandu-se suurema realisti Bernhard Kellermanni (1879—1951) roma-nilooming on meie luge-jale üsna tuntud. Eesti keeles on näinud trükivalgust «In-geborg» (1918), «Yester ja Li» (1927), «Meri» (1928), «9. no-venber» (1958), «Anatoli linn» (1959) ja «Surmatants» (1962). Ka romaan «Tunnel» on varem eesti keeles ilmu-nud 1913. aastal. Kellermanni kuulsaima romaani süžee ra-janeb utopiliselt tunneli ehi-tamise ideel Atlandi ookeani alla. Ise töötaja ja eksplua-teritav, on projekti autor Mac Allan samal ajal ka ekspluaatorite abiline. Et kiirendada kasumi laekumist aksionäridele, forsseerib ta lausa ennekuulmatuse ni tun-neli ehitamist ja muudab sel-le tööliste suhtes tõeliselt sunnitööks. Õnnetusjuhtumid, konfliktid töölistega, mäss — kogu see ränk koorem lasub peategelase hingel ja viib ta ehituse lõpuks nii füüsilise kui ka moraalse kokkuvarise-miseni. Tema armastatud naine ja laps langevad samuti tunneli ohvriks. Oma roma-niga toonitab kirjanik tehni-ka võidukäigu inimvaenuliku olemust kapitalistlikus ühiskonnas. Saksa keelest tõlkinud Armand Tungal. Kaane kujundanud M. Oksine. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 278 lk. Hind 93 kop.

maiseni. Tema armastatud naine ja laps langevad samuti tunneli ohvriks. Oma roma-niga toonitab kirjanik tehni-ka võidukäigu inimvaenuliku olemust kapitalistlikus ühiskonnas. Saksa keelest tõlkinud Armand Tungal. Kaane kujundanud M. Oksine. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 278 lk. Hind 93 kop.

Maimu Linnamägi. SÜGISE SÜNNIPÄEV.

Keskmisele koolieale kirju-tatud värsiraamat laste män-gudest, lapsepõlve meenutus-test, kevadest ja suvest kuni sügise sünnipäevani välja, mil «haarab koolikella päevi-

tanud pikku noor hästi puha-tud septembrikuu». Illustree-rinud Asta Vender. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 32 000 eks. 48 lk. Hind 12 kop.

«LOOMING» nr. 7.

Juuliumbrist loome Ülo Ojatalu tõlkes Vladimir Ma-jakovski autobiograafiat «Mi-na ise», Lembit Kivisaare romaani «Paradiisi Illu» lõ-puosa, Jaan Kaplinski jutu-kest «Kust tuli õõ», Arvo Valtoni novelle «Kontroll-töö», «Valge kass», «Tulede vahel» ja «Juubel» ning värse Hando Runneli, Ave Alavainu ja Saima Lepiku sulest. Ungari esimese suure luüriku Bálint Balassa (1554—1594) luulet vahendab El-

len Niit. VSDTP II kongressi tähtpäeva puhul võtab kir-jutusega «Õtsustavus» sõna Villem Gross, kolhoosiesi-meestest, nendest kui orga-nisaatoreist, unistajast, rah-vameestest mõtiskleb Einar Maasik, Valmar Adams on andnud kirjutise «Filosoofil-se lüürika künnisel», milles peatub Fjodor Tjutšev ja tema retseptisioonil Eestis, Nikol Andresen aga artikli murranguagade kirjandus-likust liikumisest «Siurus».

V. Mezentsjev. IMED LOODUSED.

Selles populaarteaduslikus raamatus kirjeldatakse mit-mesuguseid loodusnähtusi, mis esimesel hetkel võivad näida üleloomulikuna, peaaegu imedena. Kõitva jutusta-misoskusega selgitab autor, et pealtnäha ebatavalise nä-huse põhjus on täiesti tavajä-ne, mõtestab lahti, milles ja kuidas elab ime, mispärast ta tekib ja millal sureb. Teo-se esimeses osas vaadeldakse tuulest põhjustatud loodus-nähtusi, tornaadoseid, taifuune jne. Teises osas on juttu veest, paduvihmade ja ülejuu-tuste toodud hädadest. Kol-mandas osas maavärinaist ja maalihkeist, neljandas aga «õhuviirastustest» fata-morganadest, «lendavatest taldrikutest» jt. Vene keelest tõlkinud T. Reima. Kaane ku-jundanud V. Jersov. Kirjas-tus «Valgus». Trükitud 10 000 eks. 320 lk. Hind 70 kop.

R. Hagelberg. SPETSIALIST, ÜHISKOND, PROGRESS. Bro-šüüris valgustatakse spetsia-listide ettevalmistamise ja ka-sutamise majanduslikke proble-me. Kaas: L. Kruusmaa. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 68 lk. Hind 13 kop.

MATEMAATIKA- JA ME-HAANIKAALASEID TÖID XII. Sisaldab ümmarguselt 30 eesti-, inglisi- ja saksa keelsete resümeeidega töid. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised. Viirik 305. Trükitud 500 eks. 304 lk. Hind 1,93 rbl.

A. Abramova. TÕETAVA NAISE ÕIGUSED. Teatmik tut-vustab lugejat NSV Liidu tähtsamate tööseadusandluse alustega, põhiliselt on käsit-leatud ainult naisi puuduta-vaid sätteid. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 15 000 eks. 140 lk. Hind 26 kop.

METOODILINE JUHEND NLKP AJALOOST KAUGÕP-PIJALE. Koostanud TPedi marksimi-leninismi kateedri dotsendid O. Kuuli, L. Rand-mets ja V. Toom. E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi väljaanne. Trüki-tud 500 eks. 20 lk. Hind 3 kop.

«NÕUKOGUDE KOOL» nr. 7. Avaldab materiale partei- ja majandusaktiivi vabariikli-kult koostööle, kus arutati meie haridusliku sümproblee-me. Teistel lehekülgedel ana-lüüsib Ants Järve 1973. a. kirjandusolümpiaadi kolme vooru tulemusi, Endla Kõst vaatleb häälestatuse mõju lüürika õpetamisel, Eduard Väari kirjutab J. V. Veskit kui koolimehest, töökogemusi raamatukogu aktiiviga jagab Ada Martoja Pärnust. Tee-mal, kuidas juhtida kooli-ees-es eas lapsi loodusvaatlu-sele, peatub Agnes Piirma («Loodus — fantaasia vara-kamber»). 88 lk. Hind 30 kop.

«HORISONT» nr. 7. Numbris teeb geoloogia-kand. Heldur Nestor veel kord juttu mandrite tritivist. Mikroorganismidest räägib bioloogiakand. Jaak Soone, Raikkülast kui muistsest vanemate nõupidamise kohast Juhan Raidjõe («Kärjate kandis»). Füüsika-matemaati-kakand. Sirje Keevalik kir-jutab teemal «Muistse kliima mälestusmärgid maapõue sü-gavuses». Lehekülgedel «Mi-da sööme, mida joomes» võtab meditsiinikand. Harri Jänes seekord vaatluse alla põlise leivakõrvase kala. Loome pea-tükke Thor Heyerdahli päe-vikust «Kui «Ra II» läände purjetas», jätkub K. Lorenzi populaarne lugu koertest «Inimene leiab sõbra», algab Isaac Asimovi jutustus «Sur-ma hingus» jne. 46 lk. Hind 40 kop.

«ÜHISKONNATEADUSED» nr. 1. Jaanuar-märts 1973. Bibliograafiline näitus. Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu välja-anne. 32 lk. Tasuta.

«PIONEER» nr. 7. Varake-vadel kogunes Moskvasse lasteajakirjanikke üle maail-ma. Selle numbril jutud-luuletused on kõik pärit nende kirjanike sulest, kes nõupi-damisest osa võtsid. 44 lk. Hind 20 kop.

«TÄHEKE» nr. 7. Juuli 1973. 16 lk. Hind 15 kop.

Mõtete ja märkmete rubrii-gis on toodud Kalle Kure kirjapanek «Mälestused». Kriitikalethekülgedel teeb Ülo Tonts juttu P. Kuusber-gi romaani «Uks õõ», A. Beekmani romaani «Vanad lapsed» vaatleb Ülle Kurs. Lõpuks veerge Hugo Raud-sepa 90. sünniaastapäeva puhul (A. Järve), Irma Truu-põllu 70. sünnipäevaks (E. Teder) jm. 176 lk. Hind 50 kop.

ILMARI Kianto

KLIIM-TAADI KARJASARV

Lu—lu—lu—liih—li—lii!
Tsilleli lii!
Tuli luli luih!
Tra—tra—tsholleroo! tsholleroo!
Tshu—tshuh—tshumbelii—belii!
Bullitsa—bullitsa—bai—bai—bää!
Iuhmelo—iuhmelo—voi—voi—voo!
Ui—ui—uli—luu!
Sortteli—sortteli—ai la lalaa!
Oih oih — heijuu vee! heijuvee!

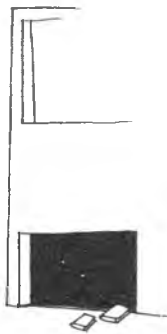
Soome keelest
JAAN KAPLINSKI

ALAN MACGREGOR

KOKKUHOID

(Sofi humoresk)

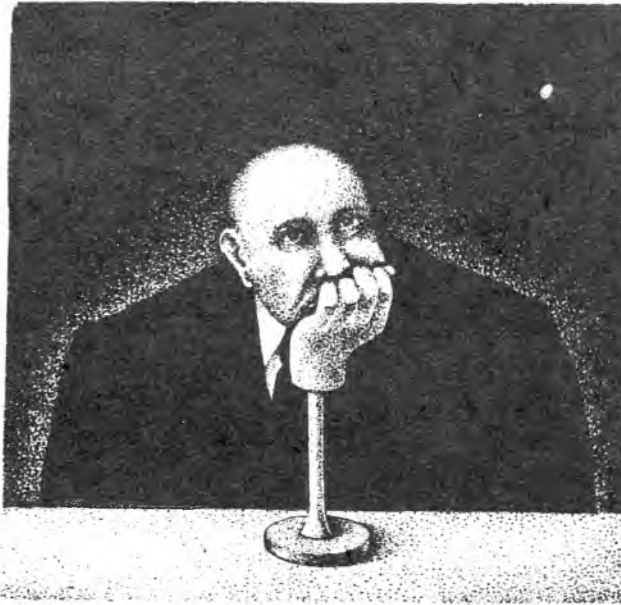

Lühendatult tõlkinud
TOOMAS KALL

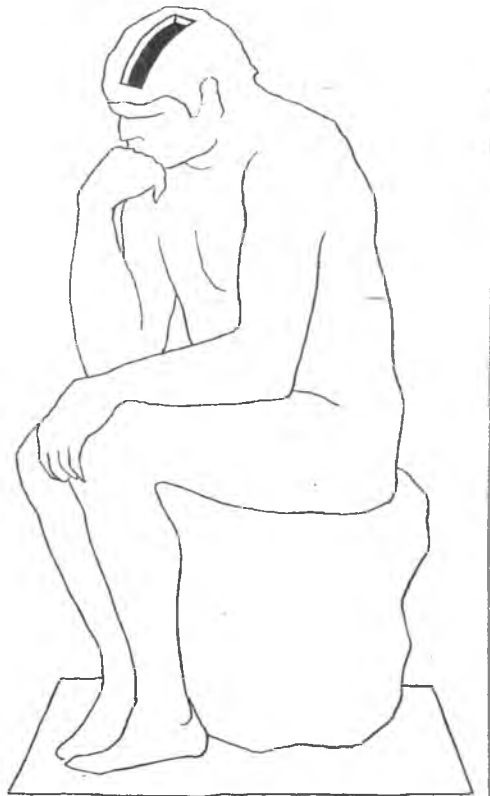
V. RENČIN (Tšehhoslovakkia)

REIN LAUKS

V. ZABRANSKY (Tšehhoslovakkia)

V. IVANOV (Moskva)

N. JELIN ja V. KASAJEV

(joonealune juht)

VII PEATÜKK

«HARIGE ENNAST!»

Esimene, keda Karasjovi silm teadvusele tulles seletama hakkas, oli tüsedapoolne mustasõnguline naine. Tema pilgus oli põlgus, käes märknik.

«Teie nimi?» küsis daam nõudlikult.
«Mitte midagi pole ma näinud, midagi pole kuulnud, ei tea midagi ega ütle kellegi,» teatas spioon raudsel toonil.

«Ärge tembutage, mulle on kõik teada, olen ajalehe juurest. Toinetus tegi mulle ülesandeks teid intervjuuerida.»

«Mind?» läks agendi 008 suu üllatusest pookile. Kuldamastelt peegeldunud päikesekiir tabas reporterinna vasakut silma.

«Te segate mu tööd,» tähendas too kuuvalt. «Pange suu kinni ja hakake rääkima... Niisiis, te olete leiutaja...»

Karasjov peitis hambad leivakannikasse ning hakkas palavikuliselt meenutama, mida ta küll oli võinud linnas veedetud aja jooksul leiutada.

«Ega te eksi?» huvitus ta ehmunult.
«Te ikka teate täpselt, kes ma olen?»

«Mina ei eksi kunagi. Te olete tehase nr. 7

peainsener Ivanov, mingisuguse oma leiutise autor. Mind isiklikult see ei kõiguta, aga mul on tarvis materjali rubriiki «Teaduse eesliinil.»

Spioonil mattis hinge nagu magaval kassil, kelle suhu hiir jookseb. Tähenab, et ka leiutaja pidi kuskil siin vedelema. Tarvis oli veel vaid üksikasju.

«Aga kas te teate, mis leiutis see on?» uuris Mond ettevaatlikult.

«Ei tea ega tahagi teada.»

«Aga mis palatis te pidi olema?»

«Kolmekümne esimeses.»

«Te olete nuumbriga eksinud,» teatas spioon pidulikult ja pöördus seina poole. Ta peas küpses juba kuritahtlik plaan...

Mõne aja pärast tõmbas diversant piduama selga ja suundus peainseneri otsima. Püüdes sisse mitte lohistada, hiilis ta mööda koridori kolmekümne esimese palatini ja piilus ukse vahelt tasahilju sisse. Kahel asemel lamasid haiged, kolmandal aga istus joonistesse mattunud mees ja kirjutas midagi oma kaustikusse.

«Naabrimees, tule! turakat mungima,» pakkus Karasjov semulikul.

Mees vangutas pead.

«Aga tamkat?» ei jätanud spioon järele.

«Ei» kähvas mees.

«Aga ehk lahendamise ristsõnu?»

Insener vaikis.
«Võin võõrkeeli õpetada,» sõnas spioon häält moonutades.

«Vabandage, mul pole aega!»

«Mida te siis teete?» huvitus 008 ebatseremoniaalselt. «Te justkui joonestaksite midagi...»

Leidur vaatas Karasjovile tähendusrikkalt otsa ja lausus väriseval häälel:

«Ma töötan! Mõltesin välja sihkuse vappustava viguri pooljuhtidel — lausa revolutsioon meie tootmisharus! Näitame Läänele trääsa...»

«No-noh, leiutage pealegi. Aga kaua teil veel siin on olla?»

«Päevakest viis ehk...»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

... Kuuendal päeval andis Karasjov ära pidžaama, sai vastu oma ülikonna, riietus ümber ja asus jälgima, millal leiutaja oma palatisse üksi jääb.

Lõpuks saabus oodatud hetk.

Haiged olid ahkides ja puhkides läinud protseduure sooritama, sanitar trepile suitsetama. Diversant kargas palatisse nagu võistuhüppekonn ja sulges ukse. Nüüd seis ta inseneriga silmitsi.

«Tulin jumalaga jätma,» naeratas ta virilalt. «Kuidas on, kas saite leiutisega maha?»

«Kujutage ette, just täna hommikul lõpetasin. Siin on, näete, kõik joonised. Homme tulevad töökaaslased, saadan nendega tehasesse...»

«Õnnitlen!... Teid aga kutsutakse just röntgenisse. Sealt ma parajasti tuln. Paistab, et aimavad teil miskit paha...»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

«Olgu, ma ei hakka segama,» sättis diversant end minekule. «Tehke tööd, mina aga valvan, et arstid segama ei pääseks.»

TOIMETAJA ASETÄITJA H. KERMIK
TOIMETUSE KOLLEGIUM: V. GROSS,
K. IRD, J. KAHK, K. KIISK, J. KOHA,
M. PORT, A. PÄIEL, L. REMMELGAS,
A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN JA
D. VAARANDI.

«СЕРП И МОЛОТ»

ИНДЕКС 69786

Toimetaja asetäitja — 499-24, vastutav sekretär ja muusikaosakond — 467-03, kirjandus- ja teatriosakond — 432-46, kunsti- ja kultuuritöö osakond — 414-16. «Serp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 37. «Сирп и вазар» («Серп и молот»), орган Министерства культуры Эстонской ССР, Союза писателей Эстонской ССР, Союза художников Эстонской ССР и Союза композиторов Эстонской ССР. Издательство «Периодика», Таллин, ул. Пикк, 37. EKP Keskkomitee Kirjastuse Trükikoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 48 700.

MB-07624

Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 48 700.

Tell. nr. 2045.